

การอยู่ด้วยปัจจุบัน ไม่มีอดีต ไม่มีอนาคต

A portrait of an elderly Buddhist monk with a shaved head, wearing glasses and an orange robe. He is looking slightly to the left. The background is a textured, golden-brown color.

พรพรระธรรม

พรพระธรรม

พุทธทาสภิกขุ

ได้รับความเมตตาจากธรรมทานมูลนิธิ

ให้จัดพิมพ์หนังสือชุดลอยปทุมออกเผยแพร่

เพื่อประกาศพระสัจธรรมและรักษาดั้งเดิมของธรรมทานมูลนิธิ

หนังสือชุดลอยปทุมนี้ได้จัดพิมพ์ในสมัยที่หลวงพ่พุทธทาสภิกขุยังมีชีวิตอยู่

ธรรมสภาขอกราบขอบพระคุณธรรมทานมูลนิธิ ผู้จัดพิมพ์ครั้งแรกเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

คำนำในการจัดพิมพ์หนังสือชุดลอยปทุม

พรพระธรรม

ธรรมสังการะในมงคลกาล ๑๐๐ ปี ท่านพุทธทาส พระพุทธศักราช ๒๕๔๙

หนังสือชุด 'ลอยปทุม' ชุดนี้ ธรรมทานมูลนิธิโดยคุณเมตตา พานิช ประธานมูลนิธิฯ ได้เมตตาตามอบให้ธรรมสภาจัดพิมพ์เผยแพร่แก่พุทธศาสนิกชน หนังสือชุดลอยปทุมนี้ ทางสวนโมกขพลาราม ได้จัดพิมพ์เป็นธรรมบรรณาการแด่สาธุชนที่มาเยี่ยมชมสวนโมกข์ ในกาลสมัยที่ท่านเจ้าประคุณพระธรรมโกศาจารย์ (หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ) มีชีวิตอยู่ และในปัจจุบันมีผู้สนใจสอบถามมาทางธรรมทานมูลนิธิเป็นจำนวนมาก ด้วยปรารถนามีไว้เป็นสมบัติส่วนตัว เพื่อศึกษาปฏิบัติและเก็บไว้เป็นหนังสือประจำตน หรือมอบเป็นที่ระลึกในงานพิธีต่างๆ อันเป็นการช่วยเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้แพร่หลายได้อย่างกว้างขวางและทั่วถึงยิ่งขึ้นได้เป็นอย่างดี

เพื่อเป็นการบูชาพระคุณ แห่งพระเดชพระคุณท่านเจ้าประคุณพระธรรมโกศาจารย์ (หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ) ผู้ก่อตั้งสวนโมกขพลาราม ธรรมทานมูลนิธิจึงได้มอบหมายให้ธรรมสภาดำเนินการจัดพิมพ์เผยแพร่ เพื่อเป็นธรรมสังการะและ

แสดงกตเวทิตา ถวายแด่พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าประคุณ
พระธรรมโกศาจารย์ (หลวงปู่พุทธทาสภิกขุ) เนื่องในมงคลกาล
๑๐๐ ปี ท่านพุทธทาส ในปีพระพุทธศักราช ๒๕๔๔

หนังสือชุดนี้ ธรรมสภาได้จัดพิมพ์จากต้นฉบับเดิม
ของธรรมทานมูลนิธิ เพื่ออนุรักษ์ต้นฉบับเดิมไว้ อันเป็นการรักษา
พระธรรมคำสอนมิให้คลาดเคลื่อน โดยได้รับการตรวจสอบ และ
ตรวจทานจากธรรมทานมูลนิธิแล้ว ในกาลสมัยที่ท่านเจ้าคุณ
พุทธทาสภิกขุยังมีชีวิตอยู่ และเป็นไปตามความประสงค์ของท่าน
เจ้าคุณพุทธทาสภิกขุ

ท่านสาธุชนที่ได้อ่านและศึกษาหนังสือชุดลอยปทุม
ชุดนี้ ถือว่าได้อ่านและศึกษาพร้อมทั้งปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง
ตามคำสั่งสอนของท่านเจ้าคุณพุทธทาสภิกขุ ซึ่งธรรมสภามี
ความภูมิใจและถือเป็นเกียรติอย่างยิ่ง ที่ทางธรรมทานมูลนิธิได้
มอบความไว้วางใจให้เป็นผู้จัดพิมพ์หนังสือชุดลอยปทุมนี้ อนึ่ง
ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ ธรรมสภาได้จัดพิมพ์รวมเล่มเป็นหนังสือ
ปกแข็งและเย็บเชือกอย่างดี เพื่อความคงทนแข็งแรง ให้มีอายุ
ยืนนานนับ ๑๐๐ ปี เพื่อในกาลต่อไปภายภาคหน้า ไม่มีผู้ใด
จัดพิมพ์หนังสือธรรมะที่ดีเช่นนี้ออกเผยแพร่ สาธุชนรุ่นหลังจาก
นี้ จักได้มีหนังสือธรรมะที่ดีไว้เป็นประทีปส่องทางชีวิตและดำเนิน
ชีวิตให้ถึงพระนิพพาน อันเป็นจุดหมายปลายทางของมนุษยชาติ

หนังสือชุดลอยปทุมนี้ จัดพิมพ์เป็นชุด และจักได้ทยอยพิมพ์ออกตามลำดับแห่งเนื้อเรื่อง จนครบทั้งชุดแห่งหนังสือชุดลอยปทุมของท่านพุทธทาสภิกขุ ท่านสาธุชนจักอ่านและศึกษาเล่มใดเล่มหนึ่งก่อนก็ได้ เพราะแต่ละเล่มได้สาธยายธรรมไว้อย่างครบถ้วนและสมบูรณ์บริบูรณ์อยู่ในตัวเองแล้ว แต่ถ้าท่านต้องการสะสมหรือมีไว้เป็นมรดกของท่านและครอบครัว ขอได้โปรดติดตามต่อไป โดยสอบถามได้ที่ ธรรมทานมูลนิธิ โทร (๐๗๗) ๔๓๐๕๕๒ และ ธรรมสภา โทร (๐๒) ๘๘๘๗๔๕๐

ธรรมสภาขอปวารณาถวายแก่ ห้องสมุดของวัด หรือสถานปฏิบัติธรรม ที่แจ้งความจำนงขอรับเป็นธรรมทานไปที่ ธรรมสภา อันถือเป็นการบูชาคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมโกศาจารย์ (หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ) ผู้เป็นองค์บรรยายหนังสือชุดลอยปทุม

บุญกุศลอันจักพึงมีพึงได้จากการจัดพิมพ์หนังสือชุดลอยปทุม ในครั้งนี้ ธรรมสภาขอน้อมถวายแด่พระเดชพระคุณท่านเจ้าประคุณพระธรรมโกศาจารย์ (หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ) พระผู้เป็นองค์บรรยายพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้แพร่หลายไปทั่วทุกอณูแห่งจักรวาล

ด้วยความสุจริต หวังดี

ธรรมสภาปรารถนาให้โลกพบกับความสงบสุข

ອຸປະໂຫມ

ທຸກຄົນມີພັນສິ່ງທຸກະ ທີ່ເປັນຈຸນນະທຸກ ໃນເໝາະ
 ທີ່ເຊິ່ງເກີດທາດແຄລນທຸກະ ດວຍ່ຢ່ງ ເຢ່ນພໍ້ ເມັດສີ້ວຸ້ນຸ້ ມີ
ເນຸດຜນ ແລະສຸກແກ່ທຸກອຸປະໂຫມ, ອັບຮຸກອຸປະໂຫມ.

ທຳວ່າ "ຈຸນນະ" ເພັດຜູ້ເຊັ່ນ ມີຄວາມເຊື່ອອຸປະໂຫມ
 ມາຍພາຍຢ່ງຖືກ, ແຕ່ຢ່ງຖືກທີ່ມີສິ່ງທີ່ສຸດທີ່ຈຸນນະ
 ສິ່ງ ເຊັ່ນພໍ້ ທີ່ມີພັນສິ່ງດ້ວຍຢ່ງມີທີ່ ທີ່ທຸກຄົນທຸກຄຸນ
 ທຸກອຸປະໂຫມ ທຸກພັນທຸກຄອມ ແພ່ງວົງສຸກທຸກ ທຸກ ເບາ,
 ເພັດອຸປະໂຫມທີ່ຮຸກອຸປະໂຫມ ທີ່ ໂຫຍສູນຕົວ ແລະ
 ສູນຄອມ, ພຸ້ນທັງໆ ໂລກ.

ໃດກທາດແຄລນທຸກະ ເພາະເມີນຮຸກສິ່ງທີ່ເຊັ່ນ
 ທີ່ຈຸນນະ ດວຍ່ຢ່ງທຸກຄົນ ດັ່ງທີ່ຄຳເວົ້າ ເພາະຄວບໆ
 ໃຜຄວບພະໂທດ ໃຜກສ່ວງອຸປະໂຫມເກີດດາວທຸກຢ່ງພຸດ
 ຜົນຈຸນນະ ພັນທຸກ. ສິ່ງທຸກທີ່ກຳລັງຖືກສຸກ ຜົນທຸກ
 ທຸກໃຜກສ່ວງອຸປະໂຫມ ແລະໃຜກສ່ວງອຸປະໂຫມ ໂຫຍສຸກ-
 ທຸກ ມີສິ່ງຖືກເປັນທີ່ໂຫຍສຸກ ພັນເພັດທັງຄັ້ງ. ມຸກທຸກສຸກ
 ຜົນທີ່ຖືກ ອຸປະໂຫມເຮັດ ຢ່າງໃດ ພັນທຸກ ອຸປະໂຫມ
 ຖືກແລ້ວ; ທຸກແຕ່ໃຜ ມີພັນສິ່ງສຸກ ທຸກທີ່ຖືກອຸປະໂຫມ
 ທຸກອຸປະໂຫມ ເຮັດພາບແລ້ວ. ເພາະພັນທີ່ ພຸ້ນທັງໆ ທຸກ ມີທັງ
 ເພັດຜູ້ ແຕ່ພາຍພັນ ສຸກອຸປະໂຫມທັງທຸກສ່ວນທີ່ເຮັດເພັດພັນ.

ໃດກສ່ວງໃຫຍ່ ທີ່ສຸກທຸກຢ່ງໃນສຸກພເຢ່ນພໍ້ ອັບ

การรู้จักธรรม คือการรู้ตัวละวางมีอะไรละอย่างถูกต้อง คน
 ไม่หลงใหลในสิ่งใด แม้ในความสุขหรือความสงบ ก็คือสิ่งรู้จักอยู่
 กับสิ่งใดอย่างสงบตลอด. มิฉะนั้นจะเป็นความทุกข์ในใจ ย่อม
 ไม่เป็นอันดีแห่งความสุขตลอดกาล อันการมีผู้ที่รู้ธรรมอย่างแท้-
 จริง. ความเห็นแก่ตัว ย่อมเกิดไม่ได้เพราะเหตุนี้. ความรัก
 เพื่อตนเองมีน้อยลง มีจิตใจสงบ แม้ว่าจะมีความเห็นอย่าง
 ใดก็ตามก็ตามก็ตาม หากแต่สงบเสียเอง. ผู้ประพฤตธรรม ย่อม
รู้จักเห็นสุข เมื่อรู้จักว่าตนได้ประพฤตธรรม หรือเมื่อได้ทำ
 หน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง. ความโกรธแค้นใจ ใน
 ใจนี้ ทำให้รู้จักเห็นสุข. ไม่นับความทุกข์อันเป็นบาป
 คือ สุขใจมาก มากกว่าเห็น หรือ ๓๓ หรือ ๓๓ ๓๓ ๓๓
 ใจที่สงบเป็นความสุขใจอย่างแท้จริงนั้น ใจที่สงบ.

ธรรม: ใจที่สงบหรือรู้จักสิ่งใดอย่างถูกต้อง รู้จักสิ่ง
 แปรตามสิ่งใด และสิ่งอื่นอย่างถูกต้อง, มีหน้าที่ที่ทราบ
 หน้าที่ของตนได้ ได้ประพฤตใจที่สงบ มีธรรมอยู่ ๓๓ อย่าง
 ถูกต้อง คือเป็นไปเพื่อ สันติสุขส่วนบุคคล และ สันติสุข
ของส่วนรวม โดยส่วนได้ชื่อ, มีสัจจะที่ถูกต้องทุกประการ
 ใจที่สงบ แม้แต่สิ่งใดหรือสิ่งใด และทุกประการที่สงบใจ, มีเป็น
 ความดีในใจ หรือ หน้าที่แต่ละอย่าง แม้แต่หนึ่งอย่างเดียว. คือ
 ใจที่สงบ ๓๓, ใจที่สงบ, หรือ ๓๓อย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมมี
 แก่ผู้ประพฤตธรรม. ข้อนี้ หมายถึงความว่า ๓๓๓ ใจที่สงบ
 ๓๓๓ ๓๓๓ ๓๓๓, มีแต่ สัจจะดี มีแต่ สัจจะดี
 ใจที่สงบ ๓๓๓ ใจที่สงบ ๓๓๓ ๓๓๓.

สารบัญ

ชุดลอยปทุม เรื่อง :

๑. ธรรมพรปีใหม่	๑
ธรรมคืออะไร? จะมีธรรมะได้อย่างไร?	
ธรรมะคือการกระทำที่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์	๓
ธรรมะคืออะไร?	๔
จะมีธรรมะกันได้อย่างไร?	๑๓
ข้อปฏิบัติที่ทำให้มีธรรมะ	๑๔
เป็นมนุษย์พบพุทธศาสนา ต้องมีจิตใจสูง	๑๕
รู้จักตัวเอง	๑๕
เชื่อตัวเอง	๑๘
บังคับตัวเอง	๒๐
พอใจตัวเอง	๒๔
นับถือตัวเอง	๓๑

ชุดลอยปทุม เรื่อง :

๒. พุทธบริษัทต้องมีพระรัตนตรัยให้ดีขึ้น	๓๗
พระพุทธเจ้าทรงค้นพบความจริงของธรรมชาติ	๓๙

คนมีทุกข์เพราะยึดมั่นถือมั่น	๔๓
ถ้าเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่เป็นทาสกิเลส	๔๘
ทั้งโลกันตนรก และโลกุตระอยู่ในจิตใจ	๕๑
เห็นธรรมแล้ว จะเห็นพระพุทธเจ้า	๕๔
ธรรมะคือหน้าที่สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงเคารพปีเก่าๆ	๕๕
ความฉลาดที่ควบคุมไม่ได้ทำให้เกิดปัญหา	๖๐
มีพระรัตนตรัยที่แท้จริงได้	๖๘
โดยทำหน้าที่ให้ถูกต้อง	
ทิส ๖ เนื่องในวันเด็ก	๗๓
ความหมายของคำว่า “เด็ก”	๗๔
คุณธรรมสำหรับเด็ก	๘๐
นิติธรรมเกี่ยวกับเด็ก	๘๔
บุตรที่ประเสริฐ คือบุตรที่เชื่อฟัง	๘๘
ต้นเหตุที่ทำให้ดี	๙๐
ทำความเข้าใจกับคำว่า “ถูกต้อง”	๙๒
จะต้องมีทิส ๖ ให้ดีกว่าปีเก่า	๙๕

ชุดลอยปทุม เรื่อง :

๓. มีธรรมะสี่เกลอให้มากกว่าปีเก่า	๑๑๕
ธรรมะเป็นเกลอกับคนได้อย่างไร	๑๑๗
แนวทางที่จะมีธรรมะเป็นเกลอ	๑๒๒
ธรรมะที่จำเป็น ๔ เกลอ	๑๒๕
ธรรมะข้อที่ ๑ : สติ	๑๒๖
ธรรมะข้อที่ ๒ : ปัญญา	๑๓๓
ธรรมะข้อที่ ๓ : สัมปชัญญะ	๑๔๑
ธรรมะข้อที่ ๔ : สมาธิ	๑๔๒
ประโยชน์ของธรรมะ ๔ เกลอ	๑๔๖

ชุดลอยปทุม เรื่อง :

๔. การอยู่ด้วยปัจจุบัน	๑๕๕
ไม่มีอดีต ไม่มีอนาคต	
ทำความเข้าใจภาษาของพระพุทธเจ้า	๑๕๖
ให้ถูกต้อง	
เข้าใจเรื่องเวลาให้ถูกต้องด้วย	๑๖๐

ชีวิตที่อยู่ด้วยความหวังจักถูกทรมาน	๑๖๒
ไม่ทำด้วยความหวัง จะไม่ผิดหวัง	๑๖๓
อย่าคิดเรื่องอดีตอนาคตมาทรมานใจ	๑๖๕
เราต้องกินเวลา อย่าให้เวลากินเรา	๑๖๗
ต้องปฏิบัติไม่ให้เวลากัดเอา	๑๖๗
รู้จักที่มาของเวลา เพื่อไม่มีทุกข์เพราะเวลา	๑๖๙
อยู่เหนือความอยากสักวันเดียวก็เป็นสุข	๑๗๐
มีความอยากเมื่อใดเวลาจะมีทันที	๑๗๒
อยู่เหนือเวลาได้ นับว่าทำอย่างพระอรหันต์	๑๗๖
อยู่กับปัจจุบันดีที่สุดคือจิตหยุดอยู่ในสมาธิ	๑๗๙
ปัจจุบันที่สุดคือนิพพาน	๑๘๒
“เซ่นนั้นเอง” และ “ความว่าง” เป็นปัจจุบันอย่างยิ่ง	๑๘๕
คำสอนทางศาสนาสูงกว่าการศึกษาในโลกปัจจุบัน	๑๘๗
เป็นกัทเทกะรัตโตกันบ้าง จะผาสักวันหนึ่ง	๑๘๙
มีโดยไม่ต้องมีผู้มี	๑๙๔
มีธรรมเป็นอารมณ์	๑๙๖
เราสร้างดวง อย่าให้ดวงสร้างเรา	๑๙๙

ของ พุทธศาสนิกชน

เรื่อง

พรพระธรรม

ธรรมบรรยาย

ก่อนวันปีใหม่ ๒๕ ช.ค. ๒๒

ของท่านพุทธทาสภิกขุ

ที่ลานหินโค้ง

สวนโมกขพลาราม, อ.ไชยา

ธรรมพรบใหม่

ธรรมะคืออะไร? จะมีธรรมะได้อย่างไร?

ท่านสาธุชนทั้งหลาย ทั้งที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ เป็นนักศึกษา
เป็นเด็กนักเรียน,

ดังที่เห็นกันอยู่ รวมกันมาก เพื่อจะฟังธรรมะ
บรรยาย ในที่นี้; เผอิญมาพร้อมกันหลายคณะจึงมาก
ก็ควรจะยินดี: สิ่งนี้อาตมาคิดว่าจะพูดกันนี้ ก็จะต้องเป็น
สิ่งที่ท่านทั้งหลายต้องการ.

อาตมาก็ยังไม่แน่ใจว่า ท่านทั้งหลายต้องการอะไร?
ก็ต้องดีซูลม คาดคะเนว่า คงจะไม่ผิด ก็คือ ท่านทั้งหลาย
ต้องการจะได้รับสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ นั่นเอง; ถ้าว่าน

ทั้งหลาย มีความสนใจในธรรม, มาที่นี้ก็เพื่อจะต้องการ
 ธรรมะ ทั้งที่โดยมากก็ยังไม่ค่อยจะรู้ว่าธรรมะนั้นคืออะไร?

ธรรมะ คำๆ นี้ ศักดิ์สิทธิ์ พูดยังกันอยู่ทั่วไป
 ก้องไปหมด ทั้งบ้านทั้งเมือง จนใครๆ ก็รู้สึกว่าจะต้องเป็น
 ของดี แน่. ถ้าไม่ดีแน่ ก็คงจะไม่มีใครมาพูดยัง, กล่าวถึง
 กันอยู่ทั่วไปทั้งบ้านทั้งเมือง และตลอดเวลา.

เป็นอันว่าอาตมาขอถือเอาว่า ท่านทั้งหลายมานี้
 ต้องการธรรมะ; จะไม่คำนึงถึงว่า บางคนรู้, บางคน
 ยังไม่รู้, บางคนรู้มาก, บางคนรู้น้อย, แต่จะขอสรุปความ
 ที่จะใช้ได้สำหรับทุกคน.

ขอถือเสมือนหนึ่งว่า จะเป็นของขวัญปีใหม่;
 เพราะอีก ๒ - ๓ วัน ก็จะถึงวันปีใหม่แล้ว ก็ถือโอกาสเสีย
 เลยกว่า จะให้ความรู้ในวันนี้ ในฐานะเป็นของขวัญ
 สำหรับวันปีใหม่; นั่นก็คือสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ อีกนั่นเอง.

การให้ธรรมะในฐานะเป็นของขวัญสำหรับวันปี
 ใหม่ มันจะแปลกอะไร; จะแปลกก็ตรงที่ว่า ท่านทั้งหลาย
 จะต้องทำให้มีธรรมะมากขึ้นกว่าปีที่แล้วมา. อย่าให้

ข้าฯ ภาวนาเวียนเท่าเดิมอยู่เลย, ให้ก้าวหน้าไป ตามลำดับ ตามเวลาที่ล่วงไป :-

เช่นปีหนึ่งก็ล่วงไป, ปีหนึ่งก็ล่วงไป, เราจะมา ย่ำเท้าซ้ารอยอยู่นี้ มันก็ไม่ไหว, แล้วก็เพื่อจะให้สามารถ ก้าวหน้าไป ไม่ต้องซ้ารอยนั่นเอง; จึงต้องพูดถึงสิ่งที่ เรียกว่าธรรมะนั้น ให้เป็นที่เข้าใจแจ่มแจ้งยิ่งขึ้นไป.

อาตมาก็เคยพูดมาหลายครั้งหลายหนแล้วว่า ธรรมะ คืออะไร; แต่เกรงว่าบางคนก็ยังไม่เคยได้ยิน, บางคนก็ ลืมเสียแล้ว, บางคนก็จำได้ครึ่ง ๆ กลาง ๆ, บางคนก็จำได้ แต่ยังไม่เข้าใจความหมายโดยสมบูรณ์; เพราะฉะนั้น เรา มาพูดถึงสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ กันอีกสักครั้งหนึ่ง เป็น ข้อแรก.

ธรรมะคือการกระทำถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์.

ธรรมะคืออะไร? เวลาที่ท่านทั้งหลายบางคนก็ คง จะนึกอยู่ในใจแล้วว่า ธรรมะคืออะไร? แล้วก็นึกได้หรือ นึกไป ตามที่เคยได้ยินได้ฟัง, หรือได้ยึดถืออยู่, เช่นว่า ธรรมะคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นต้น, ธรรมะ

คือสิ่งที่แสดงอยู่บนธรรมชาติ ดังนี้ เป็นต้น, ถ้าอย่างนั้นแล้ว
ยังไม่พอ ยังไม่ถูกตัวธรรมชาติแท้จริง.

ธรรมชาติคืออะไร? ขอให้ลูกหลานเหล่านี้ รวม
ทั้งคุณป้า คุณน้า คุณลุงคุณอาทั้งหลายด้วย. ช่วยจำกัน
ไว้เป็นหลักจนตลอดชีวิตจะดีกว่า; ถ้าจำไว้อย่างถูกต้อง
และเป็นหลักแล้ว จะง่ายจะสะดวกแก่การที่จะมีธรรมะ
ยิ่งขึ้นไป ทุกปีๆ.

เมื่อถามว่า ธรรมชาติคืออะไร? จงตอบว่า ธรรมชาติ
คือการกระทำที่ถูกต้อง, ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์
ของตน ทุกขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการ. ช่วยจำความ
หมายให้แม่นยำเป็นบทจำกัดความ, เป็นบทนิยามว่า ธรรมชาติ
คือการกระทำที่ถูกต้อง. ถูกต้องแก่อะไร? ถูกต้อง
แก่ความเป็นมนุษย์. ความเป็นมนุษย์ของใคร? ของ
แต่ละคนแต่ละคน, หรือถูกต้องอย่างไร? ถูกต้องทุกๆ
ขั้นตอน แห่งวิวัฒนาการของตนๆ.

กล่าวอีกครั้งหนึ่งว่า ธรรมชาติคือ การกระทำที่ถูก
ต้อง แก่ความเป็นมนุษย์ของตน ทุกขั้นตอนแห่ง
วิวัฒนาการของเขา. นั้นมันคงจะแปลกจากที่ท่านได้เคย

ได้ยินได้ฟัง, หรือที่ถืออยู่ว่าธรรมะคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า, ธรรมะคืออย่างนั้นอย่างนี้อีกมากมาย.

แต่ถ้าจะให้สำเร็จประโยชน์แล้ว ก็จะต้องรู้ว่า ธรรมะนั้นเป็นตัวการประพฤติ กระทบลงไปจริงๆ; ไม่ใช่เป็นเพียงความรู้ แต่มันก็รวมอยู่ด้วย. เพราะว่าการที่เราจะประพฤติกระทำอะไรลงไปนั้น เราต้องรู้อะไรนั้น; ดังนั้น เราจึงถือว่ามันรวมอยู่ในการกระทำที่ถูกต้อง.

เพราะยืนยันอยู่แล้วว่า *ถูกต้อง*; เพราะฉะนั้น มัน *ก็ต้องมีความรู้มาแล้วตามสมควร*. เอาความรู้มารวมไว้ ในการประพฤติหรือกระทำ ให้เป็นการกระทำที่ถูกต้อง. ท่านก็ต้องมีการศึกษามาพอสมควร จึงจะมีการกระทำที่ถูกต้อง.

ที่ *ถูกต้อง* นั้น มันจำกัดลงไปว่า *ถูกต้องแก่* ความเป็นมนุษย์ของเรา; *ถูกต้องแก่* สิ่งอื่น มันไม่มีประโยชน์อะไร, มันบ่ช่วยการ. *ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์* ของเรา ของตัวเองนี้ *ถูกต้องอย่างไร*? ก็ *ถูกต้อง* ทุกๆ ชั้น ตอนแห่งวิวัฒนาการ.

คนเรามีวิวัฒนาการเรื่อยไม่มีหยุด; ตั้งแต่คลอด
จากท้องแม่ ทุกๆ ชั่วโมง มันก็วิวัฒนาการเรื่อยมาจนบัดนี้,
อยู่ในสภาพอย่างนี้, เป็นวิวัฒนาการ, แล้วก็ยังเป็น
วิวัฒนาการต่อไปๆ จนกว่าจะได้เข้าโลงกัน.

ที่นี้เอาเฉพาะในชาตินี้ และมีวิวัฒนาการอย่างนี้
ก็แบ่งได้เป็นขั้นตอน : เช่นว่าเป็นปฐมวัย เป็นเด็กๆ,
เป็น มัชฌิมวัย เป็นผู้ใหญ่, เป็น บัณฑิตวัย เป็นคนแก่คน
เฒ่า, เอาสัก ๓ ตอน ก็พอจะมองเห็นได้.

ที่จะถูกต้องทุกขั้นตอนของวิวัฒนาการ : ใน
วัยเด็กก็ต้องมีความถูกต้องเต็มที่, ในวัยผู้ใหญ่ก็ต้อง
เต็มที่, ในวัยคนแก่คนเฒ่าก็ต้องเต็มที่, นี้เรียกว่า
ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์, ทุกขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการ.
ที่นี้เราจะต้องมีการประพฤติกะทำนิตนั้นให้ได้ผลอย่างนั้น.

นี่มันเป็นคำตอบแต่เพียงว่า *ธรรมะคืออะไร?*
โดยหลักใหญ่ ก็คือ การกระทำที่ถูกต้องแก่ความเป็น
มนุษย์ของตนๆ ทุกขั้นทุกตอน แห่งวิวัฒนาการ
ของตนๆ

ท่านทั้งหลายกลับไปแล้วจง ทดสอบ จงใคร่ครวญ
ดู ว่าเรากำลังมีวิวัฒนาการ ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ของ

เรา ทุกชั้นตอนหรือไม่? จะแบ่งให้ละเอียดลงไป ก็ได้ว่ามีอายุ ๑ ปี มีอายุ ๒ ปี มีอายุ ๓ ปี, จนกระทั่งเดี๋ยวนี้มีอายุ ๑๕—๑๖ ปี ๒๐ ปี ๓๐ ปี ๕๐ ปี ๖๐ ปี เป็นชั้นตอนไป. ทดสอบดูว่าที่แล้วมาแต่ไหนหลัง มีความถูกต้องหรือไม่? หรือต้องนั่งเซ็ดน้ำตาด้วยหัวเข่าบ่อย ๆ, หรือว่าต้องทำความยุ่งยากลำบากให้แก่บิดามารดา เพื่อนบ้านเรือนเคียงอยู่บ่อย ๆ นั้น, มันยังไม่ใช่ความถูกต้อง.

จะต้องทดสอบด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่เข้าข้างตัวเอง, ไม่เห็นแก่ตัวเองอย่างที่ว่าเป็นธรรมดา. ต้องให้ความเป็นธรรมแก่พระธรรม. หลักของพระธรรมมีอย่างไร, มีความถูกต้องอย่างไร, ต้องเป็นอย่างนั้น.

คำว่า “ความถูกต้อง” นี้ เกี่ยวกันได้มากมายไม่รู้จักจบ; แต่ที่มันจะจบได้ก็มีการบัญญัติว่า ถ้าถูกต้องจริงก็พิสูจน์ความมีประโยชน์. นี้ขอให้ลองคิดดู.

ถ้าถูกต้องจริง มันต้องพิสูจน์ความมีประโยชน์. *ประโยชน์แก่ใคร?* ก็ประโยชน์แก่ผู้หนึ่ง และผู้รอบ ๆ ตัวเขา. ถ้าเกิดประโยชน์แก่ตัวผู้หนึ่ง และแก่ผู้รอบ ๆ ตัวเขา; นี้จะเรียกได้ว่าถูกต้อง. ถ้าไม่อย่างนั้นไม่ถูก

ต้องแหละ; แม้ให้ใครมาบอกสักกี่ร้อยคน ว่าถูกต้อง
มันก็ไม่ถูกต้องไปได้.

ต่อเมื่อ พิสูจน์ความมีประโยชน์ ทั้งแก่ตนและ
แก่ผู้อื่นนั้น จึงจะเรียกว่าถูกต้อง : ถูกต้องกับเรา ก็คือ
เรามีความสุข; เรียกว่าเป็นคนไม่มีปัญหา, ไม่มีความทุกข์,
อยู่ด้วยความสงบสุข, เป็นที่พอใจของตน; นี้เรียกว่า
มันเป็นความถูกต้องแก่เรา.

ที่^๕ ความมีชีวิตอยู่ของเรานั้น มีการกระทำ
อะไรบางอย่าง พร้อม ๆ กันไป, ซึ่งก็เป็นประโยชน์แก่
ผู้อื่น, หรือเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นพร้อม ๆ กันไป, จนเพื่อน
มนุษย์ข้างเคียงของเรา ก็พลอยได้รับประโยชน์เป็นความ
สุขด้วย. นี้เรียกว่าส่วนตัวเราก็มีสันติสุข; ส่วนคน
ทั้งหลายทั้งปวงก็มีสันติภาพ; เรียกว่ามันมีเพียงเท่านั้น
แหละ, มันไม่มีอะไรอื่นที่จะมากไปกว่านี้.

เรามีสันติสุข โลกนี้หรือโลกไหนก็ตามก็มี
สันติสุข; กระทั่งถึงบรรลุมรรค ผล นิพพาน ก็ยังเรียกว่า
มีสันติสุข. ทุกคนในโลกพลอยมีสันติสุข ก็กลายเป็น

โลกที่มีสันติภาพ. เรามีสันติสุข, สังคมมีสันติภาพ, ก็ควรจะพอใจแล้ว มัน สูงสุดกันอยู่ที่นี้ ตรงนี้.

เดี๋ยวนี้เราเป็นอย่างไร? เรายังมีสันติสุข หรือว่าอย่างไร? ก็ลองคิดดู : แต่ละคนก็ล้วนแต่มีของตน มัน เป็นสุขเย็นหรือสุขใหม่? มีข้อที่ต้องพิจารณาอย่างนั้น : ถ้าสุข ข สะกด มันก็เป็นสุขเย็น เยือกเย็น; แต่ถ้าเป็นสุข ก สะกด มันก็สุขใหม่. เอาไฟมาเผาให้สุก คงจะไม่มีชีวิตเหลือเหลือ ถ้าสุกใหม่.

ที่เรามีความสุข เป็นที่พอใจอยู่ทุกวันทุกคืนหรือเปล่า? หรือยังมีความอึดอัดขัดใจ เหมือนกับไฟเข้าไปอยู่ในอกในใจ บ้างหรือเปล่า? ไฟเหล่านี้ คือ ความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความอิจฉาริษยา ความวิตกกังวล ความโง่เขลา, ไม่มีอะไรที่เป็นที่พอใจของตนเอง. เหล่านี้ ข้อใดข้อหนึ่งเท่านั้นแหละ ถ้ามันเกิดขึ้นในใจแล้ว มันก็ รุมใจให้ร้อน, มันเป็นสุข ก สะกด.

ฉะนั้นใครมีสุข ก สะกด, ใครมีสุข ข สะกด, ก็ขอให้พิจารณาตัวเอง. โลกนี้กำลังเป็นโลกของความเครียด, ตึงเครียดไม่สงบ. ในแง่ของสุขภาพก็ดี, ในแง่

ของเศรษฐกิจก็ดี, การบ้านการเมืองก็ดี, อะไรมันเครียดกันไปหมด. มีความเครียดส่วนบุคคล, มีความเครียดรวมกันเป็นพรรคพวก, ต่อสู้แข่งขัน แย่งชิง ทำลายล้างกัน ด้วยความอิจฉาริษยา ความอาฆาตมาดร้าย. นี้เรียกว่าโลกมันยังไม่มีอะไรที่งดงามที่น่าชื่นใจ.

อย่างที่เราก็อ่านข่าวหนังสือพิมพ์อยู่ทุกวันว่า กำลังมีสงครามอยู่ในโลก, มีการเบียดเบียน อดอยากลำบากระส่ำระสายอยู่; นี้ส่วนบุคคลแต่ละคน ก็ยังเป็นโรคทางวิญญูณกันอยู่ คือไม่มีจิตใจที่สะอาด สว่าง สงบ เย็น, มีจิตใจที่วิตกกังวลหวาดกลัว.

มีความหวาดกลัวไปไม่เท่าไรมันก็เป็นโรคประสาท, วิตกกังวลไปไม่เท่าไรมันก็เป็นโรคกระเพาะ เรือรังรักษาไม่หาย; วิตกกังวลไปไม่เท่าไร ก็ต้องเป็นโรคความดันสูง เป็นโรคเบาหวาน; เพราะว่าจิตใจระส่ำระสาย ระบบประสาทกระทบกระเทือน, ร่างกายมันผิดปกติ ใช้น้ำตาลไม่หมด มันก็เป็นโรคเบาหวาน. อย่างนี้ ช่างไม่คิดกันเสียเลยว่ โรคทางร่างกายนั้น มีสมุฏฐานมาจากความไม่ถูกต้องในทางจิตใจ.

จิตใจเต็มไปด้วยวิตกกังวลหวาดกลัว นั้นมันผิด
 ไปแล้วในทางจิตใจ, ผิดไปแล้วทางระบบประสาท; มัน
 ทำให้โลหิตที่หล่อเลี้ยงร่างกายของเราผิดไปด้วย. นี่เป็น
 โรคกระเพาะ เป็นโรคใช้น้ำตาลไม่หมด เป็นโรคเบาหวาน
 แล้วก็มี โรคที่เนื่อง ๆ กันไป :-

เช่น มีความดันสูง ซึ่งเป็นโรคของมนุษย์สมัยนี้,
 ร่ายกายเลยไปก็เป็นโรคมะเร็ง, เป็นวัณโรค เพราะว่า ระบบ
 โลหิตไม่ถูกต้อง, ไม่มีกำลังเพียงพอที่จะต่อสู้เชื้อโรค.
 โลหิตถอยกำลัง; เพราะว่าจิตใจมันทุพพลภาพ, เพราะ
 จิตใจมันอยู่ด้วยความวิตกกังวล เครียด หวาดกลัว หิว
 กระหาย โดยทางจิตใจ ไม่มีเวลาที่จะรู้สึกอึด.

นี่โรคทางจิต โรคทางวิญญาณ เป็นต้นเหตุ
 โรคทางกายทุก ๆ ประการ ที่เรากำลังมีกันอยู่ในโลก.
 ขอให้ไปใคร่ครวญดู ว่านี่คือความไม่มีธรรมะ. ถ้ามี
 ธรรมะจะไม่มีวิตกกังวล ไม่มีหวาดกลัว ไม่มีความเครียด
 ไม่มีความทรมาน ในทางจิต ทางใจ; เพราะว่าธรรมะ
 ช่วยให้ขจัดออกไปเสียได้. การประพฤติทางจิตใจที่ถูกต้อง
 นั้นช่วยขจัดสิ่งเหล่านี้ออกไปเสียได้.

เมื่อมีจิตใจปกติ มีจิตใจ สะอาด สว่าง สงบ
แล้ว โรคทั้งหลายก็ไม่อาจจะเกิดขึ้น; ถ้าระบบจิตใจดี,
ระบบไหลเวียนของโลหิตดี, ระบบย่อยอาหารดี, อะไร ๆ
มันก็ดี.

ธรรมชาติไม่ใช่เป็นแต่เรื่องทางจิต ทางวิญญาณ
อย่างเดียว; ธรรมชาติเป็นเรื่องเกี่ยวเนื่องมาถึงทางกาย
ทางเนื้อ ทางหนังด้วย, กระทั่งทางวัตถุภายนอก บ้านเรือน
สมบัติพัสถาน วิวาหะ ไร่นา, นั้นมันเกี่ยวเนื่องมาถึงด้วย
คือ ต้องมีความถูกต้องในสิ่งเหล่านั้นด้วย : มีการเป็นอยู่
การกินอยู่ การนุ่งห่ม การใช้สอย การอะไร ๆ ต่าง ๆ ภายนอก
นั้น ก็ถูกต้องด้วย.

เมื่อร่างกายถูกต้อง จิตใจมันก็ถูกต้องด้วย,
วิญญาณ คือ สติปัญญา มันก็พลอยถูกต้องไปด้วย. เรา
อยู่ด้วยความถูกต้องทั้งหมด; นับตั้งแต่แผ่นดินที่อยู่
อาศัยมาถึงบ้านเรือน รถรา อะไร, แล้วก็มาถึงร่างกายเรา
มาถึงจิตใจของเรา, มีวิญญาณสติปัญญาของเราถูกต้อง
ไปหมด โดยอาศัย สิ่งที่เราเรียกว่า ธรรม.

ฉะนั้นขอให้สนใจว่า จะมีธรรมะกันได้อย่างไร ?
เมื่อรู้ธรรมะคืออะไร ? จำเป็นอย่างไร ? แล้วเราก็จะ
ต้องดูกันต่อไปว่า เราจะมีความรู้กันได้อย่างไร ?

ขอใช้อีกที บางคนอาจจะลืมแล้ว ธรรมะคือการ
กระทำ, ประพฤติกระทำที่ถูกต้อง แก่ความเป็นมนุษย์
ทุกชั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการของเขา. นี่คื ธรรมะ
ทั้งทางกาย ทั้งทางวาจา ทั้งทางจิตใจ ทางวิญญาน ทั้งหมด
ทั้งสิ้น ทุกประการจะต้องมีความถูกต้อง.

เดี๋ยวนี้ จะมีความรู้ ความถูกต้องนี้ ได้อย่างไร ?
ก็ต้องอาศัย การฟังในครั้งแรก เราไม่ต้องการให้เชื่อ
ทันที; ได้รับฟังอะไรมาก็เอาไปใคร่ครวญดู ว่ามันลอง
น่าทำดูไหม? น่าลองทำดูไหม? ถ้าน่าลองทำ ก็ลองทำดู.
ถ้าได้ผล ก็เป็นอันเชื่อแน่ว่า นี่เป็นธรรมะแน่, เป็น
ธรรมะที่ควรยึดถือเป็นหลักเป็นที่พึ่งแน่.

เอาตมาอยากจะสรุปความสั้น ๆ ว่า ทำอย่างไรจะมี
ธรรมะ? จะขอให้ช่วยจดช่วยจำไว้ดี ๆ; โดยเฉพาะ ลูก
เด็ก ๆ ที่นั่งเขียนทรายนี ช่วยจำไว้ได้ดี ๆ, เขียนทรายก็ขอ
ให้เขียนเป็นข้อความที่กำลังพูดจะดีกว่า.

ข้อปฏิบัติที่ทำให้มีธรรมะ.

ข้อที่หนึ่ง จะต้องมีความรู้จักตัวเอง, หนึ่งจะต้องรู้จักตัวเอง. *เดี๋ยวรู้จักตัวเองไหม? เรารู้จักตัวเองไหม?* คนแก่ๆ โกล้งจะอวสานชีวิตแล้ว, รู้จักตัวเองหรือยัง ว่า *เรานคืออะไร? ตัวเองคืออะไร? ชีวิตคืออะไร?* นี่ถ้าไม่ใช่สติปัญญามาแต่แรก; แม้คนแก่ๆ อายุ ๘๐ ปี แล้วไม่รู้จักตนเอง, แล้วเขาไม่เคยคิด ไม่เคยนึก ไม่เคยตั้งข้อสังเกต ในการที่จะรู้จักตนเอง.

ขอให้มองย้อนหลัง : อายุเท่าไรก็ตามใจ, *ขอให้มองย้อนหลังเท่าที่จะทำได้* ว่าได้เป็นมาอย่างไร? ก็จะมีพบแต่ว่ามันเต็มไปด้วยความระหกระเหิน, ความต่อสู้กันระหว่างความผิดๆ ถูกๆ นี้เรื่อยมา. แล้วก็ยังไม่ต้องเห็นตลอดไปข้างหน้าว่าจะไปกันที่ไหน? *เกิดมาแต่ไหน? จะไปที่ไหนก็ยังไม่รู้.*

เอาละ, ไม่ต้องคิดให้มันมาก เอาแต่เพียงว่า *เรานเป็นอะไร?* ว่าเป็นมนุษย์. *รู้จักหรือว่าเป็นอย่างไร?* เดียวนเป็นผู้หญิง หรือเป็นผู้ชาย เป็นเด็ก หรือเป็นผู้ใหญ่? ขอให้อาศัยการศึกษา จะช่วยให้รู้ว่า เราเป็น

มนุษย์ มีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ ให้ได้รับประโยชน์
จากการเป็นมนุษย์กันเต็มที่. *อย่าให้เสียที่ที่ได้เกิดมา
เป็นมนุษย์ และได้พบพระพุทธศาสนาเลย.*

เป็นมนุษย์พบพุทธศาสนา ต้องมีจิตใจสูง.

รู้จักตัวเองว่า เป็นมนุษย์ไม่ใช่เล็กน้อย. ความ
เป็นมนุษย์นี่อธิบายยาก; แต่ที่เขาจำกัดความไว้ให้สั้นกว่า
จิตใจสูง. มนุษย์ แปลว่า จิตใจสูง เมื่อจิตใจสูงก็เป็น
ทุกข์ไม่ได้; ต้องอยู่เหนือปัญหาเหนือความทุกข์, เหนือ
อะไรทุกอย่าง. ถ้าจิตใจต่ำ ไม่สูง มันก็อยู่ได้ปัญหา;
อยู่ข้างใต้ความทุกข์ ก็ต้องเป็นทุกข์. เมื่อเป็นทุกข์ มัน
ก็ไม่น่าดู น่าเกลียดน่าชัง. จะต้องอยู่สูงเหนือปัญหา,
เหนือความทุกข์, เป็นผู้มีความหมาย เหมือนกับพระ-
พุทธเจ้า.

สำหรับ พวกเรา นั้น เอาหลักพระพุทธเจ้าเป็น
หลัก. ศาสนาอื่นเขาก็เอาศาสนาอื่นเป็นหลัก. เรา
ศาสนาพุทธ เอาศาสนาพุทธเป็นหลัก. *พุทธะ* แปลว่า
ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน.

ความจริง **พุทธะ** คำนี้ **รากศัพท์** แท้ ๆ แปลว่า **ผู้ตื่น**.
 ที่แปลว่า **ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน** **เพิ่มเข้าไป** นั้นนะเป็นชั้น
 สอง. ชั้นหนึ่งแท้ ๆ พุทธะนี้ แปลว่า **ผู้ตื่น**; ไม่ใช่
 ตื่นขลาดกลัว ตื่นตุมอะไร ไม่ใช่, **คือว่าตื่นจากหลับ**.
เมื่อหลับอยู่ยังไม่ใช่ พุทธะ; **เมื่อตื่นแล้วจึงจะเรียกว่า**
พุทธ.

จะพูดโดยภาษาคน นี้ก็ได้ : **ถ้ายังหลับอยู่, หลับ**
อยู่นี้ กรนอยู่นี้ ก็ยังไม่เป็นพุทธะ. **ถ้าตื่นขึ้นมา ไม่หลับ,**
จากหลับนั้น จึงจะเป็น พุทธะ; **ตื่นหรือหลับอย่าง**
ภาษาคน อย่างนี้ก็ใช้ได้.

แต่ตื่นหรือหลับที่ดีกว่านั้น ก็คือ ในภาษาธรรม
ความหลับ นั้นคือความโง่; **อวิชชา เป็นความหลับ,**
กิเลส นั้นคือความหลับ. **เอากิเลสออกไปเสียได้ ก็เป็น**
ความตื่น, ตื่นจากกิเลส, ตื่นออกมาเสียจากความหลับ คือ
กิเลส, กิเลสนิทรา.

กิเลสนิทรา คือ ความหลับโดยกิเลส; นิ่งอยู่นี้
จะกำลังหลับในกิเลสอยู่ก็ได้. ระวังให้ดี กิเลสนิทรา

เป็นภาษาในคัมภีร์ : หลับของกิเลส, หลับโดยกิเลส, หลับด้วยกิเลส. ต้องตื่นออกมาเสียจากการหลับชนิดนี้ จึงจะเรียกว่าพุทธะ.

ภาษาคน, ภาษาธรรมดาคือตนนอน อย่างที่เรานอนหลับ ประจำวัน แล้วก็ตื่นขึ้นมา ก็เรียกว่า พุทธะ อยู่แล้วโดยภาษาบาลี. แต่พุทธะในทางภาษาธรรมะนี้ หมายถึงตื่นจากหลับ ที่ลึกซึ้งไปกว่านั้น คือ หลับอย่างอำนาจของกิเลส. นี้คำว่ารู้ว่าเป็นกาม มันทามาเอง.

ถ้าเราไม่หลับเราก็รู้สึกตัว คือรู้, และเมื่อเราตื่นก็ต้องแล้ว เราก็ไม่ต้องเป็นทุกข์เป็นร้อน; เราก็เป็นกาม แสดงความสุขความพอใจ. นี่คือ พุทธะ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน เป็นความหมายของคำว่า ใจสูง. มนุษย์ใจสูง ใจสูงตามแบบของพระพุทธเจ้า คือเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน.

นี่ขอให้เรารู้จักตัวเองกันอย่างนี้ทุกคนเถอะ, จะเป็นลูกเด็ก ผู้ใหญ่ ผู้เฒ่า อะไรก็ตามเถอะ, จงรู้ว่าเราเป็นมนุษย์นะ; อย่าเป็นอะไรให้มันน้อยไปกว่ามนุษย์.

จะเป็นมนุษย์ ก็ต้องมีความรู้ มีความตื่น มีความเบิกบาน. เอ้า, ยุติกันที ทว่าเรารู้จักตัวเราเองแล้วว่าเราเป็นมนุษย์; ^๕นี้เขาเรียกว่ารู้จักตัวเอง.

ถ้าจะมีธรรมะกันให้ได้ ข้อแรกที่สุดต้องรู้จักตัวเองเสียก่อนว่าเราเป็นอะไร, เรามีความรู้ความเข้าใจถูกต้อง เรียกว่ามีปัญญา, มีสัมมาทิฐิ, แล้วเรารู้ว่าตัวเรา^๕เป็นมนุษย์ ก็ต้องทำอย่างมนุษย์ เป็นมนุษย์ให้เต็มตามความหมายของคำว่ามนุษย์. ^๕ข้อที่หนึ่งคือพูดว่ารู้จักตัวเอง.

^๕ทีนี้ ^๕ข้อที่สอง เราจะเชื่อตัวเอง. ^๕คำว่าเชื่อตัวเอง^{๕๔}นี้มีความหมายกำกวม; ถ้ามีความงั้ มันก็เชื่ออย่างผิดๆ. ถ้ามีปัญญาก็เชื่ออย่างถูกๆ. แต่คำพูดในที่นี้หมายถึงเชื่อในทางที่มันถูก เชื่อสมกับที่เป็นมนุษย์.

คำว่าศรัทธาในพระพุทธศาสนานี้^๕อธิบายได้หลายความหมาย : เชื่อกรรม, เชื่อผลแห่งกรรม, เชื่อความที่ต้องรับผลกรรม, เชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า, เหล่านี้ก็ยังไม่ว่าพอที่จะต้องมาอยู่ มารวมอยู่ที่เชื่อตัวเอง, เชื่อ

ตัวเอง. ถ้าไม่มีความเชื่อตัวเองแล้วจะเชื่ออื่น ๆ ไปไม่ได้. เราต้องมีความเชื่อตัวเอง ศรัทธาในตัวเอง ว่าเราเป็นมนุษย์แน่.

นี่ใครเชื่อหรือยัง? ใครเชื่อตัวเองเป็นมนุษย์ แน่หรือยัง? หรือยังลังเลอยู่? เชื่อตัวเองว่าเราเป็นมนุษย์แน่แน่. ถ้าเชื่อว่าเราเป็นมนุษย์แน่; เราจะต้องเชื่อต่อไปว่า เราต้องทำได้อย่างมนุษย์ นะ. ถ้าเราทำไม่ได้ อย่างมนุษย์ ก็ไม่เป็นมนุษย์ดอก, แล้วก็ไม่มี ความเชื่อตัวเองที่ตรงไหนได้, จะไม่เรียกว่าเชื่อตัวเองที่ตรงไหนได้,

ถ้าเชื่อตัวเองก็หมายความว่า เชื่อว่าฉันเป็นมนุษย์ แน่ และฉันต้องทำได้อย่างที่มนุษย์ทำได้ อะไร ๆ ที่มนุษย์ทำได้ฉันเชื่อว่าฉันต้องทำได้ ในตัวฉันเดี๋ยวนี้ มีความพร้อมที่จะทำได้, ในการที่จะเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์. ใครมีความเชื่ออย่างนี้บ้างแล้วหรือยัง? ก็ไปทดสอบตัวเองดูก็แล้วกัน. ถ้ามีแล้วก็เป็นอันใช้ได้, มีธรรมะข้อที่สองคือเชื่อตัวเอง. ที่แรกรู้จักตัวเองว่าเป็นมนุษย์, ข้อสองเชื่อตัวเองว่าเป็นมนุษย์ และทำได้ตามที่มนุษย์จะต้อง

ทำ. อย่ามี^{ขี้}ขลาด, อย่ามี^{ขี้}เกียจ, อย่ามี^{ขี้}เหลวไหล
ไหล, ไม่มีความ^{ขี้}แน่นอยู่อย่างนี้.

ที่^{ขี้} ข^{ขี้}สามต้อง^{ขี้}บังคับ^{ขี้}ตัวเอง. เมื่อเชื่อว่า
เป็นมนุษย์ และทำได้อย่างมนุษย์, ก็ต้องบังคับให้ทำซี.
อย่าเชื่ออยู่เฉย ๆ ซี. บังคับให้ลงมือทำ. เมื่อไม่อยากจะทำ,
กิเลสมันไม่อยากจะให้ทำ, ความเหลวไหลมันไม่อยากจะให้ทำ,
เราต้องบังคับตัวเองให้ทำให้เงินได้.

คำสอนของพระพุทธเจ้ารวมอยู่ในการบังคับตัวเอง
คือบังคับกิเลส นั้นแหละ คือว่าตัวเอง. ในที่นี้ถ้ายังเป็น
คนธรรมดา, เป็นปุถุชนคนธรรมดา มันก็มีตัวเองเป็น
กิเลส; ก็ต้องบังคับตัวเอง, บังคับกิเลส ด้วยจิตฝ่ายที่
ไม่ใช่กิเลส. จิตฝ่ายที่เป็นโพธิ เป็นสติปัญญา จะต้อง
ก่อรูปขึ้นมา บังคับจิตฝ่ายที่มันเป็นกิเลส; นี่บังคับ
ตัวเอง.

เราแบ่งตัวเราเป็น ๒ ภาค หรือ ๒ ส่วน คือ
ส่วนต่ำ ส่วนที่จะลงต่ำ นั้นมันส่วนหนึ่ง, ส่วนที่จะขึ้น
สูงมันอยู่อีกส่วนหนึ่ง. เขาเรียกว่า ฝ่ายต่ำ—ฝ่ายสูง,

ฝ่ายชั่ว-ฝ่ายดี, ฝ่ายผิด-ฝ่ายถูก, ฝ่ายบุญ-ฝ่ายบาป, อะไร
ก็แล้วแต่จะเรียก, เรามีอยู่เป็น ๒ ส่วน.

ส่วนที่จะถูก จะดีไปสูงนั้นแหละ จะต้องเกิด
ขึ้นและบังคับฝ่ายต่ำ, หรือว่าจะเอาสติปัญญามาเป็นกลาง ๆ
มาช่วยให้ฝ่ายสูง มาบังคับฝ่ายต่ำ; อย่างนี้เรียกว่า
บังคับตัวเอง; ก็ต้องเอาจริงเอาจัง. *หมะ* แปลว่า*บังคับ*
ตัวเอง. พระพุทธเจ้าเป็น*สารถิทรงฝึกสัตว์บังคับสัตว์* ผู้
เป็น*เวไนยสัตว์*ให้เป็นไปตามคลองของพระธรรม; แต่ก็
ไม่พ้นจากการที่เราต้องบังคับตัวเรา.

พระพุทธเจ้าเป็นผู้ฝึกสัตว์; แต่ก็ไม่พ้นที่เราจะ
ต้องฝึกตัวเราเอง; ท่านสอนให้เราฝึกตัวเราเอง บังคับ
ตัวเอง. คำว่า หมะ แปลว่าฝึก หรือ บังคับ. บังคับใคร ?
บังคับตนเอง, บังคับความรู้สึกฝ่ายต่ำ ด้วยความรู้สึก
ฝ่ายสูง.

ทีนี้เราก็มีการบังคับตัวเองกันทุก ๆ คน ทุก ๆ วัน
ทุก ๆ ชั่วโมง ทุก ๆ นาที; ปราศจากการบังคับตัวเองแล้ว
มันก็ต้องผิด, ต้องมีเรื่องผิด, ต้องมีเรื่องพลาด มีเรื่องไป

อีกทางหนึ่ง ไม่ไปตามทางที่ควรจะไป; จะต้องเหมือนกับว่าเดินตกล่อง ไม่ระวัง. ฉะนั้น บังคับตัวเอง, พยายามใจในการบังคับตัวเอง. อย่าเห็นเป็นเรื่องไม่สนุก.

ถ้าเป็นคน ไม่บังคับตัวเอง มันก็ไปสูบบุหรี่บ้าง ไปกินเหล้าบ้าง, ไปทำอบายมุขานา สารพัดอย่าง มันก็ทำไป, แล้วมันก็เดือดร้อน. เงินเดือนก็ไม่พอใช้ รายได้ก็ไม่พอใช้ เพราะไม่บังคับตัวเองเท่านั้นแหละ. พอมีการบังคับตัวเอง เงินเดือนจะพอใช้ขึ้นมาทันที, หรือจะปรับปรุงให้มันพอใช้ขึ้นได้ทันที. ทุกอย่างก็จะเป็นไปในทางถูก, ไม่เหไปในทางผิด.

แม้ว่ามันจะเจ็บปวด เราก็ต้องชอบ; ในการบังคับตัวเอง นี้ ต้องเจ็บปวดเป็นธรรมดา. เราก็ต้องทน, ต้องมีขันติเป็นอุปกรณ์ในการบังคับตัวเอง; เช่น อยากจะไปเที่ยวนี้ บังคับไว้ไม่ให้ไปเที่ยว มันก็เจ็บปวดขึ้นมาเพราะการบังคับ ก็ต้องทน; ทนได้เพราะเป็นการบังคับตัวเองได้.

คนที่อยากจะเลิกบุหรี่, หลายคนมาที่นี่ จะเลิกบุหรี่; เมื่อไม่มีการบังคับตัวเอง ก็ไม่มีทางจะเลิกได้.

มันต้องบังคับตนเอง; เมื่อเงยขึ้นมามันก็ต้องทน ไม่
 ทำไร่มันจะเปลี่ยนแปลง; กลายเป็นว่าไม่เงย. หรือ
 ว่าไม่ต้องทน มันก็รอดตัวไปได้.

นี่เรื่องเล็กๆ น้อยๆ; จะอดบุหรี จะอดเหล้า,
 จะอดอบายมุข; คมน้ำเมา เทียวกลางคืน ดูการละเล่น
 เล่นการพนัน คบคนชั่วเป็นมิตร เกียรติร้านทำกรรม;
 ความชั่ว เหล่านี้ ต้องบังคับให้ออกไป; ถ้าไม่มีการ
 บังคับ มันก็ไม่ออก. เราก็ต้องมีการบังคับ โดยยึดถือ
 หลักว่า เราเป็นมนุษย์; เราเชื่อว่าเราเป็นมนุษย์ เรา
 ต้องทำได้อย่างมนุษย์.

ฉะนั้นเราก็ต้องทำอย่างคนโบราณ เขาพูดว่าเป็น
 ปลาหมอกก็ต้องแตกไปจนเกล็ดแห้ง คือไม่ยอมถอยหลัง. นี้
 เรียกว่าไม่ยอมถอยหลัง มีการให้ไปข้างหน้าเรื่อย; แม้มัน
 จะยากก็ต้องทำ. เขาวางระดับไว้ถึงกับว่า เหมือนกับบังคับ
 ช้างตกน้ำมัน ก็ต้องไม่ยอม ไม่ถอย. จิตที่ประกอบ
 อยู่ด้วยกิเลส นั้นเหมือนกับช้างตกน้ำ บังคับยาก; แต่
 เราก็ไม่ยอมแพ้ ก็บังคับจนได้; เรียกว่าบังคับจิตหรือ
 บังคับตนได้.

นี้ข้อที่ ๓ บังคับตัวเอง. ถ้าเขียน, เขียนให้ถูกนะ.
ข้อที่ ๑. รู้จักตัวเอง. ข้อที่ ๒. เชิดตัวเอง. ข้อที่ ๓.
บังคับตัวเอง.

นี่ มาถึง ข้อที่ ๕ หลังจากการบังคับตัวเองแล้ว
ก็ต้องพอใจตัวเอง. คำที่บังคับตัวเองนั่นแหละ ควร
จะพอใจตัวเอง. บังคับตัวเองได้แล้ว ก็ยังพอใจตัวเอง
ว่าไม่เสียชาติเกิดมาเป็นมนุษย์; เพราะเราไม่ได้เป็นสุนัข
เป็นแมว เป็นไก่ เป็นอะไรอย่างนั้น. เราเป็นมนุษย์
เราต้องมีสติปัญญาบังคับตัวเอง. เราพอใจในความเป็น
มนุษย์ เราต้องชอบใจพอใจตัวเอง.

ลองทบทวนดูให้ดี : เราพอใจตัวเราหรือยัง?
เดี๋ยวนี้เราพอใจตัวเราหรือยัง? มีอะไรที่ที่น่าพอใจบ้าง?
เราอาจจะรักตัวเรามาก ทั้งๆที่ไม่มีอะไรดี, ทั้งๆที่มัน
มีอะไรที่น่ารังเกียจแล้วก็ยังพอใจตัวเอง; นี่มันเป็นเรื่อง
ของกิเลส, กิเลสมันก็พอใจตัวมันเอง. มันต้อง หลังจาก
บังคับตนเอง, ขำระสะสางสิ่งสกปรกเศร้าหมอง ออกไป
หมดแล้ว, จึงจะพอใจตัวเอง.

ดูกันในทางไหนมันก็ไม่มีข้อตำหนิติเตียน ก็พอใจตัวเองได้; นั่นแหละคือความสุข. ความสุขนี้ถ้าเราจะพูดอย่างกำปั้นทุบดิน ก็พูดว่าเป็นความพอใจ; ถ้ายังพอใจไม่ได้ ยังไม่มีความสุข. ให้มีเงินตั้งร้อยล้าน พันล้าน ถ้าไม่พอใจ, อย่างไรก็ไม่มีความสุขได้. ให้มีวิมานสักร้อยหลัง พันหลัง ถ้ายังไม่พอใจมันไม่มีความสุขได้, จะมีอะไร ๆ สักเท่าไรก็ตามใจ ถ้าเราไม่พอใจแล้ว ไม่มีความสุขได้. เนื้อตัว ร่างกาย บุตร ภรรยา สามี ทรัพย์สินสมบัติอะไรก็ตาม ถ้าเราไม่พอใจแล้วมันไม่มีความสุขได้.

ฉะนั้น ความสุขตั้งรากฐานอยู่บนความพอใจ. ตอนที่เราทำงานพอใจตนเองได้ ความสุขมันก็แสดงออกมาจากความพอใจตัวเองนั่นเอง.

ถ้าไปหาความสุขอย่างอื่นตามกิเลส แล้วก็ผิดหวังแหละ : ไปกินเหล้า เล่นการพนัน ไปทำอบายมุข เหล่าอื่น แล้วก็สุข ๆ ๆ; นั่นมันสุขของคนบ้า หรือเป็นลูก ก สะกด; มันเผาให้ร้อนอยู่ตลอดเวลา. สุขอย่างนั้นอย่าไปเอามา.

จงเอาความสุขเมื่อพอใจตัวเองได้ ว่าเราเป็น
 มนุษย์ที่ถูกต้อง. เราได้ทำทุกอย่างของความ เป็นมนุษย์
 ที่ถูกต้อง; เราก็พอใจ. ความพอใจนั้นเป็นความสุข
 โดยอัตโนมัติ; ไม่ต้องไปคิดว่าจะ เป็นความสุข, ตั้งทำ
 จะเป็นสุข, บังคับให้เป็นสุข นี่ไม่ต้อง, ไม่ต้อง. ขอให้
 ทำอะไรชนิดที่พอใจตัวเอง, ชื่นใจตัวเอง, พอใจตัวเอง, รัก
 ตัวเอง ชื่นมาแล้วก็เป็นความสุข.

เหมือนกับเรามีเงิน; ถ้าเราพอใจในเงินมันก็มี
 ความสุข. แต่เดี๋ยวนี้เรามีธรรมะ เราพอใจในความ
 เป็นมนุษย์ของเรา; เราก็มีความสุข : เป็นความสุข
 ทางธรรมะ, เป็นความสุขจริง, เป็นความสุขในทางวิญญาณ;
 นี่ความสุขอยู่ที่นี้. จงทำอะไร ชนิดที่ทำให้เราพอใจ
 ตัวเองได้.

อยากจะสรุปความว่าให้ทำหน้าที่ของตน ๆ ก็แล้ว
 กัน. มนุษย์เมื่อได้ทำหน้าที่ของมนุษย์ก็พอใจตัวเอง;
 แต่ว่าเราไม่เหมือนกันทุกคน. เพราะฉะนั้น ก็ต้อง
 ทำงานต่างกัน : บางคนอาจจะต้อง *กวาดถนน* ก็พอใจ

ก็เป็นสุข, แอวเรือจ้าง ก็เป็นสุข, ล้างท่อ สกปรกก็เป็นสุข, เพราะเราพอใจว่าเราได้ทำหน้าที่ของมนุษย์ เราเป็นมนุษย์.

กรรมสร้างเรามา ให้ทำได้แต่เพียงเท่านั้น หรืออย่างนี้ เราก็ทำซึ; มันก็เป็นหน้าที่เหมือนกัน; เมื่อทำลงไปแล้ว ย่อมเป็นประโยชน์ในโลกนี้. โลกนี้มันมีหน้าที่ตั้งร้อยอย่าง พันอย่าง หมื่นอย่าง แสนอย่าง. ใครทำหน้าที่ไหนสักหน้าที่หนึ่ง ย่อมได้ชื่อว่าทำประโยชน์แก่โลกนี้; ไม่เสียชาติเกิด. เราก็พอใจว่า มีส่วนในการที่ทำให้โลกนี้มีสันติสุข มีสันติภาพ มีความสมบูรณ์แห่งความเป็นโลกนี้.

คนเป็นชวานาก็พอใจเมื่อได้ทำนา, เป็นชาวสวนก็พอใจเมื่อได้ทำสวน, เป็นพ่อค้าก็พอใจเมื่อได้เป็นพ่อค้า, เป็นนักการเงิน นักการธนาคาร ก็พอใจเมื่อได้เป็น, เป็นนายความ ก็พอใจเมื่อได้เป็น; แต่ต้องถูกต้องตามธรรมะ ไม่ใช่เป็นอันธพาลชู้ดริด.

ถ้าเป็นพ่อค้าอันธพาลชู้ดริด ก็เอากำไรร้อยเปอร์เซ็นต์ พันเปอร์เซ็นต์ หมื่นเปอร์เซ็นต์. ถ้าเป็นพ่อค้าที่คิดแล้วว่าเราจะ เป็นเพียงพ่อค้า ให้ความสะดวก สบายแก่

เพื่อนมนุษย์, เขากำไรสัก ๑๐ เปอร์เซ็นต์ ๒๐ เปอร์เซ็นต์ ก็พอแล้ว; อย่างนี้ไม่มีใครเดือดร้อน. *พ่อค้าคนนั้นก็* เป็นคนที่ว่าช่วยทำโลกนี้ให้สมบูรณ์.

จะเป็น *นักการธนาคาร* ก็เหมือนกันแหละ จะช่วย ให้โลกสะดวกและสมบูรณ์เกี่ยวกับเงินทองทรัพย์สินสมบัติ ก็ได้ บุญนี้; เพราะทำให้โลกนี้สะดวกสบาย. แต่ถ้าซูดรีด เขากำไรตั้งร้อยเท่า พันเท่า หมื่นเท่า แสนเท่า ก็เป็นคน ซูดรีด, ก็ทำบาป ไม่ได้บุญ.

จะพูดเลยไปถึงว่า *เป็นทนายความ*; ถ้าเป็น *ทนายความที่ประกอบไปด้วยธรรมะ* ก็ได้บุญ; เพราะให้ความถูกต้องยุติธรรมในโลก แก่ผู้ที่หย่อนความสามารถ หรืออะไรได้ นี้ก็ได้บุญ. แต่ถ้าเป็นทนายความซูดรีด เห็นแก่เงิน หลอกหลวง ทั้งสองฝ่าย; อย่างนี้เป็นอะไร ก็เรียกเอาเองเถอะ, *ไม่รู้จะพูดว่าอะไร*. เขาก็เป็นคนบาป เป็นสัตว์นรก, เป็นอะไรก็ได้.

ไม่ว่าอาชีพไหน เมื่อทำพอดีๆ, ถูกต้องตาม ความหมายของอาชีพ อันนั้นแล้ว จะได้บุญไปหมด

กระทั่งว่าจะ *เป็นข้าราชการ* เมื่อทำหน้าที่ตรงตามความหมาย ก็ *ได้บุญด้วย*, *เป็นครูบาอาจารย์* ยัง *ได้บุญมาก*.

นี่ได้ยินว่ามีครูบาอาจารย์นั่งอยู่ที่นั่นหลายคน, เป็นนักเรียนจะเป็นครูบาอาจารย์ ก็ยังได้บุญยังมีบุญอยู่มาก. อยากจะบอกว่าครูเป็นอาชีพที่ได้บุญ ที่จริงเป็นอาชีพของพระอริยบุคคล, เป็นอาชีพของปุชฌันชียบุคคล; เพราะ *ว่าครูบาอาจารย์คือผู้สร้างโลก*.

โลกนี้จะดีจะเลวอย่างไร ก็แล้วแต่ *ว่าครูบาอาจารย์สร้างเด็ก ๆ ขึ้นมาอย่างไร*. ถ้าครูบาอาจารย์สร้างเด็ก ๆ ขึ้นมาดี ก็มีผู้ใหญ่ดี โลกนี้ก็เต็มไปด้วยคนดี; โลกนี้ก็มีความสุข. ถ้าครูบาอาจารย์เลวสร้างเด็ก ๆ ขึ้นมาแล้ว ก็เป็นพลเมืองที่เลว; โลกนี้มันก็เลว. เราจึงควรจะต้อง *ว่าเป็นครูบาอาจารย์คือผู้สร้างโลก* จริง ๆ ยิ่งกว่าพระเจ้า ที่เขาละเมอ ๆ เสียอีก.

นี่มันเห็นอยู่ชัด ๆ ไม่ต้องละเมอ *ว่าครูบาอาจารย์เป็นผู้สร้างโลก*, *สร้างเด็ก ๆ ขึ้นมาอย่างไร* พลเมืองมันก็เป็นอย่างนั้น, พลเมืองเป็นอย่างไร โลกมันก็เป็นอย่างนั้น นี่เป็นเพียงแต่ *เป็นครูให้ถูกต้องเท่านั้น* ก็ *ได้บุญ*.

นี้โดยถือเป็นหลักว่าใครทำหน้าที่ของตน ๆ อย่างถูกต้องแล้ว คนนั้นได้บุญ : นับตั้งแต่คนกวาดถนนขึ้นไป, เป็นพระราชามหากษัตริย์ เป็นจักรพรรดิ, เป็นอะไรก็ตาม, ทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องแล้วล้วนแต่ได้บุญ. เป็นประชาชนคนหนึ่งก็ได้บุญ ที่ทำให้โลกนี้มันสมบูรณ์ขึ้นมา.

เราสรุปความว่า เมื่อได้ทำหน้าที่แล้วก็ได้บุญ, แล้วก็ควรจะพอใจ. ถ้าไม่พอใจก็โง่เต็มที; ไม่มีอะไรควรจะพอใจแล้ว ถ้าไม่พอใจในสิ่งที่ควรพอใจ แล้วก็ไม่มีโอกาสจะพอใจ; ไม่มีอะไรพอใจ มันก็เป็นโรคประสาทแหละ.

ถ้าเราแต่ละคน ไม่มีอะไรเป็นที่พอใจอยู่ตลอดเวลา ก็เป็นบ้า, เป็นโรคประสาทแล้วก็ เป็นบ้า, แล้วก็ เป็นโรคจิต แล้วก็ตาย. หรือว่าถ้าไม่ถึงนั้น ไม่ถึงขนาดนั้นก็ เป็นโรค กระเพาะเรื้อรัง, เป็นโรคหลาย ๆ โรค ที่กำลังเป็นกันอยู่, ไม่มีความสงบสุขได้; เพราะมันไม่ชินออก ใจตัวเองเสียเลย ไม่เคยนึกถึงความพอใจตัวเอง เป็นข้อที่ ๔, เป็นธรรมะข้อที่ ๔, ช่วยให้มีธรรมะข้อที่ ๔.

ทนข้อสุดท้ายก็คือ **ข้อที่ห้า** ก็คือ **นับถือตัวเอง** ยกมือไหว้ตัวเองได้. ที่นั่งอยู่ที่นี้ทุกคนขอภักจะถามว่า **ใครมีความดีจนยกมือไหว้ตัวเองได้?** ลองยกมือไหว้ตัวเองเดี่ยวนี้ได้ไหม? ที่นั่งอยู่ที่นี้ทุกคน ใครรู้สึกว่าคุณมีความดีอยู่ในตัว พอจะยกมือไหว้ตัวเองได้? นี่มันฉากสุดท้ายอยู่ที่นี้ คือ **นับถือตัวเองได้.**

ถ้ามองดูตัวเองแล้วมันรังเกียจกินแห่งตัวเอง, ไหว้ไม่ลงอย่างนี้; ยังไม่เป็นมนุษย์ดอก, ยังไม่สมบูรณ์. ถ้ายังดูยิ่งสอต่อสอ ยิ่งใคร่ครวญ ย้อนหลังไป ก็โ๊ะ! มีแต่ความดี ยกมือไหว้ตัวเองได้โดยอัตโนมัติ โดยไม่ต้องนึกต้องคิด; **นี้ใช้ได้ ถึงที่สุด.**

เรื่องจบแค่นั้นแหละ **จบที่ยกมือไหว้ตัวเองได้.** หลังจากพอใจตัวเองมีความสุขแล้ว ไม่มีอะไรอีกแล้ว, ถึงที่สุดแห่งความเป็นมนุษย์แล้ว, ก็ยกมือไหว้ตัวเองได้ ก็เรียกว่า **เคารพตัวเอง.**

เอาบททวนกันอีกสักทีเดี๋ยวมันจะลืม : ๑. **รู้จักตนเอง,** ๒. **เชื่อตัวเอง,** ๓. **บังคับตัวเอง,** ๔. **พอใจตัวเอง,** ๕. **เคารพตัวเอง.**

ทั้ง ๕ อย่างนี้ เป็นหลักธรรมะในพระพุทธศาสนา มีชื่อเรียกเป็นภาษาบาลี; แต่ไม่อยากจะเอามาพูด มาบอก มันยุ่งหัว มันจำยากมันมากมาย : มีศรัทธาในตัวเอง มีความรู้ มีปัญญา มีความรู้จักตัวเอง มีศรัทธาในตัวเอง. มี *หะบังคับตัวเอง*, *มีความพอใจตัวเอง* ที่เรียกว่า *สันโดษ* หรืออะไรก็แล้วแต่; มีอีกหลายคำ แล้วก็มี *ความนับถือตัวเอง* คือ *เคารพตัวเอง*, *มีความเคารพตัวเอง* มี *การหวาด* - *ความเคารพในความดีความงามของตนเอง*.

เมื่อก่อนพวกฝรั่งเขาก็ถือหลักอย่างนี้, เมื่อฝรั่ง เขายังดี ๆ อยู่ เขารู้จักตัวเอง. เขาเรียกว่า *self knowledge*, *self knowledge* รู้จักตัวเอง, แล้วเขาเชื่อตัวเอง. *self confidence, confidence* ไว้ใจ หรือเชื่อ, เขาก็เชื่อตัวเอง, แล้วเขาบังคับตัวเอง. *self control, control* บังคับตัวเอง. แล้วก็พอใจตัวเอง มี *self contentment, contentment* ที่แปลว่า *สันโดษ* หรือยินดี หรือพอใจ, *พอใจตัวเอง*. ในที่สุดก็ไหว้ตัวเองได้ *self respect, respect* เคารพตัวเองไหว้ตัวเองได้. แต่ฝรั่งเดี๋ยวนี้จะเป็นอย่างนี้หาทำยากเหมือนกัน.

เมื่อก่อน เมื่ออาตมายังเด็ก ๆ อยู่ ได้ยินฝรั่งที่เขา
มาเมืองไทย เขามาโอ้อวดแต่เรื่อง^๕นี้ จนเมืองไทย จนคน
ไทยต้องยอมรับนับถือเขาแหละ; เดียว^๕นี้ฝรั่งเช่น^{๕๔}นี้ก็คอย
หายไป ๆ. พอพวกฝรั่งเขา *เริ่มละทิ้งศาสนา, เริ่มละทิ้ง
ธรรมะ เรื่องเหล่านี้ก็หมดไป.* นี่เราไปตามกันเขาณะ.
เราไปตามกันฝรั่งเรื่องจะละทิ้งสิ่งเหล่านี้เข้ามาอีก; เราก็
จะไม่มีอะไรเหลือเหมือนกัน.

ฉะนั้น เราควรจะมีการศึกษาสมบูรณ์ ไม่เป็น
หมาทางด้วน, ไม่เป็นเจดีย์ยอดด้วน. ช่วยกันภาวนาให้
การศึกษาของเราสมบูรณ์ ไม่เป็นหมาทางด้วน, ไม่เป็น
เจดีย์ยอดด้วน. เดียว^{๕๕}นี้ก็ครูบาอาจารย์นั่งอยู่ที่^{๕๖}นี้มาก,
นักเรียน นักศึกษาก็มาก จะเป็นนักเรียนครูก็มี.

ขอฝากไว้ว่า ช่วยกันไปทำให้การศึกษามีระบบ
ที่สมบูรณ์; ไม่แห้งเหมือนกับหมาทางด้วน คือเรียน
กันแต่วิชาหนังสือกับอาชีพ ไม่เรียนธรรมะ. เรียนแต่
หนังสือกับอาชีพจบแล้ว ^{๕๗}ไม่รู้ว่าจะเป็นมนุษย์กันอย่าง
ไร, ^{๕๘}ไม่รู้ว่าจะเป็นมนุษย์กันอย่างไร ทั้งที่มันรู้หนังสือมาก
และมีอาชีพดี ร่ำรวย. นี่เราเรียกว่า ระบบการศึกษาที่

แห้วอยู่ ไม่สมบูรณ์; เปรียบเหมือนหมาหางด้วน
ไม่น่าดู.

จะพูดให้ไพเราะสักหน่อย พูดว่าหมาหางด้วนเขา
โกรธ เขาต่ำเอา; ก็พูดว่าเหมือนกับเจดีย์ยอดด้วน.
เจดีย์ยอดด้วนก็ไม่น่าดู; มีแต่ฐานกับองค์, ดูบางทีเหลือ
ครึ่งองค์นี้มันไม่ไหวเหมือนกัน. ไปทำให้เจดีย์มันสมบูรณ์
มียอด มีอะไรครบถ้วน, เป็นการศึกษาที่สมบูรณ์.

เมื่อมีการศึกษาสมบูรณ์แล้ว คนเราก็จะมีอย่าง
ที่ว่า มีการรู้จักตัวเอง เชื่อตัวเอง บังคับตัวเอง พอใจ
ตัวเองได้ แล้วก็นับถือตัวเองในที่สุด เพราะการศึกษา
มันสมบูรณ์. นี้ครูจะได้บุญมาก เพราะช่วยทำให้มนุษย์
เป็นอย่างนี้ เหมือนกับรับใช้พระพุทธเจ้า.

พระพุทธเจ้าท่านก็ต้องประสงค์ให้เป็นอย่างนี้,
ท่านก็สอนธรรมะไว้อย่างนี้, ให้พวกเรามาช่วยกันหน่อย
สนองพระพุทธประสงค์ : ช่วยกันปลุกปล้ำให้การ
ศึกษาสมบูรณ์, ให้ลูกเด็ก ๆ ของเรา นั้นนะ รู้จักตนเอง
เชื่อตัวเอง บังคับตัวเอง พอใจตัวเอง เคารพตัวเอง
กันให้จนได้.

ทำอย่างนี้คือวิธีที่จะทำให้เรามีธรรมะ ตอนต้น ก็พูดแล้วนี่นะว่าธรรมะคืออะไร. เดียวนี้ก็พูดว่า จะมีธรรมะได้อย่างไร? ก็ด้วยการปฏิบัติ ๕ ประการนี้ แล้วจะมีธรรมะ, มีธรรมะกันหมดแหละ, หมดปัญหา ไม่ใช่หมดเนื้อหมดตัว. พอมีธรรมะก็หมดปัญหา, ไม่มีปัญหา มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ แล้วมีพระพุทธเจ้าด้วย.

พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา, ผู้ใดเห็นเราผู้นั้นคือเห็นธรรม. เห็นธรรมคือเห็นศกาคต, เห็นศกาคตคือเห็นธรรมะ”.

เดี๋ยวนี้เราก็มีธรรมะ ก็มีพระพุทธเจ้า, ก็ยิ่งกว่าเห็นเสียอีก. เรากลายเป็นมีพระพุทธเจ้า; ถ้าเราทำได้ถึงที่สุดจริงๆ เรานี้แหละจะเป็นพระพุทธเจ้าเสียเอง; ไม่ใช่องค์ใหญ่ องค์โต ก้องกั่นดๆ เล็กๆ ก็ได้ ถ้าเรามีธรรมะที่เป็นพระพุทธเจ้า.

นี่คือธรรมะคืออะไร? จะมีธรรมะได้อย่างไร พูดกับท่านทั้งหลายล่วงหน้า, อีก ๒-๓ วันก็เป็นวันปีใหม่แล้ว ก็ให้เป็นของขวัญปีใหม่, ซึ่ง ๒-๓ วันก็จะมาถึง

แล้ว. ขอให้ท่านทั้งหลายรับเอาไป ในฐานะที่จะเป็นของขวัญ
สำหรับปีใหม่ นับตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคมนี้ เป็นต้นไป.

พูดกันมานานแล้ว เด็กๆ ก็จะไม่โง่ เขาว่าเขาจะไปดูสไลด์
กันต่อไปอีก นี่กินเวลาไปครึ่งชั่วโมงแล้วต้องหยุด; เดี่ยวธรรมะ
จะแตกกระจายไปหมด. ขอยุติการบรรยายไว้เพียงเท่านี้.

สิ่งที่ต้องทำให้ดีกว่าปีเก่า

— ๑ —

๒ มกราคม ๒๕๓๑

พุทธบริษัทต้องมีพระรัตนตรัยให้ดีขึ้น.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ในวันนี้ เป็นวันแรกของการบรรยายประจำปีนี้ เป็นโอกาสที่เรียกกันว่า วันขึ้นปีใหม่ จึงถือเอาความหมายอันนี้ ในการที่จะบรรยายธรรมะชุดนี้ เรียกว่า สิ่งที่ต้องทำในปีใหม่ให้ดีกว่าปีเก่า.

สิ่งที่ต้องทำในปีใหม่ให้ดีกว่าปีเก่า ซึ่งเห็นได้ว่ามันเป็นเรื่องสำหรับทุกคน ไม่ยกเว้นผู้ใด, ถ้าใครไม่ต้องการให้เลวกว่าหัวเผือกหัวมันที่อยู่ใต้ดิน เขาจะต้องทำอะไร ๆ แห่งปีใหม่นี้ให้ดีกว่าปีเก่า ไม่น้อยหน้าหัวเผือกหัวมันที่งมอยู่ใต้ดิน, มันก็ยังมีภาระกระทำที่สมกันกับปีใหม่

ก็ว่ามันมีหัว จำนวนมากกว่าเดิม ใหญ่กว่าเดิม และคุณภาพ ก็ดีกว่าเดิม, นี้เรียกว่ามันสมกับที่ว่ามันเป็นปีใหม่. เราจะทำอย่างไร จึงจะมีอะไรใหม่สมกับที่เป็นปีใหม่, ถ้าไม่ได้ทำมันก็ไม่มีความใหม่, ก็ลองสังเกตดูคนที่ไม่ได้ทำอะไร ให้ดีขึ้นทุกทีนั้น เขาอยู่ในสภาพอย่างไร, จะเป็นคนที่วัดกิติ เป็นคนที่บ้านกิติ ถ้าไม่ได้ทำอะไรให้ดีขึ้นทุกปี มันจะอยู่ในสภาพอย่างไร, แล้วมารวมกันเข้าทั้งที่อยู่บ้านทั้งที่อยู่วัด มีอะไรที่จะต้องทำเหมือนกันหรือตรงกัน, นี้ก็มีอยู่ และเขาจะต้องทำอย่างไร.

ยังเป็น พุทธบริษัท เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ด้วยแล้ว ก็ยังจำเป็นที่จะต้องทำอะไรให้มันดีกว่าปีเก่า หรือใหม่กว่าปีเก่า, ให้มันรู้มากกว่าปีเก่า, ให้มันตื่นจากหลับ ยิ่งกว่าปีเก่า, ให้มันเบิกบานยิ่งกว่าปีเก่า, เรียกว่า เป็นพุทธบริษัทที่เจริญขึ้นไปตามทางธรรม และมีของใหม่สมกับที่เรียกว่าเป็นปีใหม่. เรา พุทธบริษัท มีความหมายว่า เป็นผู้เดินตามพระพุทธเจ้าก็ได้, หรือ นั่งล้อมรอบๆ พระพุทธเจ้าก็ได้, มีพระพุทธเจ้าเป็นผู้นำทางแห่งชีวิตจิตใจ อย่างนี้ก็ได้, ก็ต้องทำให้สมกัน.

เดี๋ยวนี้อยากจะพูดเสียคราวเดียวกันว่า **พระรัตน-**
ตรัยทั้ง ๓ นั้น เป็นสิ่งเดียวกันโดยใจความ แม้ว่าภายนอก
 หรือส่วนภายนอกจะแยกออกได้เป็น ๓ อย่าง ก็สามารที่จะ
 แยกได้เป็น ๓ อย่าง, แต่ว่าภายในหรือความหมายอันแท้
 จริงนั้นย่อมเป็นเพียงอย่างเดียว ซึ่งจะได้วิสัยกันตามสม
 ภาสกรแก่เวลา.

พระพุทธเจ้าทรงค้นพบความจริงของธรรมชาติ.

ถ้าจะให้มี หลักเกณฑ์ ที่ฟังกันได้ง่าย ๆ เข้าใจกัน
 ได้ง่าย ๆ ก็ว่า **พระพุทธเจ้าเป็นผู้ค้นพบธรรมะ,** แล้ว
 ก็มี **สิ่งที่พระพุทธเจ้าค้นพบ** ก็คือ**ธรรมะ,** แล้วก็มี
ผู้ปฏิบัติตามความรู้อันนั้น ก็คือ**มีผู้ปฏิบัติธรรมะ,** มัน
 สำเร็จอยู่ที่ว่า **รู้ธรรมะ** แล้วก็ **ปฏิบัติธรรมะ** แล้วก็ **ได้**
รับผล ของการปฏิบัติธรรมะ ทั้ง ๓ องค์ **เนื่องเป็นอันเดียว**
กันตรงที่ว่า เป็นเครื่องกระทำ**ความดับทุกข์—ดับทุกข์—**
ดับทุกข์.

ดูกันให้ละเอียดก็ว่า **พระพุทธเจ้าท่านเป็นผู้ค้น**
พบความจริงเรื่องนี้ของธรรมชาติ อันนี้เราอย่าเอาอะไรให้

มากนัก, เอาแต่เพียงว่า พระพุทธเจ้าเป็นผู้ตรัสรู้นั้น คือค้นพบความจริงอันสูงสุดของธรรมชาติ ซึ่งจะเรียกว่าเป็นความลับสูงสุดก็ได้เหมือนกัน, ถ้าไม่มีบุคคลอย่างพระพุทธเจ้า ก็ไม่มีใครค้นพบความจริงข้อนี้. นี่เป็นหน้าที่ของพระพุทธเจ้า, ท่านไม่ได้แต่งตั้งหรือบัญญัติเอาตามความพอใจของท่าน, ความจริงหรือธรรมะนั้นมันมีอยู่อย่างตายตัวเป็นกฎเกณฑ์ธรรมชาติ ตามธรรมชาติว่า เมื่อมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนั้นก็เกิดขึ้น, เมื่อมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนั้นก็เกิดขึ้น, ใครจะแก้ไขดัดแปลงให้เป็นอย่างอื่นนั้นเป็นไปไม่ได้.

พระพุทธเจ้าท่านค้นพบ ความที่สิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย มันจึงไม่เที่ยง เพราะเหตุปัจจัยมันปรุงแต่งอยู่เรื่อยไป, เพราะความที่มันไม่เที่ยงมันเปลี่ยนไป มันก็ทำให้เกิดความทุกข์ แก่บุคคลผู้เข้าไปยึดถือ ว่าจะเอาเป็นของตน จะให้มันเที่ยง มันก็เป็นความทุกข์ขึ้นมา. เพราะมันไม่เที่ยง มันเป็นทุกข์แก่ผู้เข้าไปยึดถือ ก็เรียกว่ามันเป็นอนัตตา, อนัตตา มิได้

เป็นตัวตน มิใช่มีตัวตน ที่จะเข้าไปจับฉวยเอามาได้ตามความ
 พอใจของตน. ท่านค้นพบความไม่เที่ยง, ความเป็นทุกข์,
 ความเป็นอนัตตา ก็มาสอนเรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น
 ในสิ่งเหล่านั้น แล้วก็ไม่ใช่ทุกข์ นี่เป็นความลับของ
 ธรรมชาติที่พระพุทธเจ้าท่านค้นพบ มาอธิบายให้เห็นชัด
 ได้ว่า ความทุกข์เกิดขึ้นมาอย่างไร, ความทุกข์จะดับลงไป
 อย่างไร, ซึ่งสรุปความว่า จะไปเอาสิ่งที่ไม่เที่ยงเป็นทุกข์
 เป็นอนัตตา มาเป็นของที่เที่ยงหรือตามความพอใจ มายึด
 มั่นถือมั่น, จะยึดมั่นถือมั่น ให้สิ่งที่ไม่เที่ยงนั้นเป็นของ
 เที่ยง, สิ่งที่เป็นทุกข์มาเป็นไม่ทุกข์, สิ่งที่ไม่ใช่
 อัตตามาเป็นอัตตา มันก็เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้, มันก็ต้องเป็น
 ทุกข์. เมื่อไม่ยึดถือในลักษณะอย่างนั้น มันก็ไม่เป็นทุกข์
 มันก็เป็นของที่ชัดเจนออกมากว่า ถ้าเป็นทุกข์ ก็เป็นเพราะ
 ความยึดมั่นถือมั่นตามความโง่ของตน, ถ้าจะไม่เป็นทุกข์
 ก็ต้องเป็นความไม่ยึดมั่นถือมั่น ในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงเหล่านั้น.
 นี้เรียกว่า รู้ส่วนที่จะเกิดทุกข์ และ รู้ส่วนที่จะดับทุกข์,
 รู้ทั้ง ๒ อย่างนี้ ก็เรียกว่ารู้สิ้นเชิง.

พระพุทธเจ้าท่าน นำมาสอนตามที่ได้ตรัสรู้ คือ
 ได้เห็นแจ้งโดยประจักษ์ต่อความจริงของธรรมชาติ ว่าทำ
 อย่างไรจึงจะเกิดทุกข์, ทำอย่างไรจึงจะไม่เกิดทุกข์หรือ
 ดับทุกข์เสียได้. ท่านยังสอนให้เห็นชัดว่า เราบังคับสิ่ง
 ต่าง ๆ ภายนอกไม่ได้ ที่จะไม่ให้มันเข้ามาเกี่ยวข้องกับเรา
 ไม่ได้, สิ่งที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตามีอยู่ทั่วไป,
 แล้วมันก็เข้ามาเกี่ยวข้องกับเรา, เราบังคับมันไม่ได้ ว่าอย่า
 มาเกี่ยวข้องกับกะเรา มันก็บังคับไม่ได้; แต่เรามีทางที่จะ
 ทำได้ คือว่าควบคุมจิตบังคับจิต อย่าให้ไปรับเอาสิ่ง
 เหล่านั้นเข้ามา ด้วยความโง่ มายึดถือให้เป็นตัวตนแล้วก็
 เป็นทุกข์.

ฟังดูให้คิดว่า มันเป็นเรื่องที่เป็นอยู่จริง และมีความ
 สำคัญอยู่ เราจะบังคับสิ่งต่างๆ ไม่ให้เกิดขึ้น ไม่ให้มา
 เกี่ยวข้อง เหล่านี้มัน ทำไม่ได้. มันก็เกิดขึ้น, มันก็มา
 เกี่ยวข้อง, แต่เราก็บังคับจิตว่า อย่าไปรับเอามันมาด้วย
 ความโง่ เอมายึดมันถือมัน จงจัดการกับมันให้ถูกต้อง
 ไม่มีความยึดมันถือมัน แล้วมันก็ทำอะไรเราไม่ได้; แม้ว่า
 ในโลกนี้จะเต็มไปด้วยสิ่งที่จะทำให้เกิดทุกข์ ให้เกิดความ

ผิดหวัง ให้เกิดความเจ็บปวดทรมาน มันก็เป็นได้แต่
 สำหรับคนโง่ ที่ไปตะครุบเอา ไปยึดเอา, ถ้าไม่ยึดมันถือ
 มันไม่ตะครุบเอา มันก็ไม่ทำอันตรายอะไรได้. นี่เป็น
 อุบายอันใหญ่หลวงที่มีอยู่, สำหรับทำให้ไม่ต้องเกิดความ
 ทุกข์อยู่ในท่ามกลางสิ่งทั้งปวงที่มาขั้วมาหลอก สำหรับ
 จะให้เกิดทุกข์.

คนมีทุกข์เพราะยึดมั่นถือมั่น.

ขอให้ท่านทั้งหลายทั้งปวงจงเข้าใจในข้อนี้ โดยประจักษ์
 เกิด ว่าเราบังคับสิ่งภายนอกไม่ได้, แต่เราจะบังคับสิ่ง
 ภายในให้ได้ คือจิต, จะบังคับโลกให้เป็นอย่างนั้นให้เป็น
 อย่างนี้ อย่างมาเกี่ยวข้องกับเราอย่างนี้ ก็เป็นไปไม่ได้, แล้ว
 มันก็ต้องอยู่ในโลก ต้องสัมพันธ์กับโลก; แต่ก็บังคับจิต
 อย่าไปโง่ อย่าไปยึดมั่นถือมั่นเอามาอย่างเขลาๆ, ที่ไม่
 ต้องรับเอาเสียเลยก็มี, อย่าไปรับเอามา. ถ้าที่ต้องเกี่ยวข้องกับ
 ด้วยต้องรับเอามา ก็ด้วยความเฉลียวฉลาดมีความรอบรู้
 จัดการกับมัน อย่าให้มันกัดเอาได้, เหมือนอย่างที่คุณ
 แล้วเมื่อตอนเช้าวันวานนั้นว่า อย่าโง่จนให้เวลามันกัดเอา,

ถ้าต้องการอะไรด้วยความโง่ เวลามันก็กัดเอา, ไม่ต้องการอะไรด้วยความโง่ แต่ว่าทำไปด้วยสติปัญญา เวลามันก็กัดไม่ได้, ไม่มีความทุกข์ไม่มีความร้อนอะไรที่จะเกี่ยวกับเวลา อย่างนี้เป็นต้น. เพราะรู้จักจัดการกับจิตใจในภายใน. จิตนั้นเป็นสิ่งที่อบรมได้ คือทำให้ฉลาดขึ้นมาได้, แล้วก็ทำให้ไม่โง่ ไม่ยึดมั่นถือมั่นหรือทำให้มันปล่อยวางได้ มันก็เป็นอย่างนี้.

พระพุทธเจ้าตรัสรู้ความจริงขั้นนี้ และนำมาสอนในฐานะเป็นหน้าที่ที่ต้องกระทำ, นี่ช่วยฟังให้ดีๆ ว่ามันเป็นหน้าที่ที่ต้องกระทำ ถ้าไม่กระทำมันจะเป็นทุกข์คือสิ่งต่างๆ มันจะกัดเอา. อะไรๆ ก็ตามที่เข้าไปยึดถือว่าเป็นตัวตนของตนแล้ว มันก็กัดเอา, เราจึงมีหน้าที่ที่จะไปเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ โดยไม่ต้องยึดมั่นถือมั่น, แม้จะเป็นสิ่งที่เป็นภายใน เป็นชีวิตหรือเป็นจิตใจนั่นเอง ก็ไม่ต้องยึดมั่นถือมั่น, ไม่ต้องพูดถึงสิ่งภายนอก, เรียกว่ามีจิตใจที่ไม่หลงโง่ ไปยึดมั่นถือมั่นอะไรไว้ โดยความเป็นตัวตนบ้าง โดยความเป็นของของตนบ้าง, ไม่ยึดมั่น แล้วก็คิดดูเถอะ

มันก็ไม่หนัก ถ้าไปยึดมันไปถือไว้ มันก็หนัก ก็หนักมือ
ที่ยึดที่ถือ นั่นแหละ, นั่นแหละคือความทุกข์ จิตใจไปยึดถือ
อะไร มันก็หนัก ก็เพราะยึดถือ, มันเหมือนกับมือที่ไปถือ
มันก็หนักมือ ถ้าจิตมันไปยึดถือ มันก็หนักกับจิต.

เราจงรู้จักทำจิตให้เป็นอิสระจากความยึดมั่น
ถือมั่น นี่แหละเขาเรียกกันสั้น ๆ ง่าย ๆ ว่า วิมุตติ หลุดพ้น :
หลุดพ้นจากสิ่งที่ยึดมั่นถือมั่น, หลุดพ้นจากความยึดมั่น
ถือมั่น, ไม่ไต่ยึดมั่นถือมั่นอะไรก็เป็นอิสระ มันก็ไม่หนัก
เหมือนกับมือที่วางไม่ได้จับฉวยอะไรเอาไว้ มันก็ไม่เมื่อย
มือ มันก็ไม่หนักมือ มันก็ไม่มี ความทุกข์, ใจความสำคัญ
ที่จะไม่เป็นทุกข์ ก็คือความไม่ยึดมั่นถือมั่น.

เรามีหน้าที่ที่จะต้องรู้เรื่องนี้, มีหน้าที่ที่จะต้อง
ปฏิบัติเรื่องนี้, แล้วก็จะได้รับผล ของการปฏิบัติเรื่องนี้
คือไม่เป็นทุกข์. นี่เป็นสิ่งที่เรียกว่าหน้าที่, เป็นสิ่งที่เรียกว่า
กิจที่ควรทำ, หรือกรณีหน้าที่ที่ควรทำ คือทำให้ประจักษ์
แจ้งในสิ่งทั้งปวงจนไม่ยึดมั่นถือมั่น. ถ้าใครไม่ทำ คนนั้น
มันก็โง่ มันก็เที่ยวยึดมั่นถือมั่นนั่นนี่ไปทั่วไปหมด มันก็

ได้มีความทุกข์เต็มที่ เต็มเหลือประมาณนั้นแหละ; มันไม่ได้ทำหน้าที่ มันก็ยึดมัน, ถ้ามันได้ทำหน้าที่ มันได้ศึกษาได้ปฏิบัติรู้ความจริงข้อนี้ ไม่ยึดมันถือมันแล้ว ก็หมดหน้าที่ คือทำหน้าที่เสร็จแล้ว มันก็ **ไม่เป็นทุกข์**. ฉะนั้น เราจะต้องรู้จักทำหน้าที่อันสำคัญนี้ เพื่อจะได้ไม่เป็นทุกข์, มิฉะนั้นมันจะเป็นทุกข์ ไปเสียหมด, จะมีอะไรก็เป็นทุกข์ แม้แต่จะกินจะใช้จะบริโภคอะไรมันก็เป็นทุกข์ ถ้าว่าทำไป ด้วยความยึดมันถือมัน.

นี่เราจะมีชีวิตชนิดที่ไม่ยึดมันถือมัน แต่รู้อะไรทั้งปวงตามที่เป็นจริงว่า ควรจะไปเกี่ยวข้องกับมันอย่างไร, ก็ไปเกี่ยวข้องกับมันเท่าที่ควรจะไปเกี่ยวข้องกับ หรือเท่าที่จำเป็นจะเกี่ยวข้อง, ถ้าไม่จำเป็นจะต้องเกี่ยวข้อง ก็ไม่ไปเกี่ยวข้องให้เสียเวลา, ถ้าไปเกี่ยวข้องก็ไม่ยึดมันถือมัน ไม่เกี่ยวข้องด้วยความยึดมันถือมัน มันก็ไม่กั้ดเอา. คิดดูเถิดว่าจิตใจของคนชนิดนี้มันว่าง มันเป็นอิสระ เป็นปกติ มันไม่ไปโง่ไปหลงยึดมันถือมันในสิ่งใด ๆ เหมือน คนที่โง่มี อวิชชา มากไม่รู้อะไร ก็ยึดมันไปหมด, ยึดมันไปหมด

ศกียึดมันไปในทางหนึ่ง, ชั่วกียึดมันไปในทางหนึ่ง, เต็มไป
 ค่ายความยึดมันถือมัน มันจึงรุงรังไปค่ายปัญหา.

ปัญหามันกลุ้มรุมเข้ามารอบทิศรอบทาง จน
 ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร : ตีใจก็นอนไม่หลับกินข้าวไม่ค่อยลง,
 เสียใจก็นอนไม่หลับกินข้าวไม่ค่อยลง, แต่มันก็มีเรื่องที่เขาไป
 ทำให้ตีใจให้เสียใจไปเสียทุกเรื่อง, เรื่องอะไรเข้ามาเอ้ามัน
 กียึดมันจนจะไปเกิดความดีใจเข้าจนได้, หรือมิฉะนั้นก็
 ไปเกิดความเสียใจเข้าจนได้, มันไม่สามารถจะดำรงอยู่
 อย่างเดิม ก็เป็นปกติ อยู่เหนือความดีใจเหนือความเสียใจ
 ไม่ต้องหัวเราะไม่ต้องร้องไห้. ถ้ายังต้องหัวเราะ ยังต้อง
 ร้องไห้อยู่ ก็หมายความว่ามันยังมีความยึดมันถือมันอยู่,
 หัวเราะก็เหนื่อย, ร้องไห้ก็เหนื่อย, ไม่ต้องหัวเราะไม่ต้อง
 ร้องไห้นั้นแหละมันไม่เหนื่อย. ขอให้รู้จัก ดำรงชีวิตชนิดที่
 ไม่เหนื่อยกันเสียบ้าง, ถ้าทำได้อย่างนี้ ก็เรียกว่าอยู่เหนือ
 อำนาจของสิ่งทั้งปวง.

ถ้าเห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่เป็นทาสกิเลส.

สิ่งทั้งปวงทั้งโลกทั้งจักรวาลทั้งหมดทั้งสิ้นนี้ มันมี
มาแต่สำหรับจะทำให้เราดีใจหรือเสียใจไปเสียทั้งนั้น, อีกทาง
หนึ่งถ้าไม่ทำให้ดีใจ ไม่ทำให้เสียใจ ก็ยังทำให้โง่ ให้โง่จนไม่
รู้ว่าจะทำอย่างไรกับสิ่งเหล่านี้. เห็นไหมมันเป็นเสียทุกอย่าง
ทุกทาง; ถ้าถูกใจก็โง่เข้าไปรักเอาเข้าไปถือเอา, ถ้าไม่ถูกใจ
ก็เกลียดกลัว หรือว่าคิดจะทำลายล้างผลาญเสีย, ถ้ายังเป็น
กลางๆไม่ใช่ถูกใจหรือไม่ใช่ไม่ถูกใจ ก็ยังไม่รู้ว่าเป็นอะไร,
ก็ยังสงสัยอยู่ว่า มันจะเป็นอะไร ก็วิ่งวนอยู่ วนเวียนอยู่กับ
สิ่งเหล่านั้น ที่ยังเป็นที่ยึดแห่งความสงสัย ไม่รู้ว่ามันจะเป็น
อะไร.

เช่นว่าไปพบก้อนหิน ก้อนหนึ่ง ถ้าสงสัยว่ามันจะ
เป็นเพชร ก็เอามา, ความที่ไม่รู้หรือไม่แน่ว่าน่ารักหรือน่า
เกลียด มันก็ยังเป็นที่ยึดแห่งความสงสัย. ดังนั้น สิ่งที่น่ารัก
ก็ดี น่าเกลียดก็ดี หรือไม่น่ารักไม่น่าเกลียด มันก็ยัง เป็นที่

ตั้งแห่งความสงสัย, มันเลย เป็นความยุ่งยากไปเสียทั้งหมด, ถ้าที่นารักก็ไม่นารัก ที่น่าเกลียดน่ากลัวก็ไม่เกลียดไม่กลัว ที่เป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยก็ไม่สงสัย, ไม่มีอะไรที่ต้องเกี่ยวข้องก็ไม่ต้องเกี่ยวข้อง, อย่างนี้เรียกว่าจิตมันออกมาเสียได้, จิตมันออกมาเสียได้จากสิ่งทั้งปวง จากสิ่งทั้งปวง, สิ่งทั้งปวงไม่สามารถจะบังคับจิตเหล่านี้ให้เป็นทาสของมัน.

เราไปรักสิ่งใดเข้าก็เป็นทาสของสิ่งนั้น ข้อนี้เกือบจะไม่ต้องอธิบายแล้วกระมัง; เพราะแต่ละคนก็เคยรักสิ่งใดสิ่งหนึ่ง, เมื่อรักสิ่งใดก็เป็นทาสของสิ่งนั้นโดยความสมัครใจหรือถ้าว่าโกรธเกลียดกลัวไม่รัก มันก็เป็นทาส, เป็นทาสเหมือนกัน เป็นทาสของสิ่งนั้นเหมือนกัน, แต่ในอีกความหมายหนึ่ง เป็นทาสที่ต้องไปยุ่งยากลำบากกับมัน ไปมัวเกลียดไปมัวกลัวมันนั่นแหละ เป็นทาสของมัน. นี้ถ้าไม่รักหรือไม่เกลียดแต่ไปสงสัยอยู่, มีความสงสัยอยู่ในสิ่งใด ก็วนเวียนอยู่ในสิ่งนั้น ก็เป็นทาสของสิ่งนั้นด้วยเหมือนกัน. กิছুให้ดี สิ่งที่เป็นสุข ก็เป็นทาสเพราะความอยากได้, สิ่งที่เป็นทุกข์ ก็เป็นทาสเพราะความเกลียดกลัว คอยแต่

จะวิ่งหนี ไม่มีผาสุก. สิ่งที่ยังเป็นกลางๆ ไม่น่ารักหรือ น่าเกลียด มันก็ยังสงสัย ออกสงสัยไม่ได้ ออกพะวงไม่ได้ ออกอาลัยอาวรณ์ไม่ได้ มันก็เป็นท่าของสิ่งที่ว่ายังไม่รู้อะไร ยังไม่รู้ว่าอะไร แต่ว่าเป็นที่ตึงแห่งความสงสัย. โลกหรือ รากะ ผ่ายที่น่ารักน่าพอใจ มันจะเอา, โทสะหรือ โกรธนี่ ผ่ายที่น่าเกลียด น่ากลัว มันไม่ต้องการ, แต่โมหะนั้นนี่ผ่ายที่มันไม่รู้ว่าเป็นอะไร มันเต็มไปด้วยความสงสัย.

นี่ระวังเถอะว่ามันมีทางมากมายนักที่จะทำให้เป็นทุกข์ ในสิ่งที่น่ารักให้เกิดความทุกข์ไปอย่างหนึ่ง ที่น่าเกลียดก็เกิดความทุกข์ไปอย่างหนึ่ง, ที่น่าสงสัยไม่รู้อะไรก็ให้เกิดความทุกข์อีกอย่างหนึ่ง. เราอยู่ในท่ามกลางสิ่งเหล่านี้ ก็ต้องเป็นทุกข์ เตียวหัวเราะ เตียวร้องไห้ เตียวสะอื้น เตียววิ่งหนี, แล้วแต่ว่ามันจะโง่กันไปในทิศทางไหน. ถ้าฉลาดเห็นเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา โดยเสมอกัน ก็ไม่มีความรู้สึกที่เป็นกิเลสทั้งสามประการนั้น คือไม่รัก และไม่เกลียดและไม่สงสัย, ดูให้ดีๆ ว่ามันอยู่ด้วยความรักบ้าง อยู่ด้วยความเกลียดบ้าง อยู่ด้วยความสงสัยว่าจะเป็นอย่างไรก็ไม่รู้นี้บ้าง ถ้าเอาออกไปเสียได้ จะมีความสุขสบายสัก

เท่าไร. ถ้าเข้าใจเรื่องนี้ก็จะเห็นว่า พระพุทธเจ้ามีพระคุณ, มีพระคุณมหาศาลเหลือที่จะกล่าวได้, เพราะท่านได้สอนในสิ่งให้กำจัด ให้ขจัดสิ่งเหล่านั้นออกไปเสียได้ อย่ามาทำให้กูรัก อย่ามาทำให้กูเกลียด, อย่ามาทำให้กูสงสัย. ที่เป็นอันตรายแก่จิตใจ ก็คือความรักความเกลียดความสงสัย เรียกว่ามันไม่ปกติ ก็เรียกว่ามันอยู่ใต้อำนาจของสิ่งเหล่านั้น คือสิ่งทั้งปวง หรือสิ่งที่เรียกว่าโลก โลก โลก, ในโลกมีแต่สิ่งเหล่านั้นสำหรับคนชนิดนี้; เขาละโลกนี้มีแต่สิ่งเหล่านั้น, แต่ว่ามีคนอีกคนหนึ่ง มันไม่โง่ ไม่หลงไหล, ไม่โง่ มันไม่หลงรัก มันไม่หลงเกลียด ไม่ไปมัวพะวงสงสัย ก็อยู่อย่างสบาย อย่างนี้เขาเรียกว่าอยู่เหนือโลก เรียกว่า โลกุตระ บ้าง เรียกว่าโลกอุตรบ้าง.

ทั้งโลกันตนรก และโลกุตระอยู่ในจิตใจ.

เข้าใจว่าบางคนก็เคยได้ยินคำนี้มาแล้ว ว่า โลกอุดร หรือโลกุตระ แต่เขาสอนกันอย่างไรก็ไม่รู้ ว่ามันไปอยู่ที่ไหนก็ไม่รู้, มันอยู่เหนือ เหนือ เหนือขึ้นไป จนไม่รู้ว่ายู่ไหน. โลกอุดรหรือโลกุตระ ไม่รู้ว่ามันอยู่ที่จิตใจที่มัน

ไม่โง่ แล้วมันก็อยู่เหนืออิทธิพลของสิ่งทั้งปวงในโลก, ในโลกจะมีอะไรสักเท่าไรมากมายสักเท่าไร ก็ไม่มีอิทธิพล ที่จะมาครอบงำอำยัจิตใจของคนนี้ ให้เป็นทุกข์ได้. นี่เรียกว่าโลกมันไม่มาอยู่เหนือจิตใจของคนคนนี้ ให้เป็นทุกข์ได้, จิตนี้เรียกว่าเป็นจิตที่เข้าสู่โลกุตตระ คือเข้าสู่สภาวะที่จะไม่เป็นทุกข์เพราะโลกอีกต่อไป; แม้ว่าร่างกายจะอยู่ในโลกนี้ แต่สิ่งต่างๆในโลกนี้ไม่ทำให้เขาเป็นทุกข์ได้ ในแง่ของความรักก็ดี, ในแง่ของความเกลียดก็ดี ในแง่ของความสงสัยก็ดี.

โลกุตตระอยู่ที่นี้ อยู่ในจิตใจ, อยู่ที่จิตใจที่มีความรู้แจ่มแจ้ง จนไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งใดโดยความเป็นตัวตนของตน. เกี้ยวนี้เกิดมา มีแต่ความโง่ เพิ่มขึ้นด้วยความโง่ หลงรัก หลงโกรธ หลงเกลียด หลงกลัว มาตั้งแต่อ่อนแต่ออก จนบัดนี้ จนแก่เฒ่าชรา, แล้วมันก็ยังจะหลงที่จะรัก จะเกลียด จะสงสัย เรียกว่าจมอยู่ในโลก, แล้วก็จมลึกลึกลงไปทุกทีๆ อย่างนี้เรียกว่า นรกที่อยู่ลึกที่สุด เป็นนรกที่มีคที่สุด อยู่เลยใต้บาดาลลงไปอีก.

คำว่า นรก นี้เชื่อกันว่าอยู่ใต้บาดาล, แล้ว เป็นโลกนัตน
 นรก มีดีเพราะว่าแสงเดือนแสงอาทิตย์แสงอะไรส่องไปไม่ถึง,
 มันมืด มีดีเหลือประมาณ, แต่มันยังไม่มืดเท่ากับความโง่
 ของหัวใจ ของคนที่ไม่รู้อะไรเกี่ยวกับอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา,
 พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า อย่างนี้ ช่วยจำกันไว้ให้ดีๆ ว่า
 โลกนัตนรกลึกสุดเข้าไปใต้บาดาลโน้นมืด มีดี มีดีจน
 ไม่รู้จะมีดีอย่างไร เพราะมันไม่มีแสงสว่างของอะไรเลย, แต่
 มันยังไม่มืดเท่า นรกโง่ในจิตใจของคนโง่ที่ ไม่รู้ว่า อะไร
 เป็นทุกข์ อะไรเป็นเหตุให้เกิดทุกข์, อะไรเป็นความดับ
 ทุกข์, อะไรเป็นทางให้ถึงความดับทุกข์. ความโง่อันนี้
 ความไม่รู้อันนี้ มีดียิ่งกว่าความมืดในโลกนัตนรก, ใครมีบ้าง
 ใครมีความมืดอย่างนี้อยู่ในหัวใจบ้าง นั่นแหละความมืด
 นั่นแหละ นรกมืด มีดียิ่งกว่าโลกนัตนรก, แล้วก็ ไม่มี
 ใครกลัว, แล้วกลัวนรกอะไรกันถ้าไม่รู้, กลัวแต่ นรกที่ว่า
 ไม่ได้ตามที่สมอยาก ไปกลัวแต่ นรกอย่างนั้น. ส่วนที่มันมืด
 จนทำอะไรไม่ถูก ทำให้เกิดทุกข์ทรมานอยู่ตลอดเวลาทุก
 เวลาทุกวินาทีทุกกระเบียดนิ้วมีแต่ความทุกข์ นี่มันไม่รู้จัก
 นี้เป็นความมืด.

เห็นธรรมแล้ว จะเห็นพระพุทธเจ้า.

ถ้ามีแสงสว่างขึ้นมาทำให้รู้ นั่นแหละคือพระพุทธเจ้า บัญญาที่ทำให้รู้ตามที่เป็นจริงต่อสิ่งเหล่านี้ ว่าอะไรเป็นอะไร จนไม่มีความมืด ไม่มีความโง่ ไม่มีความหลง ไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งปวง, แสงสว่างนั้นแหละคือพระพุทธเจ้าผู้เห็นธรรม ผู้รู้ธรรม ผู้รู้ความทุกข์ ผู้รู้ความดับทุกข์ ผู้รู้การปฏิบัติให้ดับทุกข์ได้.

ข้อนี้ก็พูดกันมาหลายครั้งหลายหนแล้ว จนชักจะเอือมแล้วเหมือนกัน และว่าคนก็คงจะจำได้แต่คำพูด แต่ก็ไม่รู้ว่าจะไร คือ *ประโยคที่ว่า ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเรา ผู้ใดเห็นเราผู้นั้นเห็นธรรม, ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต ผู้ใดเห็นตถาคตผู้นั้นเห็นธรรม ผู้ใดไม่เห็นธรรม แม้จะ อยู่ใกล้ จนถึงจับชายจิวรอยู่เสมอ ก็ยังไม่เห็นตถาคต.*

คนที่อยู่ในอินทียพร้อมสมัยกับพระพุทธเจ้า เดินสวนทางกับพระพุทธเจ้าทุกวัน ๆ ก็ไม่รู้จักพระพุทธเจ้ามันเห็นแต่เปลือก แล้วก็ไม่มีมองในเรื่องที่มีคุณค่าเพื่อความดับทุกข์ ก็ไม่สนใจ ผู้หญิงเป็นผู้ ๆ รุมกันตำพระพุทธเจ้า ว่าไอ้คนดี

แต่ทำให้คนเป็นหม้ายนี้, ผู้หญิงเหล่านี้รู้จักพระพุทธเจ้า
 อย่างไร, เขาตำพระพุทธเจ้าว่า แกนี่ดีแต่ทำให้คนเป็นหม้าย
 คือผิวของเขาออกไปวช. แล้วเขาก็เป็นหม้าย อย่างนั้น
 มาก เขาก็ช่วยกันตำพระพุทธเจ้าว่า เป็นคนที่ดีแต่ทำให้คน
 เป็นหม้าย, นี่เขาอยู่กับพระพุทธเจ้าแท้ ๆ เดินสวนทางกัน
 แท้ ๆ แล้วยังชี้หน้าคำด้วย, ยังรู้จักพระพุทธเจ้าไม่ได้ เพราะ
 ว่าไม่เห็นธรรมชาติ ไม่เห็นธรรมชาติที่จะเป็นเครื่องดับทุกข์ได้นั้น
 เอง. พระพุทธเจ้าถูกตำเยอะแยะหลายแง่หลายมุม, อาตมา
 ถูกตำอย่างที่ถูกอยู่นั้นทีเดียวแหละ เทียบกับพระพุทธเจ้าไม่
 ได้. พระพุทธเจ้าถูกตำมากกว่านี้ เพราะว่าคนโง่มันมาก
 แหละ มันมากเหลือเกิน. นี้เรียกว่า ถ้าไม่เห็นธรรมะแล้ว
 ไม่มีทางที่จะเห็นพระพุทธเจ้า, ไม่รู้จักธรรมะแล้ว ไม่
 มีทางที่จะรู้จักพระพุทธเจ้า. ขอให้สนใจดี ๆ ให้รู้จักสิ่งที่
 เรียกว่าธรรมะ, ธรรมะที่จะทำให้เห็นพระพุทธเจ้า.

ธรรมะคือหน้าทสังท

พระพุทธเจ้าทรงเคารพแก่ ๆ.

ที่นี้ก็จะได้พูดถึงธรรมะอันนี้แหละกันเสียสักหน่อย
 หรือไม่น้อยละมากทีเดียว ว่าถ้าเห็นธรรมะมากขึ้น ไป

แล้วมันก็เป็นปีใหม่, ถ้าไม่เห็นธรรมชาติเท่าเดิมมันก็เท่าเดิม มันไม่มีปีใหม่. ขอให้ทุกคนมีปีใหม่ ปีใหม่ เห็นพระ-พุทธเจ้าคือองค์ของธรรมชาติ ให้มากขึ้นกว่าเดิม แล้วก็ ให้เห็นหน้าที่ คือการดับทุกข์, ธรรมะนั้นเพื่อดับทุกข์ ธรรมะนั้นมีหน้าที่เป็นหน้าที่เพื่อจะดับทุกข์ รู้จักให้มากกว่าเดิม แล้วทำให้มีมากกว่าเดิม, ปฏิบัติหน้าที่ที่ดับทุกข์ ให้มากกว่าเดิม. นี้แหละจะมีปีใหม่เพิ่มขึ้นมา ที่มีค่าเพิ่มขึ้น มาจากปีเก่า.

อยากจะย้ายอยู่เสมอว่า ธรรมะ ธรรมะ ธรรมะนั้น แปลว่าหน้าที่, ถึงธรรมะจะแปลว่าคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ก็เถอะ, ท่านสอนเรื่องหน้าที่ แล้วคำว่าธรรมะ ธรรมะนั้น มนุษย์ใช้พูดอยู่ก่อนพระพุทธเจ้าเกิด. เขาหมายถึงหน้าที่ หน้าที่คือสิ่งที่จะช่วยให้อุด, ช่วยจำไว้อย่างนี้ หน้าที่นั้น คือสิ่งที่ช่วยให้รอดคำว่าธรรมะก็มีความหมายว่า สิ่งที่จะ ช่วยให้อุด, ธรรมะกับหน้าที่จึงเป็นสิ่งเดียวกัน ต่างกัน แต่ภาษา เป็นภาษาในอินเดียโบราณโบราณโน้นก่อนพระ-พุทธเจ้าเกิด เขาเรียกธรรมะด้วย. ภาษานั้น กรันมาเป็น ภาษาไทย มีคำว่าหน้าที่ ๆ หน้าที่นี้ใช้แทน, ดังนั้นคำว่า

ธรรมะกับคำว่าหน้าที่นั่ง มันเป็นเรื่องเดียวกัน. เขาสอนกัน
 มาสูงขึ้นไป สูงขึ้นไป แต่ไม่สูงสุด, พอพระพุทธเจ้าเกิดขึ้น
 ท่านสอนสูงสุด, หน้าที่สูงสุด เป็นความดับทุกข์ได้
 สิ้นเชิงถึงที่สุด จนไม่มีใครสอนให้สูงไปกว่านั้นได้. บรรดา
 คำสอนของมนุษย์ สอนกันมาสูงขึ้นไปสูงขึ้นมาแต่ยังไม่สุด,
 พอพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นท่านสอนสูงสุดจนดับทุกข์สิ้นเชิง. นี่
 วัฒนธรรมของมนุษย์ในแง่ของศาสนานี้ มันสูงสุดแก่ที่
 พระพุทธเจ้าท่านได้เกิดขึ้น แล้วท่านได้สอน สอนจนสูงสุด,
 ไม่มีใครจะสอนให้สูงไปกว่านั้นได้. พวกลูกศิษย์ของพระ-
 พุทธเจ้าทั้งหลาย จงรู้จักความจริง ช้อนไว้บ้าง แล้วจะได้
 พุศให้ถูกต้อง ว่าหน้าที่อันสูงสุดดับทุกข์ได้สิ้นเชิงเรียก
 ว่าธรรมะ, ธรรมะสูงสุด ซึ่งเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าท่าน
 เคารพ.

นี่ก็อยากจะพูดเตือนแล้วเตือนอีกจนคนฟังรำคาญ
 พูดแล้วพูดอีกว่า ท่านทั้งหลายเป็นลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้า
 แต่ไม่เคารพสิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านเคารพ, เคารพพระพุทธเจ้า
 เกือบเป็นเกือบตาย สละชีวิตก็ได้ แต่ไม่เคารพ สิ่ง
 พระพุทธเจ้าท่านเคารพ, สิ่งนั้นคือหน้าที่ สิ่งนั้นคือ

ธรรมะ, สิ่งนั้นคือหน้าที่ เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้ใหม่ๆ
ปรากฏอยู่ในข้อความในพระบาลี. นี่ท่านก็ถามตัวเองขึ้น
ว่าต่อไปนี้จะเคารพใคร? ตรัสรู้แบบนี้แล้วจะเคารพ ใคร
ก็เคารพธรรมะหรือหน้าที่ที่ตรัสรู้นั้นแหละ, ธรรมะหรือ
หน้าที่ที่ตรัสรู้นั้นแหละ สูงสุดมันดับทุกข์ได้ เข้าตกลง
เคารพธรรมะ. พระพุทธเจ้าจึงประกาศออกไปว่า พระ-
พุทธเจ้าทุกพระองค์ ในอดีตในอนาคตในปัจจุบันทุก
พระองค์ เคารพธรรมะ คือหน้าที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็
หน้าที่ของพระพุทธเจ้า.

หน้าที่ของคนทั้งปวงเพื่อดับทุกข์, เมื่อดับทุกข์
ได้แล้ว ก็มีหน้าที่ที่จะสอนคนต่อไปมันเป็น สองชั้น
อยู่อย่างนี้. สิ่งที่เราเรียกว่าหน้าที่ ทำหน้าที่ดับทุกข์ของตน
เองให้ได้เสียก่อน ครั้นดับทุกข์ของตัวเองได้ แล้วก็มี
หน้าที่ที่จะสอนต่อไป, หรือจะถือโอกาสว่า เราดับทุกข์ได้
เท่าไร ก็มีสิทธิที่จะสอนได้เท่านั้น, ดับทุกข์ได้ชนิดหนึ่งก็มี
หน้าที่หรือมีสิทธิที่จะสอนได้ชนิดหนึ่งเท่านั้น ไม่เป็นไรไม่ต้อง
กลัว, ดับทุกข์ได้เท่าไรก็สอนเท่านั้นแหละ, เป็นความ
ประสงค์ของพระพุทธเจ้าที่ให้ทำอย่างนั้น เพื่อเป็นการ

ช่วยให้มนุษย์ทุกคน เพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย รู้จักหน้าที่ และดับทุกข์.

แต่เราก็ไม่เคารพหน้าที่ที่พระพุทธเจ้าเคารพ ไม่เคารพสิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านเคารพ อยากจะพูดกรอกหูสักร้อยครั้งพันครั้งว่า พวกท่านไม่เคารพสิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านเคารพ, แม้ว่าท่านจะเคารพพระพุทธเจ้า, เพราะฉะนั้น ขอให้เปลี่ยนแปลงกันเสียใหม่ ปีใหม่นี้ขอให้เคารพสิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านเคารพ ให้มากกว่าปีเก่า คือหน้าที่ที่จะดับทุกข์ได้, จงเคารพหน้าที่ อย่าคดโกงหน้าที่ อย่าบิดพลิ้วหน้าที่ อย่ากบฏหน้าที่ อย่ายกยอกหน้าที่, ให้เคารพหน้าที่อย่างบริสุทธิ์ ผุดผ่องถูกต้อง ตั้งใจจริงที่จะดับทุกข์. ปากเขาว่าพุทธรัง สรณัง คัจฉามิ, แต่ใจของเขาสตาลังสรณัง คัจฉามิ ซ่อนก็เคยพูดกันมาบ่อยๆ ปากมันว่า พุทธรัง สรณัง คัจฉามิ, แต่จิตแท้ ๆ มันว่าสตาลังสรณัง คัจฉามิ, เคารพเงิน เคารพสิ่งที่เป็นปัจจัยแห่งกิเลส. ปากว่าเคารพพระพุทธเจ้า แต่ใจมันเคารพสิ่งที่เป็นกิเลส, นี่คือการร้ายที่ไม่เคารพสิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านเคารพ, มาเคารพเหยื่อของกิเลส หรือเคารพกิเลสเสียมากกว่า, กิเลสจะใสหัวมันไปทำอะไร

มันทำได้ทั้งนั้นเลย, น้ำมันเรียกว่าเคาเรพกิลเลส ไม่ได้เคาเรพ
 สิ่งที่พระพุทธเจ้าเคาเรพ. ขอให้นึกถึงข้อนี้ให้มากเถิด, ให้
 มากยิ่ง ๆ ขึ้นไปเถิด.

ความฉลาดที่ควบคุมไม่ได้ทำให้เกิดปัญหา.

สมัยนี้มีการศึกษาที่ไม่เพียงพอ การศึกษา,
 ที่ไม่เพียงพอ การศึกษาที่เปิดช่องโหว่ให้คนเดินผิดทาง คือ
 การศึกษาที่ทำให้คนฉลาด แล้วไม่มีการศึกษาส่วนที่จะ
 ควบคุมความฉลาด ช่วยกันประกาศให้ก้องไปทั่วโลก ให้รู้
 ไปถึงรัฐบาลทุกรัฐบาลในโลกนี้ ว่าการศึกษาของพวกเขา
 ทั้งหลายมันยังโง่, มันยังมีแต่ทำให้คนฉลาดๆ ฉลาดจนไม่รู้
 จะทำอะไรฉลาดๆ ไปโลกพระจันทร์นั้นไปเป็นว่าเล่น, มี
 คอมพิวเตอร์ มีอิเล็กทรอนิกส์ เทคโนโลยีมันเหลือจะฉลาดแล้ว
 แต่ที่ไม่มีอะไรมาควบคุมความฉลาด. นักศึกษาที่ฉลาด
 เหล่านั้น ก็ใช้ความฉลาดเป็นทาสของกิเลส, กิດคูกความ
 ฉลาดที่ควบคุมไว้ไม่ได้มันแหละ มันสร้างปัญหาขึ้นมา ยิ่ง
 ฉลาดเท่าไรยิ่งสร้างปัญหาได้มาก, ยิ่งฉลาดเท่าไรยิ่งโกงได้
 ลึกซึ้ง. เดียวนี้การศึกษาในโลกมีแต่ทำให้ฉลาด มันไม่มีส่วน

ที่จะควบคุมความฉลาด, ดังนั้น โลกยิ่งฉลาดมากขึ้นเท่าไร ก็ยิ่งคดโกงกันมากขึ้นเท่านั้น, ยิ่งเบียดเบียนกันลึกซึ้งมากขึ้นเท่านั้น, ความทุกข์ในโลกจะมากขึ้นเท่าที่มันยิ่งฉลาด.

นี่เราก็ได้แต่พูดพาล่ามอยู่คนเดียว ไม่มีใครเขาฟัง, เขาอยากจะฉลาด เขาให้ลูกหลานฉลาด, รัฐบาลก็จัดการศึกษาให้พลเมืองฉลาด แต่แล้ว ควบคุมความฉลาดของเขาไม่ได้, เขาก็เอาความฉลาดไปใช้ในทางที่เห็นแก่ตัว. เห็นแก่ตัว เห็นแก่ตัว, ยิ่งฉลาดเท่าไรยิ่งเห็นแก่ตัวได้ลึกซึ้ง; ฉะนั้นมันจึง มีผลสะท้อนออกมาจากความเห็นแก่ตัวของ คนฉลาดเต็มไปหมดทั้งโลก. ทุกคนยิ่งฉลาดขึ้น ยิ่งเป็น นักวิทยาศาสตร์ก็ยิ่งฉลาดขึ้น, แต่ไม่มีอะไรมาควบคุมความ ฉลาด เขาก็ยกความฉลาดให้แก่กิเลส, แล้วแต่กิเลสมันจะใช้ ความฉลาดอย่างไร โลกจึงเป็นอย่างนี้ เต็มไปด้วยคนฉลาด ฝีมือลายมือของคนฉลาด แต่แล้วมันก็เพิ่มปัญหามากขึ้น. ความทุกข์เกิดขึ้นแปลก ๆ มากมายทั้งลึกซึ้ง, ความทุกข์ยิ่งยาก ยิ่งลำบากยิ่งลึกซึ้งและยิ่งมาก เพราะคนมันฉลาด แต่ไม่มี อะไรมาควบคุมความฉลาด, เขาก็ ใช้ความฉลาดไปเสนอ สนองความเห็นแก่ตัว, เอ้าเอาซิ ก็เกิดโลหะ โทสะ โมหะ

แล้วมันก็ทำไปตามโลภะ โทสะ โมหะ แรงแขึ้น แรงแขึ้น, เพิ่มขึ้น เพิ่มขึ้น. โลภะ โทสะ โมหะชุดที่เกิดขึ้นหลังต้องร้ายกาจกว่าที่เกิดขึ้นชุดก่อนเสมอไป, โลภะ โทสะ โมหะ เกิดเป็นชุดๆ อยู่เรื่อยมา ๆ ชุดหลังๆ ยิ่งร้ายกาจกว่าชุดแรกเสมอไป, ฉะนั้นโลกนี่ยังเต็มไปด้วย โลภะ โทสะ โมหะ ที่ร้ายกาจยิ่งๆ ขึ้นไปทุกที.

ถ้าว่าคนบ้าสมย์โน้น สมัยคนบ้าตึกคำบรรพ์ที่เขาอยู่ โพรงไม้อยู่รูกก็ได้ เขามาเห็นคนสมย์นี้คนปัจจุบันนี้ อยู่ตึก อยู่วิมานอยู่อะไร มีเรือบิน มีรถยนต์มีอะไรสารพัดอย่าง เขาจะคิดอย่างไร, เขาจะคิดอย่างไร. นี่คนที่ไม่เข้าข้างตัวช่วยคิด แทนคู้บ้าง ว่าเขาจะคิดอย่างไร. อาตมาคิดว่ามันจะหัวเราะเยาะนะ หัวเราะเยาะคนบ้า เราอยู่รูก รูกเดียวสบายแล้ว, นี้สร้างตึก ๑๐ ชั้น ๒๐ ชั้น ๓๐ ชั้น ๑๐๐ ชั้น, สร้างตึกขึ้นไปแล้วมันมีอะไรที่มันดีกว่าเราที่อยู่รูก, มันยังมีไฟฟ้าใช้ ยังมีคอบอดทางจิตใจ, มีน้ำแข็งกิน มันก็ยิ่งร้อนรุ่มทางจิตใจยิ่งกว่าคนที่ไม่รู้จักน้ำแข็ง, มีรถมีเรือมีเรือบินมีอะไร มันก็ยังโง่โง่มีความอยากที่วิ่งเร็วกว่าเรือบินอยู่นั้นแหละ. มันก็เลยไม่ต้องทำอะไร มันก็ต้องมีความทุกข์มากขึ้น ๆ, เป็น

บุญหลุมพรางมหาศาลท่วมทับ แก่กันไม่ไหว. นี่คนบ้า
เขาจะหัวเราะเยาะคนสมัยนี้ที่ว่าเจริญรุ่งเรืองแล้ว.

ขอให้เอาไปสนใจ ไปคิดนึกกันบ้าง จะได้ควบคุม
ไว้ให้ดี ๆ จะได้ควบคุมไว้ให้ดี ๆ ให้มันถูกต้อง ๆ. ให้มันถูก
ต้อง อย่าให้คนบ้านนั้นเขาหัวเราะเยาะได้ มีไฟฟ้าใช้ จิตใจ
มันก็ไม่สว่างเหมือนไฟฟ้า, มันยังมีมืดเพราะความเห็นแก่ตัว
ยิ่งขึ้น ๆ, หรือว่ามีน้ำแข็งกิน, ใจของมันก็ไม่ได้เยือกเย็น
เหมือนน้ำแข็ง, มันยังร้อน ๆ เพราะมันมีอะไรมายั่วให้ต้องการ
มากกว่าเดิมนี้. คนบ้าเขาจะคิดอย่างไร, เขาจะนึกอย่างไร,
เรามีจิตใจเป็นธรรม มีจิตใจไม่เข้าข้างตัว ช่วยอุทิศบ้าง.

มันทำสิ่งที่เกินจำเป็นมากขึ้น ๆ มากขึ้น, ถ้าทำเท่าที่
จำเป็น แล้วไม่มีปัญหายุ่งยากอย่างที่กำลังได้รับอยู่เดี๋ยวนี้ดอก.
ขอให้รู้จักว่าอะไรจำเป็น อะไรไม่จำเป็น, อะไรเป็น
เหตุให้เกิดทุกข์, อะไรเป็นเหตุให้ดับทุกข์, ให้รู้จัก
เสียบ้างเถิด แล้วมันก็จะต้องดีขึ้นเป็นธรรมดา, ความทุกข์จะ
ไม่มากมายขึ้นตามความฉลาด ๆ ที่มันฉลาด ๆ จนไม่รู้จะฉลาด
ไปถึงไหน.

ความฉลาดที่ไม่มีอะไรควบคุม, ความฉลาดที่ไม่มี
 สัมมาทิฏฐิควบคุม ระวังให้ดี, ความฉลาดที่ไม่มีสัมมาทิฏฐิ
 หรือความรู้ที่ถูกต้องควบคุม ความฉลาดนั้นพาไปทำ
 บัญหายุ่งยาก ไปหาความทุกข์ ยิ่งขึ้นกว่าเดิมทั้งนั้น.
 ฉะนั้น จงรู้จักฉลาดชนิดที่อยู่ในความควบคุม ของธรรมชาติ
 ของสัมมาทิฏฐิ ของปัญญา ของยถาภูตญาณทัสสนะ คือ
 ความจริงของสิ่งทั้งปวงที่ว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา.
 ให้ความรู้เหล่านี้มาควบคุมความฉลาด ความฉลาดจะได้เดิน
 ไปถูกทาง จะไม่ต้องไปทำสิ่งที่ไม่ต้องทำ ที่มันเกิน เกิน
 ความจำเป็น. ช่วยจำไว้ด้วยว่า ถ้าเกินความจำเป็นแล้วจะ
 ต้องเป็นทุกข์, ถ้าพูดตรงไปตรงมาก็ว่า มันจะโง่ ถ้ามันมี
 อะไรมากเกินไปกว่าจำเป็นที่ควรจะมีแล้วมันโง่: มีรถยนต์
 คันหนึ่งเกินพอแล้ว มันยังซื้ออีกสองคัน สามคัน, มันก็คือโง่
 มันก็คือผิดหลักธรรมชาติ มันไม่ควรจะสร้างปัญหาขึ้นมา. มีบ้าน
 บ้านเดียว มันก็เกินพอแล้ว มันจะต้องมีหลายบ้านอย่างนี้
 มันก็เป็นเรื่องของความโง่, มันไม่รู้จักว่าควรจะมีเท่าไร, ขอให้
 สนใจเถอะว่า ปราศจากความรู้แล้ว ความฉลาดนั้นแหละ

มันจูงไปลงเหว จูงไปสู่ความยุ่งยากลำบากลึกซึ้งซับซ้อน
จนแก้ไม่ได้.

ถ้าเราจะจัดการศึกษาในโลกนี้กันเสียใหม่ ให้มีเครื่อง
ควบคุมความฉลาด อย่าให้ความฉลาดมันเพื่อ หรือมันเห็น
แก่ตัว, เราก็คงจะไม่มีความทุกข์กันมากมายเท่านี้. ฉะนั้นพูดได้
เลยว่า พวกนิยมคอมมิวนิสต์ หรือคอมมิวนิสต์มันก็เห็น
แก่ตัว, พวกเสรีประชาธิปไตย นายทุนมันก็เห็นแก่ตัว,
พวกที่ไม่เป็นอะไรทั้ง ๒ อย่างมันก็เห็นแก่ตัว ไม่ยกเว้นสัก
คนเดียว, ในโลกนี้มีแต่คนเห็นแก่ตัว แล้วมันจะไม่เป็น
ทุกข์อย่างไรเล่า, มันก็เป็นทุกข์อยู่ตามลำพังด้วย แล้วมันก็
เป็นทุกข์เมื่อไปเกี่ยวข้องกับผู้อื่นด้วย, มันก็เลยเป็นทุกข์
กันไปหมด. การศึกษาในโลกมันไม่สมบูรณ์ ไม่ถูกต้อง
สำหรับการดับทุกข์ ไม่ตรงตามที่พระพุทธเจ้าท่านได้
ตรัสรู้: รู้ว่าความทุกข์เกิดขึ้นอย่างไร, ความทุกข์จะดับ
ไปอย่างไร, มันมีความโง่ที่ทำให้เกิดโลภะ โทสะ โมหะ
ยิ่ง ๆ ขึ้นไป.

โลภะ โทสะ โมหะ ของคนฉลาดน่ากลัวอย่างยิ่ง ยิ่งกว่าของคนโง่, โลภะ โทสะ โมหะ ของคนโง่นั้น มันทำอะไรไม่ได้มากนักก็ตอกเพราะมันโง่ ถ้าโลภะ โทสะ โมหะของ คนฉลาดแล้ว มันทำอะไรได้ลึกซึ่งเหลือประมาณ, ยากที่จะแก้ไขได้ถอนเลย, ขอให้รู้จักว่า ธรรมะ สติปัญญา ยถาภูตญาณ- ทัสสนะนั้นมีประโยชน์อย่างไร ๆ, มีประโยชน์อย่างไร จำเป็นอย่างไร, ถ้ามีสิ่งนี้แล้วเรียกว่าเป็นพุทธะ ๆ ได้อย่างไร, มีความรู้ที่ถูกต้องอย่างนั้นแล้วเป็นพุทธะ คือผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ได้อย่างไร, ไม่มีสิ่งเหล่านี้แล้วก็ไม่มีความเป็น พุทธะเลย.

นี่ ขอให้บี๊ใหม่ของเรามีสิ่งนี้มากกว่าบี๊เก่าเถิด พุค-
 ง่าย ๆ ก็ให้มันมีความเป็นพุทธะมากกว่าบี๊เก่าเถิด, เราก็จะมี
 พระพุทธเจ้าอยู่กับเรา. ความรู้ นั้นแหละ เป็นพระพุทเจ้า,
 การปฏิบัติ นั้นเป็นธรรมะ เป็นพระธรรม, ผู้ที่ได้รับผล
 ของการปฏิบัติ นั้น คือพระสงฆ์ พระพุทเจ้าเป็นผู้รู้
 เป็นผู้บอก เป็นผู้ชี้ทาง, ความรู้หรือหนทาง ของการ
 ปฏิบัติที่ท้านั้น คือพระธรรม, แล้วก็ ผู้ปฏิบัติได้รับผล
 ของการปฏิบัติเป็นสุข อยู่ นั่นคือ พระสงฆ์, พระสงฆ์

ได้รับประโยชน์มีความสุขอยู่ตามภูมิตามชั้นของตน นั่นคือ
 พระสงฆ์. แต่ทั้งหมดคนนั้นมันขึ้นอยู่กับคำๆเดียวว่า **ธรรมะ**
 คือหน้าที่ๆ พระพุทธเจ้าท่านบอกหน้าที่ หน้าที่คือ
พระธรรม ผู้ปฏิบัติหน้าที่คือพระสงฆ์.

พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสิ่งเดียวกัน
 โดยเนื้อใน โดยหัวใจ, แม้จะแยกเป็น ๓ อย่างข้างนอก
 เป็นผู้บอกหน้าที่ ตัวหน้าที่ตัวผู้ปฏิบัติหน้าที่ อย่างที่ชอบสอน
 เต็กๆกันว่าพระพุทธเจ้าเป็นผู้ตรัสรู้ พระธรรม พระธรรม
 พระพุทธเจ้าสอน พระสงฆ์คือผู้ปฏิบัติ คล้ายกับมีตั้ง ๓ องค์.
 แต่ที่แท้มันไป รวมอยู่ที่คำ คำเดียวว่า **ความดับทุกข์ได้,**
การดับทุกข์ได้ คือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์.
 เราจึงสามารถมีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ได้พร้อมกัน
 มีพระพุทธเจ้าเป็นพ่อ, มีพระธรรม เป็นแม่, มีพระสงฆ์
 เป็นพี่, พุคอย่างนี้เพื่อให้จำง่ายๆ ดูก ไม่ใช่เพื่ออะไร
 จะหาว่าจริงหรือไม่จริงก็ได้, แต่เพื่อจำง่ายๆ ขอให้ มีพระ-
 พุทธเจ้าเหมือนอย่างกับเป็นพ่อ, มีพระธรรมเหมือนกันอย่าง
 เป็นแม่, มีพระสงฆ์เหมือนอย่างกับเป็นพี่, เดินตามกันไป ก็จะมี
 พระรัตนตรัยที่แท้จริง.

มีพระรัตนตรัยที่แท้จริงได้ โดย ทำหน้าที่ให้ถูกต้อง.

ขอให้มีพระรัตนตรัยที่แท้จริงอย่างนี้ ยิ่งกว่า
บิฑ์แล้วมา จะเรียกว่ามีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
ทั้ง ๓ อย่างก็ได้ ดีกว่าที่แล้วมา, หรือจะพูดว่ามีเพียงอย่าง
เดียวก็พอ คือมีหน้าที่ หน้าที่ที่ถูกต้องจริงกว่าบิฑ์แล้วมา
อย่างนี้ก็ได้. คุณลองมีหน้าที่ ที่ถูกต้องแท้จริงเฉาะ จะมี
พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ขึ้นมาครบทั้ง ๓ องค์เลยใน
หน้าที่นั้น, เพราะว่าการปฏิบัติหน้าที่นั้น มันต้องมีความรู้
ที่ถูกต้อง นั้นมันเป็นพระพุทธ แล้วทำลงไปมันเป็นพระธรรม
ได้รับผลของการกระทำนั้นมันเป็นพระสงฆ์.

เราจะมีหน้าที่ที่ถูกต้อง ชนิดที่ดับทุกข์ได้
ชนิดที่ถอนตนขึ้นมาออกเสียจากความทุกข์ได้, ในการกระทำ
หน้าที่นั้น มีทั้งพระพุทธ มีทั้งพระธรรม มีทั้งพระสงฆ์
ไม่ต้องไปแยกให้เป็นหลายองค์ให้ลำบาก เดี่ยวต้องแขวน
พระเครื่องอย่างน้อย ๓ องค์, เดี่ยวนี้แขวนองค์เดียว มันได้
ครบทุกอย่างทุกประการ. คำว่า หน้าที่นี้เป็นสิ่งสูงสุด

ศักดิ์สิทธิ์ยิ่งกว่าสิ่งใด ต้องพูดได้ว่าหน้าที่นศักดิ์สิทธิ์สูงสุด
ยิ่งกว่าพระพุทธเจ้า เพราะว่าพระพุทธเจ้าท่านประกาศ
ออกไปว่า พระพุทธเจ้านั้นเคารพธรรมะคือหน้าที่.

เดี๋ยวนี้คนเขามัวอ้างกันมากมาย ฟังแล้วก็น่าสงสาร,
ขออ้างคุณพระศรีรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากล
โลก บารมีคนนั้น บารมีคนนี้ จงมาช่วยคุ้มครอง อย่างนี้
ไม่ศักดิ์สิทธิ์ ไม่ใช่สิ่งศักดิ์สิทธิ์แท้จริง. สิ่งศักดิ์สิทธิ์แท้จริง
คือหน้าที่ที่ถูกต้อง, ช่วยจำคำนี้ไว้ในหัวใจ ให้ฝังลึกไว้
อยู่ในหัวใจ อย่ารู้จักลืม ว่าหน้าที่ที่ถูกต้องนั้นแหละคือ
สิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดแท้จริงยิ่งกว่าสิ่งใด เหนือพระพุทธเจ้าขึ้นไปอีก
เพราะว่าพระพุทธเจ้าท่านก็เคารพสิ่งนี้. หน้าที่
ที่ถูกต้อง ช่วยได้จริง, มันมีแต่อ้างสิ่งสูงสุด แต่ไม่ทำ
หน้าที่ที่ถูกต้อง มันไม่ดับทุกข์ได้ดอก, พระเจ้าก็ช่วย
ไม่ได้ ให้พระเจ้ามาเป็นฝูงๆ ก็ช่วยไม่ได้ ถ้าไม่ทำหน้าที่
ที่ถูกต้อง ถ้าทำหน้าที่ที่ถูกต้อง หน้าที่นั้น หน้าที่หน้าที่
นั้นแหละมัน จะกลายเป็นพระเจ้าที่สามารถช่วยได้จริง
มันช่วยคนเหล่านั้นได้จริง คือหน้าที่ที่ถูกต้องนั้นแหละ

ช่วยได้จริง, ดังนั้นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดเหนือสิ่งใด ก็คือหน้าที่
 ที่ถูกต้อง ซึ่งพระพุทธเจ้าท่านเคารพ. พระพุทธเจ้าท่าน
 เคารพหน้าที่ แปลว่ายอมรับว่า สิ่งที่เราเรียกว่าหน้าที่นั้นเหนือ
 ไปกว่าพระองค์ จึงต้องทรงเคารพ, หน้าที่คือสิ่งที่เรียกว่า
 ธรรมะ ธรรมะในความหมายทั่วไป ความหมายทั่วไปของ
 ธรรมะก็คือหน้าที่ แล้วมาหลอกลูกเด็กๆ นิดเดียวว่า ธรรมะ
 คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า อย่างนั้นมันไม่พอคอก มันไม่รู้
 ว่าสอนว่าอะไร, ต้องบอกว่าสอนเรื่องหน้าที่ หน้าที่ที่คับทุกข
 ได้ พระพุทธเจ้าท่านเคารพ.

เราจะมีธรรมะอย่างนี้ จะได้ช่วยตัวเองให้รอด,
 หรือจะเรียกว่าพระพุทธเจ้ามาช่วยให้รอดก็ได้, แต่ว่าเรา
 ต้องทำหน้าที่ด้วยตนเอง พระพุทธเจ้าเป็นแต่ผู้ชี้ทาง
 ว่าทำหน้าที่อย่างไร, ทำหน้าที่อย่างไร, ท่านก็ชี้ อุกุขาตาโร
 ตถาคตา—พระตถาคตทั้งหลายเป็นแต่ผู้บอก บอกให้ทำ บอกวิธี
 ให้ทำ ตุมฺเหติ กิจจํ อาตปฺปี กิจคือหน้าที่นั้นเป็นสิ่งที่ท่าน
 ทั้งหลายต้องทำเอง. จงรับรู้ข้อนี้ไว้ให้เต็มที่ว่า เราต้องทำ
 กิจทำหน้าที่ที่จะช่วยตัวนั้นด้วยตนเอง พระพุทธเจ้าทั้งหลาย
 เป็นแต่ผู้บอกวิธี.

ความรู้เป็นพระพุทเจ้า การปฏิบัติเป็นพระธรรม การได้รับผลของการปฏิบัติเป็นพระสงฆ์ ไม่แยกกันดอก มันจะมีอยู่ด้วยกัน ไม่อาจจะแยกกัน, แยกกันได้ก็สำหรับพูดเท่านั้นแหละ แต่ที่มีอยู่จริงไม่อาจจะแยกกัน ; ฉะนั้น ขอให้ทำหน้าที่ ที่ถูกต้องเถิด จะมีพระพุท พระธรรม พระสงฆ์ที่แท้จริง.

ปีใหม่นี้ทำหน้าที่ที่ถูกต้องให้มากกว่าปีเก่า แล้วเราก็จะมีพระพุท พระธรรม พระสงฆ์ที่แท้จริงยิ่งขึ้นไปกว่าปีเก่า มิฉะนั้นก็เท่าเดิม, ปีใหม่ให้สิ่งมันหัวเราะ ปีใหม่ให้คนบ่ามันหัวเราะ มันไม่มีอะไรดีกว่าเดิม ไม่มีเพิ่มอะไรขึ้น. ปีๆ หนึ่งแต่ละปีๆ ต้องฉลาดถูกต้อง ทำหน้าที่ ได้ถูกต้องสูงสุดไปกว่าเดิม มันจึงจะมีความใหม่ของปีใหม่, คือดียิ่งขึ้นไปกว่าเดิม. นึกถึงหัวเผือก หัวมัน หัวบุก หัวกลอย ได้กินไว้เสมอว่า ปีหนึ่งต้องดีกว่า ต้องมากกว่า ต้องใหญ่กว่า, นั่นแหละจะได้ไม่ล้มตัว จะได้ไม่ล้มตัว.

ขอให้ท่านทั้งหลายทุกคน **จงมีพระรัตนตรัย**
สำหรับปีใหม่ให้ดีกว่าปีที่แล้วมา, และให้เป็นพระรัตนตรัย

ที่แท้จริงยิ่งขึ้น ๆ ก็เป็นหน้าที่ถูกต้อง ที่สามารถจะช่วย
ได้แท้จริงยิ่งกว่าปีเก่าเกิด, ก็จะได้ชื่อว่า ท่านทั้งหลายมีพระ-
รัตนตรัยอยู่กับเนื้อกับตัว อยู่ในจิต อยู่ในใจ อยู่ที่เนื้อที่ตัว
ที่กาย วาจาใจ, คอยที่จะช่วย พร้อมที่จะช่วยอย่างยิ่ง ยิ่งขึ้นไป
ยิ่งกว่าปีที่แล้ว ๆ มา, แล้วก็จะเป็นผู้ประสพผลที่ดียิ่งขึ้นไปกว่า
ปีเก่าอยู่ทุกทีพาราตริกกาลเทอญ.

ทิศ ๖ เนื่องในวันเด็ก.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์วันนั้นนับว่าเป็นกรณีพิเศษ คือเนื่องด้วยเป็นวันเสาร์สำหรับบรรยายธรรมะตามธรรมดา, ที่อื่นก็อย่างหนึ่งก็เผอิญมาตรงกันกับที่วันนี้เป็นวันที่เรียกกันว่าวันเด็ก, แล้วอีกอย่างหนึ่งก็คือยังอยู่ในเขตแห่งวันปีใหม่, วันปีใหม่ยังไม่สิ้นเรื่อง เราก็จะต้องนึกถึงเรื่องปีใหม่ด้วย; ดังนั้นในวันนี้ก็จะได้บรรยาย ใน ๓ ความหมาย ในฐานะบรรยายธรรมะตามธรรมดา ในวันปีใหม่, และวันเด็ก. ขอให้ตั้งใจฟังให้สำเร็จประโยชน์ ด้วยกันแต่ละฝ่ายทุกๆ ฝ่าย.

ความหมายของคำ “เด็ก”

อยากจะพูดว่า คำว่าเด็ก ๆ นี้ มีความหมายว่าอย่างไร, และ ได้อาศัยหลักเกณฑ์อะไร จึงเรียกวันนี้ว่าเป็นวันเด็ก, เด็ก ๆ อย่างน้อยใจ หรืออย่างรู้สึกว่าคุณหมื่นเหยียดหยามอะไร ในเมื่อเขาเรียกเราว่าเด็ก. ถ้าถืออย่างถือมันก็รู้สึกว่าคุณหมื่นคุณถูกกันสักหน่อย ที่มาเรียกว่าเด็ก; แต่แล้วมันก็มีความจริง มีความจริงที่มันยังจะต้องเรียกว่าเป็นเด็ก, ทางภาคเหนือเขา เรียกว่า ละอ่อน ละอ่อน คือหมายความว่ายังเป็นลูกอ่อน ก็เรียกว่าละอ่อน, ทางภาคใต้เรียกกันว่า หน้อย ใ้หน้อยลูกหน้อย ลูกน้อยลูกหน้อย, แต่ว่ามันจะเป็นละอ่อนหรือลูกหน้อยก็ตาม มันก็ยังเป็นเด็กอยู่ด้วยกันทั้งนั้น.

เรามาศึกษาความหมายของคำว่า เด็ก เด็ก นี้ กันดูก็ได้ แต่किनบัญญัติเหมือนกันแหละ ไม่รู้ว่ามันเป็นภาษาอะไร มันไม่ใช่ภาษาบาลี ที่รู้มันเป็นภาษาไทยที่พูดกันมา, แล้วเอาความว่า เด็ก ก็คือยังเล็ก นั่นเอง, มันคงจะเพี้ยนมาจากคำว่าเล็ก แล้วมาเป็นเด็ก; แต่เดี๋ยวนี้เราก็ได้ใช้คำว่าเด็ก ๆ จนเป็นที่รู้จักกันแล้ว ก็ยังเล็ก หรือยังอ่อน. คำว่าน้อย

ก็แปลว่าเล็กเหมือนกัน, ฉะนั้นรวมความแล้วมันก็มาจากคำ
ว่า ยังเล็กอยู่ ยังเด็กอยู่.

ทีนี้ คุณันให้ที่ว่า ใครเป็นเด็กกันอย่างไร ชั้น
ต้องแยกออกเป็น ๒ ประเภท ๒ ความหมาย คือทางร่างกาย
หรือทางจิตใจ อย่างนี้ก็ได้อีก, ทางโลกหรือทางธรรมก็ได้ เป็น
๒ ชนิดอยู่, ทางเป็นมนุษย์ธรรมดาหรือจะทางเป็นพระอริยเจ้า.

เมื่อพูดถึงความเป็น มนุษย์ตามธรรมดา พวกเธอ
ที่มีอายุน้อยๆ อย่างนี้ ก็ต้องเรียกว่าเป็นเด็ก, มันยังเล็ก
สำหรับจะโตขึ้นเป็นมนุษย์ตามธรรมดา. เอาความเป็น
มนุษย์เป็นจุดสูงสุด เรายังไม่ถึงนั้น, เรายังเป็นเด็ก และ
เห็นได้ง่ายๆ ที่ว่า อายุนั้นน้อย. แต่ถ้าเอาความหมาย
ของความเป็นพระอริยเจ้า เป็นจุดสมบูรณ์แล้ว มัน ก็เป็น
เด็กกันอยู่ทั้งนั้นแหละ, คนแก่หัวหงอกแล้ว คุณปู่ คุณตา
คุณย่า คุณยาย ก็ยังเป็นเด็กอยู่ทั้งนั้นแหละ เพราะว่ามัน
ยังเล็กยังไกลต่อความเป็นพระอริยเจ้า. ฉะนั้นคำว่าเด็ก
ถ้าใช้ในความหมายธรรมดา ก็ลูกเด็กๆอายุน้อยๆ, แต่ถ้าใน
ความหมายถึงเป็นพระอริยเจ้ามนุษย์ที่สมบูรณ์แล้ว มันก็เป็น

เด็กกันทั้งนั้นกว่าได้, แม้แก่หัวหงอกแล้วมันก็ยังเป็นเด็ก เพราะมันยังไกลต่อความเป็นพระอรหันต์, มันยังเป็นลูกอ่อน หรือยังเป็นลูกเด็ก, เป็นตัวนุ้ยตัวน้อยต่อการที่จะเป็นพระอรหันต์.

เมื่อพูดถึงคำว่าเด็ก เด็ก แล้วก็ขอให้เอาความหมายในข้อที่ว่า มันยังไกลต่อความเต็มเปี่ยมแห่งอุดมคติ หรือวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง, แล้วแต่เราจะพูดกันในอย่างไร. พูดกันอย่างโลก ๆ หรืออย่างภาษาทางกายของกนธรรมตา, เธออายุน้อย ๆ ก็เรียกว่าเป็นเด็ก. ถ้าพูดอย่างภาษาพระอริยเจ้า มีความเป็นพระอริยเจ้าเป็นจุดหมายปลายทางแล้ว, คุณก็ยังเป็นเด็กกันอยู่ทุกคนแหละ แม้ว่าแก่ห่อมจะเข้าโลงอยู่วันนี้แล้ว ก็ยังเป็นเด็กอยู่นั้นแหละ ถ้ามันยังไกลต่อความเป็นพระอริยเจ้า. เอาละ, เราพูดถึงคำว่าเด็ก ๆ กันนี้ก็เข้าใจเถอะว่า พูดถึงสิ่งที่กำลังเป็นปัญหาที่จะต้องแก้ไขให้พ้น คือว่าทำให้พ้นจากความเป็นเด็ก.

เอา, ที่นี้ พูดอย่างเด็ก เด็กตามธรรมดา ลูกหลานเล็ก ๆ ที่มาประชุมกันอยู่ที่นี่ เด็กในความหมายธรรมดา ใน

ความหมายมนุษย์ธรรมตายังเด็กอยู่ ก็ขอให้เธอสนใจในความ
 เป็นเด็กของตัวเอง, อย่างน้อยใจว่าถูกดูหมิ่นดูแคลนอะไร.
 ดูความจริงว่า เรามันยังเล็ก เรามันยังน้อย เรามันยังอ่อน
 อยู่, *ภาษาบาลี* มีคำที่ฟังแล้วจะสะอึก คือ *คำว่าพาละ* พาละ
 คนพาล, *พาละ* คำนั้น *แปลว่าเด็กอ่อน* ก็ได้ ยังอ่อนอยู่,
 เพราะว่ามันยังอ่อนอยู่ ก็มันยังไม่รู้อะไร ก็เรียกว่าพาละ,
 แต่พาละอันธพาลเกร่นั้นก็เรียกว่าพาละเหมือนกันแหละ แต่
 เขาเติมคำอย่างอื่นเข้าไป. *คำว่า พาละ* นี้ หมายความว่ายัง
 อ่อนอยู่ ไม่ใช่เราทำผิดคิดร้ายชั่วร้ายอะไร, ถ้าเรายังอ่อน
 ด้วยความรู้อ่อนด้วยสติปัญญาความสามารถแล้ว ก็ยัง
 เรียกว่าพาละ, พาละ.

เราจะต้องเติบโตขึ้นมาให้ถูกต้อง ให้พ้นจาก
 ความเป็นเด็ก, ทุกสิ่งที่มีชีวิตมันเป็นอย่างนั้น จะเป็นต้นไม้
 ต้นไม้ก็ดี มันมีเมล็ดออกมา เพาะแล้วมันก็งอกขึ้นมา
 เป็นต้นอ่อน, แล้วก็ เป็นต้นใหญ่ขึ้น แก่ขึ้น ๆ จนเป็น
 ต้นไม้ใหญ่ ๆ สมบูรณ์, อย่างที่เราเห็นอยู่นี้ มันโตเต็มที่
 แต่มันก็เคยเป็นต้นไม้เด็ก. หรือว่า *สัตว์เดรัจฉาน* มันออก
 มาจากท้องแม่ ก็ดูเถอะ ก็เห็นอยู่แล้ว ลูกแมว ลูกไก่

ลูกว้าว ลูกควาย ลูกช้าง ก็ตามใจเดอะมันก็เป็นลูกอ่อนมาก่อนทั้งนั้น, แล้วมันก็โต. นี่คนเราเกิดมาจากท้องแม่อีกเป็นเด็ก, เด็กอ่อนเด็กเล็ก, แล้วก็โตๆ โตมันไม่ได้หยุดอยู่ มันจะต้องโต จนกว่าจะสมบูรณ์.

สมบูรณ์ทางกาย, เहाँ ก็มีร่างกายเต็มที่, สมบูรณ์ทางจิตใจ ก็มีจิตใจเข้มแข็ง แข็งแกร่งเต็มที่สมบูรณ์ทางสติปัญญา ก็มีวิชาความรู้ถึงที่สุด, นี่คือความเติบโต. จุดประสงค์มุ่งหมายที่จะต้องไปให้ถึงที่นั่น เพื่อว่าจะได้ใช้มัน^{นี้}ให้เป็นประโยชน์ถึงที่สุด; ถ้าเป็นชีวิตอ่อนของต้นไม้อ่อน, สัตว์อ่อน, มนุษย์ตัวอ่อน^{นี้}, มันก็ยังไม่สามารถจะทำอะไรได้ ต้องโตเต็มที่, แล้วก็ทำประโยชน์อะไรได้ตามที่ต้องการ ^{นี้}ก็เตรียมตัวสำหรับจะโตให้ถูกต้องให้เต็มที่ด้วยกันทุกคน.

ที่^{นี้} เรามาพูดกันเฉพาะในวงแคบๆ ในวงของมนุษย์ธรรมดาของเรา เราเป็นลูกเล็ก เป็นเด็ก มีปัญหาที่เขาจะต้องจัดให้เป็นวันพิเศษ ^{วัน}นี้ ให้ทำอะไรให้ดีที่สุด ให้ถูกต้องที่สุด, ให้มีประโยชน์ที่สุด แก่พวกเราผู้เป็นเด็ก

จนเรียกว่าวันเด็ก ถ้าว่าทำถูกต้องมันก็คงจะดีมากแหละ
แต่มันก็มีปัญหาว่าจะทำอย่างไร.

มีคนเคยพูดตรงๆว่า วันครู ครูกินเหล้ามากที่สุด,
วันเด็ก เด็กเป็นลิงเป็นค่างมากที่สุด. คุณให้ตีชี่ มันมีความจริง
มากน้อยเท่าไร ถ้าให้เด็กไปกระโดดโลดเต้นกันตามประสาเด็ก
เปิดอะไรให้สนุกสนานกันเต็มที่ มันก็เป็นวันที่ว่าเป็นลิง
เป็นค่างกระโดดโลดเต้นกันมากกว่าวันอื่น. นี่มันไม่สำเร็จ
ประโยชน์ดอก ถ้าว่าวันครู ครูกินเหล้ามากกว่าวันอื่น,
วันเด็ก เด็กเป็นลิงเป็นค่างมากกว่าวันอื่น.

วันเด็กนี้ ควรจะมานึกถึงความเป็นเด็ก, ศึกษา
ความเป็นเด็ก, รู้จักความเป็นเด็ก พร้อมกันไปกับรู้จัก
พ่อแม่ให้ดีที่สุด. วันเด็กนี้ ถ้าว่าจะให้ดีที่สุด เรามานั่ง
พรรณนาพระคุณของพ่อแม่กันจะดีกว่า, เด็กคนไหน
พรรณนาพระคุณของพ่อแม่ได้ดีที่สุด คนนั้นแหละควรจะได้
รับรางวัลในวันเด็ก. แต่เขาไม่ได้จัด เราก็จัดไม่ได้, แต่ยัง
เห็นอยู่ว่าที่จะทำให้ได้รับประโยชน์ที่สุด ก็ควรจะมา
พรรณนา นึกคิดแล้วพูดออกมา เป็นพระคุณของบิดา

มารดาให้มากที่สุด จนบิดามารดาพังแล้วก็น้ำตาไหล, หรือว่าถูกผู้พรรณนาคูณเองก็น้ำตาไหล. ถ้าอย่างนั้นแล้วก็จะฝังแน่นอยู่ในคุณธรรม ที่จะเป็นความเจริญมั่นคงในทางศีลธรรม เอาตัวรอดได้.

คุณธรรมสำหรับเด็ก.

เอาละ, วันนั้นก็อยากจะพูดถึงคุณธรรมสำหรับเด็ก ๆ โดยทั่วไป จงตั้งใจฟังให้ดี, เข้าใจแล้วปฏิบัติตาม จะสำเร็จประโยชน์ จะได้รับประโยชน์ที่สุด.

เราให้อุดมคติสำหรับเด็ก ๆ ทุกระดับว่า **ไม่คือ** อย่างเดียว ดีหมดทุกอย่าง, ช่วยฟังให้ดี ๆ เอะ **ไม่คือ** อย่างเดียวเท่านั้นแหละ จะดีหมดทุกอย่าง, เคยดีมาทีไร ก็เห็น ก็คงจะรู้จักอยู่แล้ว แม้เดี๋ยวนี้ก็ได้ดี คือพ่อแม่มากังคาอะไร, เป็นการดีที่ค้ำคาอะไรอยู่บ้างก็มี **จริงหรือ** ไม่จริง. มันคืออะไรบางอย่างค้ำคากันอยู่ก็มีกับพ่อกับแม่ เพราะว่ามันเป็นเรื่องธรรมดาสามัญที่สุด.

ไม่ดีอย่างเดียว จะดีหมดทุกอย่าง หมายความว่า
 เชื้อฟังบิดามารดาครูบาอาจารย์, หรือพวกที่รวมอยู่ใน
 บิดามารดาครูบาอาจารย์ คือ ผู้หวังดีต่อเรา. อย่าอวดว่าเรา
 เรียนในโรงเรียนหรือในวิทยาลัยไวย, พ่อแม่ไม่ได้เรียน
 อะไรยังเป็นคนโง่เง่า เราจะไปเชื่อพ่อแม่แล้วเราก็ก๊แย เรา
 ทำอะไรผิด ๆ ไรเงลา, อย่าคิดอย่างนั้น. แม้ว่าพ่อแม่ของ
 เราจะไม่รู้อะไร แต่มันรับประกันได้อย่างหนึ่งว่า เป็น
 บุคคลที่รักเรามากที่สุดกว่าใคร ๆ ในโลก, บิดามารดา
 นั้นหวังดีต่อเรายิ่งกว่าใคร ๆ ในโลก. ฉะนั้นด้วยความ
 หวังดี มันรับประกันได้ว่า จะไม่ต้องการหรือ ไม่ประสงค์
 ให้เป็นไปในทางร้าย; ฉะนั้นคำพูดของบิดามารดาแม้จะ
 ไร้การศึกษาอยู่ป่าอยู่ดงโง่เง่าสักเท่าไร ก็ไม่มีทางที่จะให้โทษ
 เพราะว่าจะพูดไปด้วยความรักและความหวังดีสุดจิตสุดใจด้วย
 กันทั้งนั้น.

ฉะนั้น จงพิจารณาดูให้ดีเถิด ความต้องการของ
 บิดามารดา ของญาติทั้งหลาย พี่ บ้า น้ำ อา กระทั่ง ของ
 ครูบาอาจารย์ที่เขาจะตักเตือน เขาก็มีส่วนที่เป็นเหตุผล
 ที่ต้องเชื่อฟัง ทั้งนั้น, ได้ทราบว่แม่บิดามารดาเป็นโจรหรือ

พ่อมันเป็นโจร แต่มันก็ไม่อยากให้ลูกมันเป็นโจร. กิດคุเถอะ มันยังมีความหวังดีในลูกอยู่นั้นแหละ. ฉะนั้นเป็นที่เชื่อถือได้ว่า ความหวังของ บิถามารดา ผู้รักเราที่สุดในโลกนั้นมี แต่ความหวังดี, ฉะนั้นอย่าถือคั้ง ผืนความประสงค้ของ บิถามารดาเลย. ถ้าว่าเผอญมัน ไม่ตรงกันบ้าง ในเวลานี้ ก็ไม่ต้องทะเลาะวิวาทกัน พยายามทำความเข้าใจซึ่งกัน และกันให้เป็นอย่างดี, ให้เป็นที่พอกพอใจด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย แล้วก็ทำไปเถิด, จะไปเล่าเรียน จะไปทำการทํางาน จะไปอะไรที่ไหน ก็ให้มันเป็นที่ถูกต้อแก่ความประสงค้ของ ทั้ง ๒ ฝ่าย แล้วมันก็เรียกว่าไม่เสียหลาย.

ที่นี้ ที่ว่า ไม่ดีอย่างเดียว จะดีหมดทุกอย่างนั้น หมายความว่า มันมีสิ่ง ที่จะต้องทำหลาย ๆ อย่าง, แล้วเราก็ไม่สนใจ เพราะว่าไม่ถูกใจเรา เรามีอะไรเป็นตัวเรา คือเรามีกิเลสมีความต้อการของเราเป็นตัวเรา, เมื่อมันไม่ ตรงกับกิเลสของเรา เราก็ไม่เอา; ไม่เฉพาะแก่บิถามารดาต้อ, แม้แก่คำสั่งสอนของพระพุทเจ้า ถ้ามัน ไม่ตรงกับเรื่องของเรา เราก็ไม่เอา เราก็ถือกันต้อหน้า, หรือว่าอย่างดีที่สุดก็บังค้บังจิตไม่ได้. การที่นักเรียน นักศึกษา

ไปสถานที่ที่บอขายมุข ที่ไม่ควรไป ไม่ควรทำ ไม่ควรเล่นนั้น มันก็เป็นเพราะว่า ไม่เคารพต่อคำสั่งสอนของพระพุทธรเจ้า หรือความประสงค์ของบิดามารดาครูบาอาจารย์ มันก็เลยทำชนิดที่ไม่ควรทำ, ทำลายตัวเองด้วย ทำลายหัวใจของบิดามารดาด้วย, ทำลายเงินทองของบิดามารดาด้วย, หลอกบิดามารดาว่าไปเรียนหนังสือ แต่เอาเงินไปใช้สุรุษุ่ยสุร่ายอย่างอื่น แล้วก็ล้มเหลว. นี่มันเป็นเรื่องที่ว่าคือตั้ง หรือว่าทะเล้งไปนอกกลุ่มนอกรทาง.

ถ้าว่าไม่ตั้งอย่างเดียว คอยฟังว่าต้องการอะไร, บิดามารดาต้องการอะไร, ครูบาอาจารย์ต้องการอะไร, หรือคอยฟังทั่วไปทั้งหมดทั้งสิ้นในคำสั่งสอนทั้งหลายในโลกนี้ ว่ามันต้องทำอะไรก็อย่าง ๆ, แล้วก็พยายามทำตาม น้อมตัวเองเข้าไปทำตาม ไม่ตั้งตั้ง แล้วมันก็จะดีหมดทุกอย่าง ลูกเด็ก ๆ ตัวเล็ก ๆ นะ ไม่ตั้งอย่างเดียว มันจะทำถูกต้องหมดทุกอย่าง: จะมีกิริยาวาจาที่น่ารัก, จะมีมารกีนการอยู่ที่ถูกต้อง จะมีการประพฤติกระทำอะไรที่มันถูกต้อง, มัน จะเล่าเรียนดี มัน จะก้าวหน้าทุกอย่าง.

ฉะนั้น จึงได้สรุปความว่า ไม่ดีอย่างเดียวก็ดี
 หมดทุกอย่าง, ขอให้ถือว่าเป็นพรก็แล้วกัน เป็นพรบีใหม่
 ที่ว่าฝากไว้แก่ทุกๆ คนที่เรียกตัวเองว่าเด็ก หรือถูกสมมติจัด
 ไว้ว่าเป็นเด็ก ว่าไม่ดียังอย่างเดียว ดีหมดทุกอย่าง.

นิพนธ์ธรรมเกี่ยวกับเด็ก.

ที่นั่นก็มีเครื่องรับประกันให้มันแน่นนอนอีก
 อย่างหนึ่ง ก็คือ ขอให้ทุกคนถือหลักว่า ลุก ลุก เกิดมา
 เป็น ลุกนี้ เกิดมาเพื่อทำให้พ่อแม่สบายใจ, จะเอาตาม
 หลักนิติธรรมโบราณของเก่าแก่ในอินเดียอะไรก็ได้ ก็มีความ
 หมายอย่างนี้, จะเอาตามธรรมชาติความรู้สึกของคน ธรรมดา
 สามัญเดียวกันก็เป็นอย่างนี้. ก็ว่าลุก ลุกนี้ เกิดมาด้วย
 ความหวังของบิดามารดา ที่ว่าจะได้รับความพอใจ.
 คำว่าบุตร บุตรนี้ มัน เป็นชื่อของนรกขุมหนึ่ง นรกแห่ง
 ความร้อนใจ, คำว่าบุตรนี้ มันไม่ได้มีความหมายว่า เป็น
 ศัวนรกหรือเรื่องตกรก แต่ช่วยป้องกันไม่ให้ตกรก ชื่อ
 นั้น, คำว่าปุตตะ—ผู้ที่ป้องกันไม่ให้ตกรกชื่อนั้น, ความ
 ร้อนใจของบิดามารดา คือนรกชื่อปุตตะ. บุตรเกิด

ออกมาก็เพื่อป้องกันไม่ให้บิตามารดาต้องร้อนใจจนกระทั่งตาย, จนกระทั่งตายไปแล้ว; เพราะเขามุ่งหมายถึงตายไปแล้วว่า บุตรทั้งหลายนี้จะอุทิศทำบุญกุศลส่ง แม้บิตามารดาจะตายไปแล้ว, แม้บิตามารดาจะยังอยู่ ก็ไม่ต้องร้อนใจ. ฉะนั้น คำว่าลูก ลูก^๕ ก็คือว่า ผู้ที่เกิดมาเพื่อทำให้บิตามารดาสบายใจ, ^๕นั่นว่าตามขนบธรรมเนียมปฏิบัติประเพณีที่ถือกันมา.

เอา ที่^๕นี้มาคุยที่คนรู้สึกกันจริงๆ บิตามารดาอยากจะ มีบุตร อยากจะมีลูกนี่^๕หวังอย่างไร คนที่เคยมีลูกมาแล้ว ก็เคยเป็นบิตามารดามาแล้ว ต้องรู้อยู่แก่ใจดี ว่าเมื่อมีลูก ต้องการจะมีลูกหรือกำลังจะมีลูกต้องการอะไร, ต้องการจะได้อะไร. ต้องการจะได้ความปลอดภัย ความดีใจ ความสบายใจ ความอุ่นใจ อะไรกับลูกที่อยู่ในท้องนี้. ที่ออกมาแล้วก็จะไต่ส่งเหล่านี้, ลูก^๕ จึงถือว่า เป็นผู้ที่เกิด มาสำหรับทำให้บิตามารดาสบายใจ, ถ้าทุกคนรู้สึกอย่างนี้ ถือหลักเกณฑ์อย่าง^๕นี้แล้ว ก็คงจะไม่ยอมมันก็สำเร็จทุกอย่าง ก็คือดีหมดทุกอย่าง.

เดี๋ยวนี้ก็ถือว่า เกิดมาสำหรับทำให้บิดามารดาสบายใจ ถ้าตัวเองอยู่ต่อไป จนเป็นถึงอายุสูงไปแล้ว ไปเป็นบิดามารดาเองก็จะรู้ ก็จะรู้ความจริงซัอนี้, แล้วก็ต้องการอย่างนี้ เดี่ยวนี้เรายังไม่ได้เป็นถึงขนาดนั้น มันยังรู้อาก แต่พอจะสันนิษฐานได้ พอจะคาดคะเนได้, แล้วพอที่จะเชื่อถือตามหลักที่เขาถือกันอยู่ได้ ว่าลูกนี้เกิดมาเพื่อทำให้พ่อแม่สบายใจ ถ้ามีจะนั้นมิใช่ลูก ไม่เรียกว่าลูก ไม่เรียกว่าบุตร, แต่ว่ามันเป็นก้อนอะไรก็ไม่รู้ อย่าไปเรียกชื่อมันเลย มันออกมาก็แล้วกัน. ถ้าจะเรียกให้ชื่อว่าบุตร ว่าลูกแล้ว มัน ต้องเป็นสิ่งที่ออกมาเพื่อทำให้บิดามารดาสบายใจ.

นี่ จึงขอให้ เป็นของขวณวันปีใหม่ แก่ลูกเล็ก ๆ ทั้งหลายเหล่านี้ ว่า ขอให้ถือหลักว่า ไม่ดีอย่างเดียว ดีหมดทุกอย่าง, และเป็นลูกนี้เกิดมาเพื่อทำให้บิดามารดาสบายใจ.

ถ้ามีอะไร ชนิดที่ทำให้บิดามารดาไม่สบายใจ ติดค้างกันอยู่ กลับไปถึงบ้านวันนี้ ไปสะสางเสียให้หมด ไปกราบกรานบิดามารดา ขอขมาลาโทษอะไรที่มันติดค้างกันอยู่ในใจทำให้

บิฑามารดาไม่สบายใจ, จุฑฐปจุฑเทยัณขอขมาลาโทษชำระสะสาง
 กันให้หมด, อย่าให้มีเหลืออยู่แม้แต่นิดเดียวในจิตใจ. ให้
 บิฑามารดาสบายใจ และรับประกันว่า จะไม่ทำอย่างนี้อีก จะไม่
 มีเรื่องอย่างนี้อีก, อย่าทำให้บิฑามารดาน้ำตาตก. ลูกที่ทำให้
 บิฑามารดาน้ำตาตกนั้นจะตกรร, เชื่อไม่เชื่อก้ตามใจ,
 แต่มีคำพูดที่กล่าวไว้อย่างนี้. ลูกที่ทำให้บิฑามารดาน้ำตา
 ตกนั้น ลูกคนนั้นเองก็ตกรร เพราะบิฑามารดา
 ก็ได้ตกรรแล้ว, น้ำตาที่ไหลออกมามันเป็นเครื่องแสดงว่า
 บิฑามารดากำลังตกรร, น้ำตามันจึงไหลออกมาจากตาของ
 บิฑามารดา อย่างน้อยก็มีบิฑามารดาเป็นผู้ตกรรคนหนึ่ง
 แล้วแน่, ฉะนั้นเราผู้ลูก เป็นลูกทำให้บิฑามารดาน้ำตาตก
 ลูกคนนั้นจะตกรร.

ที่นี้ จะบอกให้ยิ่งไปกว่านี้อีกว่า บิฑามารดาที่รักลูก
 รักลูกอย่างยิ่ง ไม่อยากให้ลูกตกรร ไม่อยากให้ลูกตกรร
 บิฑามารดาอุทิศส่าห์กลั้นน้ำตาไว้ไม่ให้มันตก พอ น้ำตามันตก
 ออกไปลูกมันจะตกรร นี่ความที่พ่อแม่รักลูกไม่อยากจะให้ลูก
 ตกรรอดกลั้นไว้ไม่ให้ น้ำตาตก, แม้ว่าลูกมันจะทำให้เจ็บ

ปวดเท่าไร เจ็บปวดอย่างไร บิตามารดาอุทิศส่าห์กลืนน้ำตาไว้
ไม่ให้ น้ำตาตก เพราะกลัวลูกมันจะไปตกนรก.

นี่ เธออุทิศความรักของบิตามารดา เธอมีบิตามารดา
อย่างนี้ใหม่ รู้จักความรักของบิตามารดา ลูกมันทำให้เจ็บปวด
รวดราวเท่าไร ชัดใจโกรธเคืองเท่าไร ก็ไม่กล้าหลังน้ำตา,
เพราะกลัวว่าลูกมันจะตกนรก. บิตามารดายอมทนถึงอย่างนี้
แล้วจะไม่เรียกว่าผู้มีความรักสูงสุด มีพระคุณสูงสุด หวังดี
สูงสุดอย่างไร. ไปหาที่ไหนในโลกนี้, มีใครรักเรายังกว่า
บิตามารดา, มีใครหวังดีแก่เรายังกว่าบิตามารดา. ฉะนั้น
เราอย่าต้องทำให้บิตามารดาต้องน้ำตาตกเลย เราจะ
ตกนรกเอง, ไปโดนบิตามารดาที่เขาทนไม่ได้ขึ้นมา น้ำตา
เขาไหลออกไปแล้วลูกมันตกนรก. อย่าเอาดีกว่า อย่าให้บิตา
มารดาต้องหลังน้ำตาเลย จะไม่ต้องตกนรกด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย.

บุตรที่ประเสริฐ คือบุตรที่เชื่อฟัง.

นี่ บุตรที่ดี เกิดมาเพื่อทำให้บิตามารดาสบายใจ
สบายใจทุกอย่างแหละ, ทางวัตถุก็สบายใจ, ทางร่างกายก็

สบายใจ, ทางจิตใจก็สบายใจ, เป็นสบายใจไปเสียทุกอย่าง, นั่นคือบุตรอันประเสริฐ. บุตรอันประเสริฐ มันก็ไปตรงกับคำที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า *บรรดาบุตรทั้งหลาย บุตรที่ประเสริฐที่สุด คือบุตรที่เชื่อฟัง โย จ ปุตฺตา นมสฺสโว* บุตรมีหลายชนิด บุตรที่เกิดมาดี รวยสวยกว่าบิดามารดา, บุตรที่เกิดมาดี รวยสวยพอเสมอบิดามารดา, บุตรที่เกิดมาดี สวย รวยเร็วกว่าบิดามารดา, มี ๓ อย่าง ดีกว่าเสมอกันและเร็วกว่า. แต่ว่า ในบุตรทั้ง ๓ อย่างนั้น สู้บุตรที่เชื่อฟังไม่ได้ จะเป็นดีกว่าเร็วกว่าอะไรก็ไม่รู้ละ, แต่ถ้า เป็นผู้เชื่อฟังแล้วเป็นประเสริฐที่สุด เพราะว่าบิดามารดาไม่ต้องหลังน้ำตา. บุตรที่มันเกิดมาเก่งกว่าบิดามารดา นะ ระวังให้ดี เถอะบิดามารดาจะหลังน้ำตาเป็นเผลอเท่าก็ได้, บุตรที่เร็วกว่าบิดามารดาก็ ไม่แน่ แต่มันก็ต้องทำให้บิดามารดาอยู่ยากลำบากใจเหมือนกัน. บุตรที่เสมอกันมันก็ไม่แน่. แต่ ถ้าเป็นบุตรที่เชื่อฟังแล้วมันแน่ มันแน่ มันไม่ต้องทำให้บิดามารดาต้องหลังน้ำตา. ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า บุตรที่เชื่อฟังเป็นบุตรที่ประเสริฐที่สุด, บุตรที่ประเสริฐกว่าบุตรทั้งหลายคือ บุตรที่เชื่อฟัง.

ฉะนั้นเราจึงเป็นบุตรที่ประเสริฐ กว่าบุตรทั้งหลาย
 ทุกชนิก คือเป็นบุตรที่เชื่อฟัง แล้วมันก็มาเข้ากับคำที่ว่า
 ไม่ดีอย่างเดียว มันดีหมดแหละ, ถ้าเชื่อฟังมันก็ไม่ดี
 ไม่ดีอย่างเดียวมันก็ดีหมดทุกอย่าง มันดีหมดตลอดไป,
 ดีทั้งชาติดีทั้งชาติหน้า ดีตลอดไป ดีหมดทุกอย่าง ไม่ว่าจะ
 จะมองกันในแง่ไหน มันก็ดีหมดทุกอย่าง เพราะว่าไม่คิด
 อย่างเดียว.

ต้นเหตุที่ทำให้คอ.

ที่นี้ จะขอพูดถึงคำว่า คอ คอ สักหนึ่ง, คือ
 หมายความว่าอะไร คำว่าคอคือนั้นมันหมายถึงความโง่,
 หมายถึงอวิชา ถึงความไม่รู้สิ่งที่จะต้อง
 ที่ควรจะทำ. มันรู้สึกแต่ว่า กิเลสของมัน โลกะบ้าง
 โทสะบ้าง โมหะบ้าง กิเลสของมัน กิเลสมันต้องการ
 อย่างไม่ มันจะเอาอย่างนั้น มันไม่ฟังเสียงว่าอย่างไร
 ถูกอย่างไรผิด, อย่างไม่ควรอย่างไรไม่ควร, อย่างไม่
 เขาติเตียนอย่างไรเขาสรรเสริญ, นี้ไม่ฟังทั้งนั้นแหละ มี

กิเลสอย่างไรจะเอาอย่างนั้น นั่นแหละ เพราะด้วยอำนาจของกิเลสเป็นเหตุให้คือ.

ถ้ามันเกิดความตื้อขึ้นมาแล้ว มันหมายความว่า เป็นเรื่องของกิเลสแล้ว, เป็นผีตัวหนึ่งเข้ามาสิงเอาแล้ว ในบรรดาผี ๓ ตัว คือ โลภะ บ้าง โทสะ บ้าง โมหะ บ้าง. โลภะก็ได้ ราคะก็ได้ สิงเอาแล้ว มันต้องการไปตามนั้น มันก็คือ, โทสะโกรธประทุษร้าย ก็เหมือนกันแหละ มันก็จะเอาแต่ที่จะทำลายล้าง, โมหะมันก็หลงไหลวนเวียน มัวเมาอยู่นั้นแหละ มันก็ไม่ฟังเสียง ไม่ฟังเสียงบิดามารดา ไม่ฟังเสียงความประสงค์ของครูบาอาจารย์ ไม่ฟังเสียงของพระพุทธเจ้า มันตื้อหมดเลย แล้วมันจะทำทุกอย่างที่ไม่ควรจะทำ แล้วมันก็วินาศทุกอย่างด้วยเหมือนกัน. ถ้ามันตื้ออย่างเดียว มันก็เลวหมดทุกอย่างแหละ. ถ้ามันไม่ตื้ออย่างเดียว มันก็ดีหมดทุกอย่าง ฉะนั้นขอให้เราได้รับสิ่งที่มีค่า มีประโยชน์ในการเกิดมา คือให้มันดีหรือให้มันถูกต้องหมดทุกอย่าง.

ทำความเข้าใจกับคำว่า “ถูกต้อง”

คำว่า ดี ดี ในที่นี้หมายความว่า มันถูกต้อง
มันคืออย่างถูกต้อง, มันไม่ใช่บ้าดี อวดดี เมาคดี อย่างนั้นมัน
ไม่ถูกต้อง, ต้องระวังหน่อย. บ้าดี อวดดี เมาคดี นั้นมักจะมี
เหมือนกัน คืออย่างนี้ ไม่ถูกต้อง, ต้องเป็นดีที่ถูกต้องไม่ต้อง
บ้า ไม่ต้องเมา ไม่ต้องอวด, มีการกระทำที่ถูกต้องก็เรียกว่า
ดีที่แท้จริง.

ที่นี้ คำว่า ถูกต้อง ๆ นี้เอากันอย่างไร ใครเป็นผู้ว่า
ว่าถูกต้อง ไม่ต้องมีใครว่า ตัวการกระทำนั้นมันบอก
ถ้ามันไม่เป็นอันตรายแก่ใคร แล้วมีประโยชน์แก่ทุก
ฝ่ายแล้วก็เรียกว่าถูกต้อง, ถ้าถูกต้องแล้วไม่ทำอันตรายให้
ใครเดือดร้อน ตัวเองก็ไม่เดือดร้อน, ผู้อื่นก็ไม่เดือดร้อน,
แล้วก็มีประโยชน์แก่ทุกฝ่าย, นั่นแหละคือถูกต้องไม่ต้องมีใคร
มาบอก. ขอให้จำหลักอันนี้เถอะว่า มันไม่เกิดโทษแก่
ฝ่ายใด, มันเกิดคุณแก่ทุกฝ่าย นี่คือถูกต้อง. ใครบอก
อย่าเชื่อ เพราะมันพูดผิด ๆ ก็ได้ว่าถูกต้อง ๆ.

เราดูของเราเองว่า ถ้ามันไม่เป็นอันตรายแก่
 ฝ่ายใด, มันเป็นประโยชน์เป็นคุณแก่ทุกฝ่ายแล้วก็ถูกต้อง
 ถือหลักถูกต้องอย่างนี้ ไม่มีทางผิด. ถือหลักถูกต้องตามที่เขา
 ว่ากันนั้นมันไม่แน่, ถ้าคนพาลว่ามันก็ว่าไปอย่างหนึ่ง ถูกต้อง
 ตามแบบของคนพาลเอามาเป็นหลักไม่ได้. พวกข้าเหล่าเมายา
 มันก็ว่าโอ ไปกินเหล้าถูกต้อง, อย่างนี้มันเอามาเป็นหลัก
 ไม่ได้ เพราะว่ากินเหล้าเมายาแล้วมันก็ทำอันตรายคนกิน
 นั้นแหละ ไม่เท่าไรมันก็ดับแข็งตาย, แล้วก็เบียดเบียนลูก
 เมียเคียดร้อนไปหมด แล้วมันถูกต้องอย่างไร ที่ไปกินเหล้า
 เมายา มันทำให้เคียดร้อนทุกฝ่าย, แล้วไม่มีประโยชน์แก่ใคร
 อย่างนี้ มันก็เป็นเครื่องพิสูจน์อยู่แล้วว่ามันไม่ถูกต้อง.
 อบายมุข ทั้งหลาย ดิมน้ำเมา เทียวกลางคืน ดูการเล่น
 เล่นการพนันคบคนชั่วเป็นมิตร เกียจคร้านทำการงานนี้
 มันง่าย ง่ายเหลือที่จะเห็นได้แล้วว่า มันไม่ถูกต้อง,
 เว้นเสียนั้นแหละเป็นการถูกต้อง.

ฉะนั้นเรา บางทีไม่ได้เรียนในโรงเรียนดอกว่า
 ถูกต้อง ถูกต้องอย่างไร มันไม่ใช่ถูกต้องอย่างบทเรียนใน
 โรงเรียนที่ครูเขากาให้ว่าถูกหรือผิด, นั้นมันถูกต้องอย่างอื่น.

นี้ ถูกต้องที่ในความเป็นมนุษย์นี้ ดูที่ว่าการกระทำ
 ทางกาย ทางวาจา ทางใจของเรา มันถูกต้องหรือไม่
 ถูกต้อง; ถ้าถูกต้องมันไม่ทำอันตรายใคร, มันมี
 ประโยชน์แก่ทุกฝ่าย. นี่ขอให้ประสบความสำเร็จถูกต้องไปทุก ๆ
 อย่าง ทุก ๆ ประการ จะได้ไม่มีใครเป็นผู้ต้องหลังหน้าตา,
 ตัวเองก็ไม่ต้องหลังหน้าตา, บิถัมมารดาไม่ต้องหลังหน้าตา,
 ครูบาอาจารย์ไม่ต้องโมโหโทโส มันดีหมด, ถูกต้องเพราะ
 เหตุนี้.

เอาละ เป็นอันว่า วันเด็กก็ขอพูดสำหรับเด็ก
 สำหรับลูกอ่อน ลูกน้อย ลูกเล็ก น้อย ๆ ของบิถัมมารดาทั้งหลายนี้
 จงฟังให้ดีว่า เรามันยังเป็นเด็ก นั้นแหละ แต่ว่าเราจะ
 เป็นเด็กที่ดีที่ถูกต้อง เพื่อจะเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่ดี
 ที่ถูกต้อง, ไม่เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์และพบพระ-
 พุทธศาสนา. จงเกิดมาโดยไม่มีการทำให้บิถัมมารดาลำบาก
 ยากใจ หรือเป็นทุกข์ แล้วเราไม่ถืออย่างเดียว มันจะคุ้มครอง
 ได้หมดทุกอย่าง ตั้งแต่เล็กที่สุดไปจนถึงโตเป็นหนุ่มเป็นสาว
 แหละ, กล้าพูดอย่างนี้เลย ตั้งแต่เป็นลูกเล็กเด็กอ่อน เล่นดิน

กินทรายอยู่นี้ ไม่คือน้อยทีเดียว จนถึงกับเป็นหนุ่มเป็นสาว
มันจะคืดหมคทุกอย่าง.

....

จะต้องมีทิศ ๖ ให้ดีกว่าบีเก่า.

เอา ทิศ^{๕๕}มาพูดถึงข้อที่ว่า ยังเป็นวัน^{๕๖}ปีใหม่ ใหม่อยู่
ยังพูดถึงความใหม่อยู่ จะขอพูดถึงว่ามันมีความหมายอย่างไร,
มีหน้าที่อย่างไร. วันเสาร์ก่อนได้พูดไปแล้วถึงว่า ปีใหม่เรา
จะต้องมีพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ให้มาก ให้จริง
ให้ถูกต้อง ยิ่งซึ้นกว่าบีเก่า, พูดกันอย่างละเอียดแล้ว ว่ามี
พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์อย่างไร, ใหม่กว่าบีเก่า
ซึ้นกว่าบีเก่า มากกว่าบีเก่า. ถ้าเราจะถือหลักว่า มีพระพุทธรูป
เจ้าเป็นพ่อ มีพระธรรมเป็นแม่ มีพระสงฆ์เป็นพี่ เราทำ
อย่างไรจึงจะมีความเป็นอย่าง^{๕๗}นมากซึ้นกว่าบีเก่า. ส่วนวัน^{๕๘}
จะพูดถึงเรื่อง ว่า เราจะมีทิศ^{๕๙}ทั้ง ๖ ที่ดีกว่าบีเก่า.

ทิศ^{๖๐}ทั้ง ๖ ถ้าพูดอย่างภาษาวัตถุ มันก็คือทิศต่างๆ
ที่เขาจัดไว้ในโลกเป็นทิศตะวันออก ทิศตะวันตก ทิศเหนือ
ทิศใต้ ตามที่เรียกชื่อกันเป็นทิศๆไป ก็มันเป็นทิศทางใน

ทางฝ่ายวัตถุ, แต่มันยังมีทิศทางที่ลึกกว่านั้น คือในทางฝ่ายจิตใจ หรือว่าเป็นเรื่องของธรรมะ มันก็มีทิศเหมือนกัน เพราะว่าจิตใจของคนเรานี้ มันมีทางไป มันมีคติ คือมันต้องไป มันอยู่ไม่ได้ มันอยู่นิ่งไม่ได้ มันจะตายตัวไม่ได้ มันต้องมีทิศทางไป คือดีขึ้น ๆ, มันต้องมีทิศทางในทางจิตใจ. ฉะนั้น ทิศทางในทางจิตใจมันก็มี, จึงเรียกชื่อไว้อีกอย่างหนึ่งว่า เป็นทิศทาง ทางจิตใจ.

พระพุทธเจ้าท่านสอนเรื่องทิศไว้เป็นหลัก คือ เมื่อท่านเห็นเด็กวัยรุ่นคนหนึ่งไหว้ทิศอยู่กลางแจ้งที่ทุ่งนา ตามพิธีกรรมนิยมของพวกพราหมณ์สมัยนั้น ท่านก็เอ็นดู ตรัสแนะว่า ให้ไหว้ทิศทางที่ดีกว่า จริงกว่า สำคัญกว่า เมื่อตกลงกันแล้วพระพุทธเจ้าก็สอนให้รู้ว่า ทิศ ทิศทั้งหลายเป็นอย่างไร, ท่านจึงแสดงทิศทั้ง ๖ ให้ฟัง ว่า จะต้องรู้จักทิศทั้ง ๖, แล้วก็จะต้องปิดกันทิศทั้ง ๖ ให้ดี อย่าให้มีอันตรายอะไรเข้ามา. ท่านใช้คำว่าปิดกัน ไม่ได้ ใช้คำว่าไหว้ ๆ ไม่ได้ ใช้คำว่าไหว้ดอก.

ถ้า ของเดิมเขาต้องไหว้ นะ ไหว้ทิศทั้ง ๖, แต่
 เดี่ยวนี้ก็มี คนที่ยังเชื่ออย่างนั้นอยู่ก็มี ทิศทิศนั้นมีเทวดา
 มีมหาราช ชื่อ ทศรถ บ้าง วิรุบบัณห์ วิรุพหก อะไรบ้าง ๆ บอ ๆ
 ก็ไม่รู้ อยู่ทิศนั้น, แล้วก็ไหว้ไหว้ เจ้าของทิศนั้นไปตามเรื่อง
 มันก็ต้องไหว้ทิศ มันก็แบบไหว้ทิศ, แต่เดี๋ยวนี้ ทิศของ
 พระพุทธเจ้านี้ไม่ต้องไหว้, กลายเป็นว่า ต้องอุดตองปิด
 อย่าให้อันตรายเข้ามาในทางทิศนั้น ๆ. ทิศทั้ง ๖ นี้
 นักเรียนขนาดนี้แล้ว คงได้เรียนมาแล้วทั้งนั้นในโรงเรียน
 เรื่องทิศทั้ง ๖ ก็ควรจะรู้จักมันให้ถูกความหมาย ให้ถูกหลัก
 เกณฑ์ ถูกหัวใจของมัน.

ในบรรดาทิศทั้ง ๖ นั้น ทิศข้างหน้า ทิศตะวันออก
 เรียกว่าทิศข้างหน้า, ทิศตะวันตก เรียกว่า ทิศข้างหลัง,
 ทิศข้างซ้ายเรียกว่าทิศเหนือ, ทิศเหนือเรียกว่าทิศข้างซ้าย,
 ทิศใต้ ก็เรียกว่าทิศข้างขวา, แล้วแถม ทิศข้างบน แล้วก็
 ทิศข้างล่าง ทิศเบื้องบนทิศเบื้องล่าง เป็น ๖ ทิศ, มันเป็น
 สิ่งที่ต้องเกี่ยวข้องอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้. ช่วยฟังให้ดีๆ ทิศทั้ง
 ๖ นี้ มันเป็นสิ่งที่จะต้องเกี่ยวข้อง มันหลีกเลี่ยงไม่ได้; ถ้าปฏิบัติ

ต่อทิกเหล่านี้ไม่ถูก มันจะเกิดเป็นช่องโหว่ เป็นประตูให้ความเลวร้ายเข้ามา, ให้ความผิดพลาดเข้ามา, ประตูหน้าทำผิด อันตรายเข้ามา, ประตูหลังทำผิด อันตรายเข้ามา, ประตูซ้าย ขวา บน ล่าง อะไรก็ตาม, อันตรายมันเข้ามา พูดอย่างภาษาไสยศาสตร์ เขาเรียกอปริภัยลีบรมันเข้ามา, ถ้าทำถูกต้องศิริ และมิ่งขวัญมันเข้ามา, ฉะนั้นรักษาไว้ให้ดีๆ.

ประตูข้างหน้าคือบิตามารดา ผู้ให้กำเนิดเรามา ผู้มีพระคุณ แก่เรา ผู้ที่เลี้ยงเรามา ทิศข้างหน้า—บิตามารดา.

ทิศข้างหลัง คือผู้ที่บุคคลนั้นจะต้องเลี้ยง จะเป็นบุตรภรรยาสามีอะไรก็ตามเถอะ ผู้ที่เขาจะต้องเลี้ยง บางทีก็ต้องเลี้ยงภรรยา. บางทีก็เลี้ยงสามี, บางทีก็ต้องเลี้ยงลูกเลี้ยงหลาน, พวกที่มาข้างหลังให้เลี้ยงนี้ เรียกว่าทิศเบื้องหลัง.

ทิศข้างซ้ายคือมิตรสหาย คนในโลกจะอยู่คนเดียวไม่ได้ ต้องมีมิตรสหาย, อยู่คนเดียวในโลกมันก็ตายแหละ มันอยู่ไม่ได้ นี่ทิศข้างซ้ายทิศเหนือมันก็เป็นมิตรสหาย.

ทิศข้างขวา ทิศใต้นะ ครูบาอาจารย์ ครูบาอาจารย์ในทุกความหมาย.

ทิศข้างบน ผู้ที่อยู่เหนือเรา ตีกว่าเราสูงกว่าเรา ในทุกความหมาย, จะเป็นผู้มีอำนาจบังคับบัญชาเหนือเราก็ได้. อย่างสมัยปัจจุบันนี้ การทำงานทำการมีผู้บังคับบัญชาเหนือ ๆ เหนือขึ้นไปนั้น นั่นแหละก็อยู่ทิศข้างบนแหละ ถึงพระราชามหาษัตริย์เป็นถึงอะไร ถึงสมณะ พระอรหันต์อะไร ก็อยู่ข้างบนทั้งนั้นแหละ. พวกที่อยู่ข้างบนทุกคนเรียกว่าทิศเบื้องบน.

ที่พวกที่อยู่ทิศข้างล่าง คือพวกที่เขาลำบากกว่าเรา มีกรรมมีบาปอะไรมากกว่าเรา อยู่ข้างล่าง ต่ำกว่าเรา ต้อยกว่าเรา เป็นลูกจ้าง เป็นกรรมกร เป็นผู้ใต้บังคับบัญชาอะไร อยู่ข้างล่าง พวกอยู่ข้างล่าง เรียกว่าทิศเบื้องล่าง.

เราจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องต่อทิศทั้ง ๖, ถ้าปฏิบัติไม่ถูกต้อง มันจะเกิดรูรั่วให้สิ่งเลวร้ายเข้ามา. ถ้าเราปฏิบัติถูกต้อง มันจะปิดกั้นหมด ไม่ให้สิ่งเลวร้ายเข้ามา มันจะมีมาแต่สิ่งที่พึงปรารถนา ความสุข ความเจริญ งอกงามนี้เรียกว่า ทิศ ทิศ. คำว่าทิศ คำว่าทิศทาง จิตนี้มันมีทางไปทางมา หรือว่าบ้านเมืองมันก็มีประตูสำหรับเข้าออก ร่างกาย

ชีวิตอัครภาพนั้นก็เหมือนกับบ้านเหมือนกับเมือง มันมีทิศทางที่จะเข้าจะออก หรือว่าจะเข้ามาแห่งซึ่งข้างนอก, หรือจะออกไปของสิ่งที่อยู่ข้างใน หรือถ้าว่าเอาจิตใจเป็นหลักนะ มันก็หมายความว่า มันมีสิ่งที่จะเข้ามาสู่จิตใจ, หรือว่ามันมีจิตใจที่มันจะออกไปข้างนอกตามทิศทางต่าง ๆ ที่มันควรจะไป. ดังนั้นมันจึงจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ แล้วมันช่วยไม่ได้ที่มันจะต้องมีการเข้า ออก, แล้วมันก็จำเป็นที่จะต้องมีการเข้าและการออกที่ถูกต้อง ๆ. ฉะนั้นเธอจงระวังทิศทางทั้งหลายเหล่านี้ให้ถูกต้อง ให้ดีกว่าปีเก่าที่แล้วมา ถ้าเคยทำผิดพลาดมันก็ผิดพลาด, ถ้าเห็นว่ามันผิดพลาด แล้วก็อธิษฐานจิตไม่ทำอีก ไม่ทำให้ผิดพลาดอีก แล้วก็ทำต่อไปให้มันถูกต้อง.

เอ้า ขอฟุคกันทีละทิศ บิดามารดาก็ได้ฟูคแล้วมากมาย ทิศเบื้องหน้า บิดามารดา อย่าให้บิดามารดา ร้อนใจ อย่าให้บิดามารดาต้องน้ำตาไหล แต่จะหายากนะ, บิดามารดาที่จะกลั้นน้ำตาไว้ได้จะหายาก ถ้าเธอทำเลวร้ายเกินไปน้ำตาไหล จะตกนรกเอง ฉะนั้นก็ต้องระวังให้ดี.

บิดามารดาเป็นผู้ให้กำเนิดเรามา แล้วก็ ให้ชีวิต, แล้วก็ ให้ทุกอย่างที่เป็นปัจจัยแก่ชีวิต, เพื่อให้ชีวิตรอด อยู่ได้จนเติบโตมาจนถึงอย่างนี้ บิดามารดาให้ชีวิตเองด้วย ให้ปัจจัยแก่ชีวิตด้วย แล้วก็ให้ทุกอย่างที่จะให้ได้ ที่จะ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ที่ถูกต้อง.

แล้ว บิดามารดาให้ความรัก ทั้งหมดทั้งสิ้น ไม่มีใครจะรักเราเอ็นดูเมตตาเราเท่ากับบิดามารดา จึงเรียกว่า เป็นพระพรหมของลูก เป็นผู้ให้กำเนิดเกิดมา ก็เรียกว่าผู้ให้กำเนิด แล้วก็ให้ความรักที่สุด เป็นพระพรหมของลูก.

แล้วก็ เป็นครูบาอาจารย์คนแรก เรียกว่า ปุพพอาจารย์ ปุพพอาจารย์ เพราะไม่มีใครจะสอนเราเป็นคนแรกได้ เท่าบิดามารดา. ครูที่โรงเรียนหลายปีต่อไปหา, แต่บิดามารดาจะสอนตั้งแต่เรื่องว่า จะคุณนมาอย่างไร จะกินนมาอย่างไร. อันแรกที่สุดที่ลูกจะต้องรู้ บิดามารดาก็สอนแล้ว; ฉะนั้น เป็นครูคนแรก สอนทุกอย่าง ๆ ตั้งแต่แรกมีชีวิตขึ้นมา นี่เป็นอาจารย์คนแรก สำคัญมาก, สอนตั้งก็หมายความว่าปลุกฝังนิสัยไว้ดี มีจิตใจดี มีนิสัยดี จะดีมากต่อไปข้างหน้า.

อาจารย์คนแรกนี้สำคัญมาก ผู้เป็นบิดามารดาระวังให้ค้
ทำหน้าทีนี้ให้ค้ แล้วผู้ที่จะเติบโตเป็นบิดามารดาข้างหน้าก็
เตรียมตัวไว้ให้ค้ ที่ว่าจะเป็นครูบาอาจารย์คนแรกที่ดีที่สุด
ของบุตรที่เกิดมา.

แล้วก็ว่าเป็นอาหุเนยยะบุคคล หรือเป็นพระ-
อรหันต์ของลูก ถ้าบุคคลใดต้องการบุญต้องการกุศลต้องการ
อะไรแล้ว จงแสวงหาจากบิดามารดาเถิด บิดามารดาจะเป็น
ทักษิเนยยะบุคคล ให้เกิดกุศลแก่ลูก, จะเป็นพระอรหันต์
แก่ลูก. เราจงปฏิบัติต่อบิดามารดาให้สูงสุด ให้เกิด
บุญเกิดกุศล ทั้งอย่างเรื่องโลกๆ และอย่างเรื่องธรรมะ
ที่สูงสุดขึ้นไป. ให้มีพระอรหันต์ในบ้านเรือน สำหรับ
บำเพ็ญบุญกุศลอยู่ในบ้านเรือนทุกวัน ๆ, อย่างนี้เรียกว่ามี
บิดามารดาเป็นอาหุเนยยะบุคคลบ้าง เป็นทักษิเนยยะบุคคลบ้าง
เป็นปุชนียบุคคลบ้าง แล้วแต่จะเรียก.

นี้ ขอให้ปฏิบัติให้ถูกต้องต่อทิศเบื้องหน้าอย่างนี้
เถิด, จำไว้ว่า บิดามารดาผู้ให้กำเนิด ผู้ให้ความรัก ผู้ให้
เมตตาการุณา เป็นพระพรหมของบุตร เป็นพระอรหันต์ของ
บุตร.

ทีนี้ ทิศเบื้องหลัง จะพุกกับเธอที่ยังเด็กอยู่นั้นก็
 ประหลาดดี แต่พุกไว้สำหรับเป็นความรู้ว่า จะต้องมีการ
 กระทำที่ถูกต้องต่อผู้ที่จะต้องเลี้ยงดู, ถ้าเธอยังไม่ถึงกับ
 เป็นภรรยาสามีอะไร ก็ยังเป็นเพียงต้องเลี้ยงน้อง, ฉะนั้นสนใจ
 เรื่องน้องกันบ้าง เลี้ยงมันให้ดี ๆ ให้มันได้รับประโยชน์ที่สุด
 หรือคนที่อยู่ต่ำกว่า ที่เราจะต้องสงเคราะห์เลี้ยงดูนี้ก็พอได้
 แต่เรื่องเป็นบุตรภรรยาสามีไว้ค่อยพุกกันดีกว่า ไม่พุกในวัน
 เด็ก.

แล้วก็ ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องซ้ายก็เรียกว่า มิตร-
 สหาย อยู่เบื้องซ้าย มิตรสหายนั้นมีความหมายลึก ๆ
 จนคนไม่ค่อยจะยอมรับ หรือไม่ค่อยเข้าใจ จะเล่าเรื่องนิทาน
 ที่ชักจะค่อนข้างจะลึบ ๆ เสียแล้ว ว่าความหมายของมิตรสำคัญ
 อย่างไร.

เรื่องลูกเศรษฐีเขาขอเนื้อแก่นายพราน. ลูกเศรษฐี
 ๔ คนเขาไปพักอยู่ที่ปากทางมาจากป่า. นายพรานฆ่าเนื้อ
 บรรทุกเกวียนมาในหมู่บ้าน, ๔ คนนั้นก็คิดว่าจะใช้สติปัญญา
 ขอเนื้อจากนายพรานให้ดีที่สุด. ลูกเศรษฐีคนแรก เข้าไป

ถึงบอกว่า *ไอ้พรานเอาเนื้อให้กูบ้าง*, นี่ มันขออย่างนี้ นายพรานก็เอาหนังสัตว์ให้, มันตัดหนังสัตว์ทั้งหมดมาให้ลูกเศรษฐีคนนั้น. ที่อื่นอีก คนหนึ่งว่า *พรานขอเนื้อบ้าง*, ก็ให้เนื้อที่ดี ๆ เพราะมันเรียกว่า *ฟี*. ลูกเศรษฐีคนหนึ่งมันบอกว่า *พ่อพรานขอเนื้อฉันบ้าง*, นายพรานให้หัวใจเลย ให้หัวใจของเนื้อ. ที่ลูกเศรษฐีคนสุดท้ายว่า *เพื่อนขอเนื้อบ้าง*, ใช้คำว่า *เพื่อนเพื่อนเอ๋ย เพื่อนพรานขอเนื้อบ้าง*, พรานให้หมดเลย.

นี่แสดงว่า สมัยโบราณ เขามองเห็นความหมายของเพื่อนสำคัญยิ่งกว่าความหมายของ *ฟี* ของพ่อ ของอะไร ไม่รู้ด้วยเหตุไรนะ แต่มันมีอย่างนี้ แล้วก็เคยเห็นนิติธรรมทั้งหลาย, พุทธธรรมเพื่อน นิมิตรนี้ มากกว่าสิ่งใดไปเสียอีก, มันคล้าย ๆ กับว่า มันมีความหมายมาก ถึงพ่อก็เป็นเพื่อน, แม่ก็เป็นเพื่อน, พี่ก็เป็นเพื่อน, น้องก็เป็นเพื่อน, ครูบาอาจารย์ก็เป็นเพื่อน, ใคร ๆ ก็เป็นเพื่อน, พระพุทธเจ้าก็เป็นเพื่อน, มันมีคำว่า *กัลยาณมิตร* เป็นสิ่งทั้งหมด. พระพุทธเจ้าก็ตรัสว่า *ถ้าสัตว์ทั้งหลายเหล่านี้ มีเราตถาคตเป็นกัลยาณมิตรแล้วไซ้ กัลยาณมิตรดี - สัตว์*

ที่มีความเกิดจะพ้นจากความเกิด, สัตว์ที่มีความแก่จะพ้นจากความแก่, สัตว์ที่มีความตายจะพ้นจากความตาย, สัตว์ธรรมดา
 มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดา จะพ้นจากความเกิด แก่ เจ็บ
 ตาย เป็นธรรมดา. ท่านตรัสไว้อย่างนี้ ใช้คำว่าเพื่อน
 กัลยาณมิตร.

ตรงนี้ขอบอกซ้ำอีกทีว่า ไม่เอามาสวดเสียนี่,
 ไม่เอามาสวดกันนี้ ตอนนั้นไม่เอามาสวดกัน, สวดแต่ว่าเรามี
 ความเกิดเป็นธรรมดา ไม่พ้นความเกิดไปได้ พุศเหมือนจะ
 ร้องไห้ เรามีความเจ็บเป็นธรรมดา ไม่พ้นความเจ็บไปได้
 เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่พ้นความแก่ไปได้ มีความตาย
 เป็นธรรมดา ไม่พ้นความตายไปได้, ทำเสียงเหมือนจะร้องไห้
 มันโง่งนี่. พระพุทธเจ้าท่านไม่ได้ตรัสแค่นั้น, พระพุทธเจ้า
 ท่านตรัสว่า ถ้าได้อาศัยเราเป็นกัลยาณมิตร พวกที่มี
 ความเกิดเป็นธรรมดา จะพ้นจากความเกิด, ที่มีความ
 แก่เป็นธรรมดา จะพ้นจากความแก่, ที่มีความเจ็บเป็น
 ธรรมดา จะพ้นจากความเจ็บ, ที่มีความตายเป็นธรรมดา
 จะพ้นจากความตาย, ตอนนั้นไม่เอามาสวดนี่แล้วจะโทษ
 ใคร.

ดูความหมายของคำว่าเพื่อน, พระพุทธเจ้าท่าน
ยังจัดพระองค์เอง จัดตัวท่านให้เป็นเพื่อน ของสัตว์
ทั้งหลาย, ได้อาศัยพระองค์เป็นเพื่อนแล้ว จะพ้นจากความ
เกิด แก่ เจ็บ ตาย. นี่ ในอินเดีย นิติธรรมทั้งหลายในอินเดีย
ดูเหมือนจะสรรเสริญความหมายของคำว่าเพื่อนมากที่สุด ใน
ความหมายพิเศษนะ. ลูกเศรษฐีคนนั้นเมื่อใช้คำว่า เพื่อน
เอ๊ย ขอเนอบ้าง นายพรานให้ทั้งหมดเลย.

นึกดูว่า ถ้าว่าเขายกเราเป็นผู้เดียวครองโลก ยกโลก
ทั้งหมดให้เราคนเดียว ให้เราอยู่คนเดียว ให้โลกทั้งหมด
กิดูเถอะ มันอยู่ได้ไหม มันอยู่ได้ไหม มันไม่มีทางออก,
แล้วมันจะต้องตายด้วย ถ้ามันอยู่คนเดียวโดยไม่มีเพื่อน.
ดูความหมายของคำว่าเพื่อนซิ, เพราะฉะนั้นเราจึงเป็นผู้ที่มี
เพื่อนที่ดี มีเพื่อนที่ดี เพื่อนผู้ที่จะช่วยทุกอย่างทุกประการ
ทั้งทางวัตถุทางจิตใจทางอะไร.

ทิศเบื้องซ้ายนะ เขาจัดไว้สำหรับเพื่อน จงมี
เพื่อนที่ถูกต้อง มีเพื่อนที่ดี ผู้ช่วยทั้งหลายเป็นเพื่อนทั้งนั้น :
ครูก็เป็นเพื่อน, บิดามารดาก็เป็นเพื่อน, ใครก็เป็น

เพื่อน, พระพุทธเจ้าเป็นเพื่อน เป็นเพื่อนที่ดี, จงจัดทิศ
เบื่องซ้ายให้ดี ให้มีเพื่อนที่ดี, ให้เพื่อนทุกคนรักเรา
ช่วยเหลือเรา, เพื่อนที่ต่ำกว่าเราก็คือช่วยดันเราขึ้นมา,
เพื่อนที่อยู่สูงกว่าเรา ก็ดึงเราขึ้นไป, เพื่อนที่อยู่เสมอๆ
กันก็ช่วยแวดล้อมไว้ให้ปลอดภัย. ขอให้มี้เพื่อนอย่างนี้
ถ้าเพื่อนเก่งกว่าเรา มันก็ดึงเราขึ้นไป, ถ้าเพื่อนต่ำกว่าเรา
มันก็ดันเราขึ้นมา, ถ้าเพื่อนเท่าๆ กันก็แวดล้อมเราไว้อย่างดี
แล้วจะอะไรละ จะมีปัญหาอะไร. นี่มีเพื่อนที่ถูกต้องเป็น
อย่างนี้ เธอจึงมีเพื่อนที่ดีที่ถูกต้อง และโดยเฉพาะบีใหม่มี
เพื่อนที่ดีกว่าบีเก่า.

ที่นี้ ข้างขวาครูบาอาจารย์ เกือบจะไม่ต้องพูดแล้ว
เพราะชินอยู่กับครูบาอาจารย์, ครูบาอาจารย์นี้ เขามีความ
หมายว่า เบ็ดประตูทางวิมูญาน. เด็กๆ อย่าอวดดี
เหมือนนกปลุกเบ็ดลูกไก่ อยู่ในคอกขังไว้มีค เหมือนสกปรก
ออกมาเองไม่ได้, ที่นี้มีคนเบ็ดประตูให้ มันจะได้ออกมา
ขอบใจเขาซิ ผู้เบ็ดประตู. คำว่าครู ครูนี้ เคยถือกันว่า
แปลว่าหนัก หรือพระคุณของอาจารย์เป็นของหนัก, แต่
เดี๋ยวนี้ ได้ยินว่า เขากันพบรากศัพท์ของคำว่าครูที่ถูกต้อง

อีกคำหนึ่ง root คำหนึ่งมันแปลว่าเปิดประตู, ครู *ครูมันแปลว่า ผู้เปิดประตู*, เปิดประตูให้ผู้ถูกขังออกมา ก็เป็นผู้มีพระคุณอย่างยิ่งแหละ. ความหมายที่ว่าผู้มีพระคุณอย่างยิ่งมาที่หลัง, ความหมายที่ว่าเปิดประตูทางวิญญาณให้ ออกมานั้นเป็นพระคุณที่แรก, เปิดประตูทางวิญญาณให้ออกมาจากคอก แล้วก็นำ ๆ นำ ๆ ให้เดินไปถูกต้อง แล้วมันก็รอดตัว.

ฉะนั้น เราจงเคารพครู ให้ได้รับประโยชน์จากครู ในฐานะเป็นผู้เปิดประตูแห่งความโง่, ให้ความโง่มันถูกเปิดทิ้งไป ให้มีความรู้ ความฉลาด แจ่มแจ้ง เข้ามาแทน. นี้ เราก็มีครูที่แท้จริงได้ด้วยเหตุอย่างนี้, แล้วก็ **เราเคารพครูให้สูงสุด** ในฐานะเป็นผู้เปิดประตูทางวิญญาณ, เป็นผู้ นำในทางวิญญาณ เป็นผู้ช่วยให้รอดในทางวิญญาณ. ในระดับมนุษยธรรมดานี้ อย่าเพิ่งพูดถึงเป็นพระอรหันต์เลย ต้องยกให้บรมครู, ถ้าจะเป็นรอกถึงความ เป็นพระอรหันต์เหนือโลกแล้ว ต้องยกให้ **พระบรมครู คือพระพุทธเจ้า**. เคี้ยวนี้ในโลกนี้ทั่ว ๆ ไปนี้ **ครูธรรมดานี้** จงมีอย่างผู้เปิดประตู, ผู้นำทางวิญญาณ ผู้ให้ความช่วยเหลือในปัญหาทางจิตใจ.

เอา ๔ ทิศแล้ว. ขอให้สนใจข้างบน ทิศข้างบน
มันเป็นธรรมดาที่ว่าเราจะเสมอกันไม่ได้, อย่าเป็นคอมมิวนิสต์
เลย คอมมิวนิสต์เขาต้องการให้เสมอกัน, เราเป็นผู้เสมอกัน
ไม่ได้ เพราะมันเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยตามกรรม.
เราจะต้องอยู่ต่างกัน ต่างระดับกัน เพราะฉะนั้นมันจึง มีผู้ที่
เหนือกว่า หรือสูงกว่าเป็นธรรมดา, เราจะต้องจัดตั้งทำ
กับเขาอย่างถูกต้อง.

แล้วอีกทางหนึ่ง เราก็ต้องมีผู้ที่อยู่ต่ำกว่าๆ ลง
ลงไปเป็นธรรมดา เราก็ต้องจัดตั้งทำกับเขาให้ถูกต้อง
มิฉะนั้นจะเกิดปัญหา. เรื่องมันมากแหละ แต่จะพูดเฉพาะ
ใจความสำคัญ ก็ว่าถ้าเขาเป็นผู้บังคับบัญชา เราก็ทำกับ
เขาให้ดี ในฐานะเป็นผู้ที่บังคับบัญชา จะต้องประสานงาน
กันได้, ต้องพูดกันรู้เรื่อง, ต้องทำให้สำเร็จประโยชน์ตาม
กฎเกณฑ์ที่ได้วางไว้ คือเราเป็นผู้อ่อนน้อมเชื่อฟัง, และ
บางที่เราก็จะต้องเป็นผู้อดกลั้นอดทนอย่างยิ่ง ชนิดที่
กิเลสมันไม่ค่อยจะชอบให้ทัน มันก็เพียงทะเลาะกัน ทำลาย
หมด เสียหมด. ฉะนั้น ผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาจะต้องมี

ความมอดกลั่นอดทน, จะต้องมีความเคารพ, ความขยัน
ขันแข็งในหน้าที่.

ทีนี้ถ้าเราอยู่เหนือกว่า มันมีอยู่ คือเขาอยู่ต่ำกว่า
เราก็ต้องประพฤติต่อเขาให้ดี ๆ เราอย่าดูถูกดูหมิ่นเขา
ในฐานะที่อยู่ต่ำกว่า ต้อยกว่า น้อยกว่า, ถ้าจะใช้ระเบียบ
ใช้อำนาจ ใช้อำนาจหรือใช้พระเดชจงใช้ด้วยเมตตา,
ถ้าจะใช้พระเดชแก่ใครที่อยู่ต่ำกว่าเรา จงใช้ด้วยเมตตา, ถ้าจะ
ใช้พระคุณแก่ใคร ที่อยู่ต่ำกว่าเราจงใช้ด้วยปัญญา อย่า
ใช้อย่างโง่ ๆ เดียวมันจะผิด ผิดเรื่องผิดราว มันไม่ควรจะใช้.
ใช้พระเดชด้วยเมตตา ใช้พระคุณด้วยปัญญา, แล้วเธอก็จะ
ปลอดภัยในเมื่อเธอมีฐานะอยู่เหนือเขา เป็นผู้บังคับบัญชาเขา,
ถ้าเราเป็นผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเขา เราก็ต้องเชื่อฟังอดกลั่น
อดทน ขยันขันแข็ง นี้ผู้ที่อยู่เหนือเราขึ้นไป. เราจะต้อง
ทำตัวให้เหมาะสมที่จะร่วมมือกันได้ ผู้บังคับบัญชาสูงขึ้น
ไปจนถึงว่าสูงสุด เป็นพระเจ้าแผ่นดิน เป็นอะไรก็ตาม ที่อยู่
ข้างบนก็แล้วกัน จงทำให้ถูกต้อง, ที่อยู่ข้างล่าง เป็นคน
ต่ำกว่า คนต้อยกว่า อับโชคควาสนากว่า ก็ทำด้วยเมตตาด้วย
กรุณา.

นี่ เรียกว่า ทิศเบื้องบนก็ถูกต้อง ทิศเบื้องล่างก็
ถูกต้อง มัน ๖ ทิศแล้ว. แต่ละทิศหนึ่งมีให้ดีกว่าปีเก่า
ไปสำรวจตรวจดู มันผิดพลาดอะไรบ้าง แล้วก็แก้ไขเสียให้ดี
กว่าปีเก่า.

เราจะมีทิศทั้ง ๖ ที่ดีกว่าปีเก่า ปีคกัณ ปีคชुक ปีคกัณ
ทิศทั้ง ๖ ดีกว่าปีเก่า, มีบิดามารดาที่ซึ้งนอกซึ้งใจกว่าปีเก่า,
มีบุตรภรรยาที่ซึ้งใจกว่าปีเก่า มีมิตรสหายที่ซึ้งใจกว่าปีเก่า,
มีครูบาอาจารย์ที่ซึ้งใจกว่าปีเก่า, มีผู้บังคับบัญชาข้างบนที่
ซึ้งใจกว่าปีเก่า มีผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาที่ซึ้งใจกว่าปีเก่า คือ
มันถูกต้อง ถูกต้อง. รวมความแล้วจะไปจัดเสียให้มันถูกต้อง
ทุก ๆ ทิศ, นี่เรียกว่า เป็นการไหว้ทิศที่ถูกต้องตามหลัก
แห่งพระพุทธศาสนา ไม่ต้องว่าคาถาเหมือนกับที่เขาว่า ๆ กัน
ดอก ว่าคาถาอะไรนี่ ไม่ต้องว่า ไม่ต้องมีดอก ไม่ต้องว่า
อย่างนั้นดอก มันไม่ใช่เรื่องของเรา. เราว่าแต่ว่าทิศ
ข้างหน้าคือบิดามารดา, ทิศข้างหลัง บุตรภรรยา, ทิศ
ข้างซ้าย มิตรสหาย, ทิศข้างขวา ครูบาอาจารย์, ทิศข้างบน
ผู้อยู่เหนือเรา, ทิศข้างใต้ ผู้อยู่ใต้เรา, ทำให้มันถูกต้อง
ถูกต้อง ๆ ทุกทิศ ปีใหม่นี้จะดีกว่าปีเก่าเป็นธรรมดา.

ขอให้ทุกคน โดยเฉพาะลูกเด็ก ๆ ของพ่อแม่เหล่านี้
จงเป็นผู้ที่เติบโตขึ้นมาอย่างถูกต้อง มันจึงจะเป็นปีใหม่
ดำรงชีวิตอยู่ในปี ไหนก็ตามเถอะ. จงปฏิบัติให้ถูกต้องทั้ง
๖ ทิศ และ ๖ ทาง นี้ก็เรียกว่าเป็นปีใหม่ที่แท้จริงยิ่งขึ้น.

....

ธรรมะในพุทธศาสนานี้ แสดงการถูกต้อง
ความถูกต้อง ให้เดินไปในทิศทางที่ถูกต้อง จนกว่าจะ
ลู่ถึงจุดหมายปลายทางอันสูงสุด คือพระนิพพาน, นั้น
ก็ย่อว่ากันทีหลัง. แต่ว่าเดี๋ยวนี้อยู่ด้วยความถูกต้อง ทุก
ลมหายใจที่หายใจอยู่นี้ พิสูจน์ได้ว่ามีความถูกต้อง โดย
ความไม่มีทุกข์, พิสูจน์ความไม่มีทุกข์ด้วยความไม่มีทุกข์
เป็นความถูกต้อง.

ขอสรุปความสั้น ๆ ว่า ปีใหม่นี้จึงมีความถูกต้อง
ยิ่งกว่าปีเก่าเถิด, มิฉะนั้นแล้วจะต้องละอายหัวเหือกหัวมัน
หัวเหือกหัวมันอยู่ใต้ดิน อยู่ใต้ดินงมโง่อยู่ใต้ดิน. แต่อย่า
ทำเล่นกับมันนะ หัวเหือกหัวมันหัวบुकหัวกลอย หัวอะไรที่
อยู่ใต้ดินนั้น, พอถึงปีใหม่มันมันโตกว่าปีเก่า แล้วหัวมันก็มาก

กว่าปีเก่า รสชาติมันก็ดีกว่าปีเก่า ทำเล่นกับหัวมันใต้ดินซี
พอบีใหม่หัวมันโตกว่าปีเก่า มากกว่าปีเก่า อร่อยกว่าปีเก่า.
ฉะนั้นเราทั้งหลาย อย่าได้ละอาย อย่าต้องละอายแก่หัวเผือก
หัวมันที่อยู่ใต้ดินเลย จงมีอะไรที่ดีกว่าปีเก่า มากกว่าปีเก่า
ถูกต้องกว่าปีเก่า ด้วยกันจงทุก ๆ คน.

....

นี่เรื่องธรรมะในพระพุทธศาสนา, และเรื่อง
วันปีใหม่, และเรื่องวันเด็ก ก็ได้เอามาพูดกันครบถ้วน
แล้ว โดยสมควรแก่เวลา. เธอทั้งหลายจงบำเพ็ญตน
ให้เป็นบุตรที่ดี ของบิดามารดา, เกิดมาสำหรับทำให้บิดา
มารดาพบแต่ความสบายใจ, ไม่ดีอย่างเดียว ดีหมดทุกอย่าง
แล้วเจริญอยู่ในคลองแห่งพระศาสนา พระธรรมคำสอนของ
พระบรมศาสดา ซึ่งไม่มีอะไรสูงกว่าแล้ว เป็นสุขอยู่ทุกทิพาร
ตราศรักาล.

การบรรยายสมควรแก่เวลา ขอยุติการบรรยาย เป็น
โอกาสแก่พระคุณเจ้าทั้งหลาย สวดบทพระธรรมสำหรับเตือน-
จิตเตือนใจ ให้แก่ลัวกล้าเข้มแข็งมั่นคงยิ่งขึ้นไป ในการ
ปฏิบัติหน้าที่ของตน ในกาลบัดนี้.

มีธรรมะสี่เกลอให้มากกว่าปีเก่า*

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๔ ในวันนี้ อาตมาก็ยังจะกล่าวถึง สิ่งที่ต้องทำในปีใหม่ให้มากกว่าปีเก่า ต่อไปตามเดิม มันยังไม่สิ้นเขตระยะของปีใหม่ ก็เดือนนี้.

คำปรารภ และ ทบทวน.

ในครั้งที่แล้วมาได้พูดถึง การมีพระรัตนตรัยให้แท้ให้จริง ให้มากกว่าปีเก่า และการปิดกั้นทิศทั้งหกให้ดีกว่า

* ธรรมบรรยายประจำวันเสาร์ ภาคมาฆบูชา ครั้งที่ ๔ ชุด "สิ่งที่ต้องดีกว่าปีเก่า" เมื่อ ๒๓ มกราคม ๒๕๓๑

บีเก๋า, แล้วก็ *การควบคุมกระแสปฏิจสมุขบาทในชีวิต* ของตน ๆ ให้ดีกว่าบีเก๋า. ในวันนี้จะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า มีธรรมะ ๔ เกล่อให้มากกว่าบีเก๋า.

คำว่า ให้มากกว่าบีเก๋านี้ ก็ได้อธิบายกันมากพอสมควรแล้ว แต่ก็ยังต้องเอามาตักเตือน ย้ำกันอยู่เสมอ ให้มันเป็นบีใหม่ขึ้นมาได้จริง ๆ. ถ้ามันไม่มีอะไรมากหรือดีกว่าบีเก๋า มันก็ไม่มีบีใหม่, จึงขอให้ทุกคนสนใจที่จะทำอะไร ๆ ที่มีอยู่แล้วพอประมาณนั้น ให้ดียิ่งขึ้นไป ให้มากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้นไป, ให้สำเร็จประโยชน์ยิ่ง ๆ ขึ้นไป. ขอให้ถือไว้เป็นหลักเกณฑ์ และมันสมกับที่ว่า *ชีวิตนี้มันเหลือน้อยเข้าทุกที* จะต้องทำอะไรให้เสร็จทันเวลา เท่าที่จะทำได้ ให้ได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ ให้ทันแก่เวลา; มิฉะนั้นจะต้องเสียใจภายหลังว่า มันไม่ได้อะไรเต็มที่ตามที่ควรจะได้, ทั้ง ๆ ที่มันควรจะทำให้ แล้วมันก็ไม่ได้ทำ.

นี่แหละเป็นสิ่งที่จะต้องนึก ต้องสนใจ ตักเตือนตน ให้กระทำอยู่เสมอ ให้ได้ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้, ไม่ผิดไว้ว่าค่อยได้กันต่อตายแล้ว ในชาติ โนน ๆ ข้างหน้า;

อย่างนั้นมัน ไม่ถูกต้อง, มันไม่เหมาะสมกับความเป็นพุทธบริษัท, มัน ไม่เหมาะสมกับที่ว่า พระนิพพานนี้เป็น สันติภูมิ คือ จะเห็นได้ด้วยตนเอง, เป็นอกาลิก—ไม่ขึ้นอยู่กับเวลา และ เอหิปัสสิโก—เป็นสิ่งที่เรียกกันมาคู่ได้. นี่ถ้าไม่มีอยู่ในใจ มันก็ไม่เห็นเอง มันก็ประกอบอยู่กับเวลา, เป็นชาตินี้ ชาติโน้น ชาติหน้า แล้วมันก็ไม่มีอะไรให้ใคร เขาดู ถ้าจะเรียกเขามาดู. เราจะต้องมีธรรมะที่ดับทุกข์ได้ ตามความหมายของคำว่านิพพาน, มีความเย็นแห่งชีวิตจิตใจนี้ ให้มากพอที่จะเรียกใครมาคู่ได้ เพราะว่าได้น้อมเข้ามาสู่ตนอยู่เป็นประจำ.

ธรรมะเป็นเกลอกับคนได้อย่างไร.

คำว่า ธรรมะ ๔ เกลอ คงจะฟังแปลกหูบ้างสำหรับบางคน ที่อาจจะสงสัยไปว่า ธรรมะเป็นธรรมะแล้วจะมาเป็นเกลอกับคนได้อย่างไร. ในที่นี้หมายความว่า มีธรรมะมาช่วยคุ้มครองป้องกัน อย่างกับผู้หวังดีที่สุด ผู้หวังดีที่สุด; คำว่า เกลอ เป็นภาษาไทย มีความหมายอย่างภาษาบาลีว่ามิตร ก็คือผู้หวังดี หรือผู้เป็นมิตร, หรือคำว่าสหาย สหายะ แปลว่า

ไปด้วยกันมาด้วยกัน, หรือว่า ส-ม, สัมมะ ก็แปลว่ามีอะไร ๆ ที่เสมอกัน หรือ ไปด้วยกันได้, ยังมีอีกหลายคำ, แต่รวมความแล้วก็ ตรงกับคำในภาษาไทยเราว่าเกลอ ซึ่งก็ไม่ว่าจะแปลว่าอย่างไรอีก แต่ให้รู้ว่า เป็นผู้ที่มามีประโยชน์ คอยช่วยเหลือ ทุกหนทุกแห่ง ทุกสถานที่ ทุกเวลา ในเมื่อความจำเป็น หรือความต้องการ หรือ มีความลำบากยากแค้นอะไรเกิดขึ้นมา ก็ได้ผู้ที่เป็นมิตร เป็นสหาย เป็นเพื่อน เป็นเกลอนั้นแหละช่วย.

ที่นี้ เรื่องที่จะต้องช่วยนั้น มันไม่ได้มีแต่เรื่องภายนอกหรือเรื่องทางวัตถุ มันยังมีเรื่องที่เป็นภายใน ในจิตใจ ในเนื้อในตัวก็มีปัญหาพิเศษ ซึ่งยากที่เพื่อนเกลอที่เป็นคน ๆ นี้จะช่วยได้, มันจึงต้องมีเพื่อนที่เป็นเกลอ ยิ่งไปกว่านั้น คือช่วยได้ในทางจิตใจ, ช่วยได้ลึกซึ้ง อย่างที่เพื่อนมนุษย์ด้วยกันช่วยไม่ได้ แต่ธรรมะหรือ พระธรรมนั้นช่วยได้.

แต่นี้ก็ยังมีสิ่งที่จะต้องพิจารณากันอีกมากเหมือนกัน; แม้คำว่าเกลอนั้นมันก็ยังเป็นปัญหา เป็นเกลอแต่ไม่ช่วยก็มี

เป็นกันแต่ปาก มันไม่จริง อย่างนี้มันก็ไม่ช่วยอะไรได้.
 ถ้าเป็นเกลอแท้จริง มันก็ช่วย พยายามช่วย บางกรณีถึงกับว่า
 แม้จะต้องเสียชีวิตก็ยอมช่วย, ถ้าหากว่าความเป็นเกลอนั้น
 มันมีมาก มันมีมากพอ แต่ก็เห็นอยู่แล้วว่า มันต้องมี
 เกลอ ถ้าไม่มีเกลอแล้วก็ไม่มีการช่วย, ธรรมะนี้
 ก็เหมือนกัน จะให้ธรรมะเป็นเกลอหรือให้ช่วย ก็ต้องมี
 ธรรมะ. เคี้ยวนี้ไม่มีธรรมะ แต่ร้องให้ช่วย มันก็ช่วย
 ไม่ได้, ต้องมีธรรมะจริงๆ เป็นเกลอจริงๆ จึงจะ
 ช่วยได้.

คำว่า มีธรรมะ นี้ มันก็มีความหมายพิเศษอยู่ ไม่ใช่
 ว่าพูดธรรมะได้ ท่องธรรมะได้ หรือว่าสอบไล่เกี่ยวกับธรรมะ
 ได้ แล้วจะมีธรรมะ, อย่างนี้มันก็ไม่ถูก เรียนธรรมะ จำได้
 แต่ไม่รู้ไม่เข้าใจธรรมะก็มี, รู้ธรรมะ แต่ที่ไม่มีตัวธรรมะ
 มันมีธรรมะแต่ปากพูด อย่างนี้ก็มี, **ต้องมีธรรมะตัวจริง**
 อยู่ที่การประพฤติหรือการปฏิบัติที่ กาย วาจา ใจ อยู่กับ
 เนื้อกับตัว จึงจะกล่าวได้ว่ามีธรรมะ.

เดี๋ยวนี้มันก็มีกันอยู่ในสมุทตมำรา เขียนจดไว้ เก็บไว้
 ซื่อหามาไว้ตั้งมากมาย, อย่างนี้ก็ยังมีธรรมะไม่ได้ เพราะ
 ยังไม่ได้รู้ ยังไม่ได้ประพฤติปฏิบัติ หรือกระทำให้มีอยู่ที่เนื้อ
 ที่ตัว. **ถ้ายังไม่มีธรรมะ ก็ช่วยไม่ได้,** มันก็ไม่รู้ว่า
 อะไรจะช่วย, ไม่มีผู้ที่จะช่วยนั่นแหละ.

ถ้ามีธรรมะอยู่ที่เนื้อที่ตัว ลองดู ธรรมะจะช่วย :
 ช่วยในแง่ป้องกันก็ได้, ช่วยในแง่แก้ไขก็ได้, ช่วยในแง่ที่
 ทำให้เจริญมากยิ่งขึ้นไปได้, แล้วแต่จะช่วยให้ช่วยในกรณี
 อย่างไร เพราะว่าธรรมะนั้นมีครบถ้วนทุกอย่างทุกประการ.

จะมีธรรมะเป็นเกลอ ก็ต้องมีธรรมะอยู่กับเนื้อ
กับตัว กับชีวิตจิตใจ มันจะป้องกันได้ จากอันตรายรอบ
 ด้าน, จะแก้ไขสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาที่มีอยู่แล้วก็ได้, จะกุม
 ครอบรักษาให้ยังคงอยู่ก็ได้, หรือทำให้สิ่งที่พึงปรารถนานั้น
 เจริญออกงามกว้างขวางยิ่งขึ้นไป อย่างนี้ก็ได้อีก, ขอให้สนใจ
 ที่จะมีธรรมะกันให้ดีกว่า.

ควรจะระลึกนึกถึงข้อความที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า
ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นเห็นธรรมะ, ผู้ใดเห็นธรรมะ ผู้นั้นเห็นเรา

ซึ่งหมายความว่า ผู้ใดมีธรรมะ ผู้นั้นก็มีเรา, ผู้ใดมีเรา ผู้นั้นมีธรรมะ; เพราะธรรมะโดยแท้จริงนั้นแหละ คือ พระพุทธเจ้าพระองค์จริง. ที่เป็นบุคคลที่เรียกชื่อกันว่า พระพุทธเจ้า มีพระนามอย่างนั้น มีพระนามอย่างนี้ เป็นบุตรคนนั้น เป็นบุตรคนนี้ เกิดที่นั่นเกิดที่นั่น ยังไม่ใช่พระพุทธเจ้าพระองค์จริง. ตามที่ปรากฏมาแล้ว คนที่อยู่ในอินเดีย เกิดในอินเดียพ้องสมัยกับพระพุทธเจ้า ก็ไม่สนใจจะรู้จักพระพุทธเจ้า, ยังไม่มองเห็นประโยชน์หรือพระคุณอันใหญ่หลวงของพระพุทธเจ้า, ไม่สนใจ และไม่รู้ว่ามีประโยชน์อะไร จนมีคนคำพระพุทธเจ้าอย่างนั้นอย่างนั้นนานาประการ แม้แต่ผู้หญิงบางพวกเขาก็คำพระพุทธเจ้าว่า ดีแต่ทำให้คนเป็นหม้าย, หมายความว่าพระพุทธเจ้านั้นไม่มีประโยชน์อะไร นอกจากทำให้คนเป็นหม้าย คือผู้ชายไปบวชเสียมาก ผู้หญิงอยู่ข้างหลังเขาก็ โกรธ. นี้ก็หมายความว่า ไม่รู้จักว่าพระพุทธเจ้านั้นเป็นอย่างไร, จะมีพระคุณมีอานิสงส์อย่างไรก็ไม่รู้จักมองไปในแง่นั้น.

ถ้าว่าพระพุทธเจ้าเป็นบุคคลอย่างนั้น ก็คงจะมีใครรู้จักดีกว่านั้น แต่เดี๋ยวนี้ พระพุทธเจ้านั้นเป็นพระธรรม

เป็นคุณธรรมอยู่ในจิตใจ ของบุคคลคนนั้นอีกทีหนึ่ง จึง
ต้องสนใจกันในส่วนนี้ คือที่พระธรรม ว่าพระธรรมนั้นแหละ
เป็นองค์พระพุทธรูปที่แท้จริง ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็น
ตถาคต, ผู้ใดไม่เห็นธรรมะ แม้จับจีวรลูบแข้งลูบขาอยู่ ก็ไม่
ชื่อว่าเห็นพระพุทธรูปเจ้า.

แนวทางที่จะมีธรรมะเป็นเกลอ.

นี่การที่จะมีธรรมะเป็นเกลอนั้น มันจะต้องทำอะไร
บ้าง ขอให้ลองกึกดู, เรื่องจะไปเป็นเกลอกับพระพุทธรูป
ที่เป็นมนุษย์บุคคลในประวัติศาสตร์โดยตรงนั้น ไม่มีทางออก,
ไม่มีหนทางที่จะทำได้; แต่ถ้าจะเป็นเกลอกับพระพุทธรูป
เจ้าพระองค์จริง คือธรรมะนั้น มีทางที่จะทำได้ แล้วก็
เรียกอย่างนั้นด้วยเหมือนกัน เรียกว่าเป็นกัลยาณมิตร.

ความซึ้งนี้ พระพุทธรูปเจ้าได้ตรัสว่า ถ้าสัตว์ทั้งหลาย
มีเราเป็นกัลยาณมิตรแล้ว สัตว์ที่มีความเกิดเป็นธรรมดา จะ
พ้นจากความเกิด, สัตว์ที่มีความแก่เป็นธรรมดา จะพ้นจาก
ความแก่, สัตว์ที่มีความตายเป็นธรรมดา จะพ้นจากความตาย,

อย่างนี้เป็นต้น ; หรือแม้ว่าสัตว์ที่มีกรรมเป็นของตัว ก็จะไม่พ้นจากกรรมและอยู่เหนือกรรมได้. นี่เพราะมีพระพุทธเจ้าเป็นกัลยาณมิตรนั้น ช่วยได้ถึงอย่างนี้.

เราจะเรียกว่าเป็นเกลอ ก็ดูเหมือนกับทะนงโอหังมากเกินไป ก็เรียกว่าเป็นกัลยาณมิตร ตามคำที่ปรากฏอยู่ในพระคัมภีร์ ; เพราะว่าความเป็นกัลยาณมิตรนั้น มีความหมายที่ต้องทำให้มีอยู่ด้วยกัน เหมือนกับคำว่าสหาย — มาด้วยกันไปด้วยกัน. คำว่ามิตรก็คือมีมิตรจิต มีเมตตาต่อกัน และกัน หรือคำว่าสัสมะ แปลว่าเสมอกัน มันมีอะไรเสมอกัน มีความพอใจเสมอกัน, มีการกระทำอย่างเดียวกัน มีความมุ่งหมายในสิ่งเดียวกัน, ถ้าเป็นอย่างนั้น มันก็ต้องประพฤติธรรมะ เหมือนอย่างที่พระองค์ได้สั่งสอนไว้ให้ประพฤติ, แล้วก็จะมิอะไรเสมอกัน เหมือนกัน เป็นมิตรกัน มาด้วยกันไปด้วยกัน.

นี่เราจึงต้องมีการปฏิบัติธรรมะ ที่ระบุไว้ชัด ก็มีอริยมรรคมีองค์ ๘ และมีสัมมัตตะอยู่ ๒ องค์ คือ สัมมาญาณะ สัมมาวิมุตติ รวมเป็น ๑๐ องค์ ; ถ้ามีครบ

ทั้ง ๑๐ องค์^๕ มีพระพุทธเจ้าเป็นกัลยาณมิตรถึงที่สุด :
 รุ้อะไรเหมือนกัน, ปฏิบัติอะไรเหมือนกัน, ได้รับความอย่าง
 เดียวกัน, หลุดพ้นอย่างเดียวกัน คับทุกข์สิ้นเชิงอย่างเดีย
 กัน; นี้ก็เรียกว่า เป็นกัลยาณมิตรแก่กันและกัน, ครั้น
 ปฏิบัติครบถ้วนอย่างนั้นแล้ว ก็พ้นจากปัญหาทั้งหลาย ที่เกิด
 มาจากความเกิด แก่ เจ็บ ตาย คับทุกข์สิ้นเชิง เรื่องมันก็จบ
 เท่านั้นแหละ.

มีพระพุทธองค์เป็นกัลยาณมิตรแล้ว ก็อยู่เหนือ
 ปัญหาและความทุกข์โดยประการทั้งปวง, สลัดสิ่งเศร้า
 หมองกิเลสหนาประการออกไปหมดแล้ว ความทุกข์ก็หมด
 แล้ว มันก็เหลืออยู่แต่จิตใจที่เกลี้ยงเกลาจากกิเลสและความ
 ทุกข์, มีแต่ความเย็นตามความหมายของคำว่านิพพาน,
 นิพพาน คับไฟแล้วแห่งความร้อนทั้งหลาย ที่เป็นความร้อน
 คือ รากะ โทสะ โมหะ ก็เป็นชีวิตเย็น ในความหมายทางจิต
 ทางวิญญาณ, ไม่ใช่เย็นทางวัตถุ เช่นเอาน้ำแข็งมาแช่แล้วมัน
 จะเย็น อยู่ในห้องเย็นแล้วมันจะเย็น อย่างนั้นมันคนละอย่าง.
 เย็นในความหมายของนิพพานนั้น ไม่ต้องแช่เย็น, แต่

มันก็เย็นถึงที่สุด เพราะมันไม่มีไฟ เพราะ **ไม่มีความร้อน**,
 เพราะไม่มี **ราคะ โทสะ โมหะ**. นี่ถ้าว่า **มีนิพพาน** ก็หมายความว่า **มีความเย็นแห่งชีวิตจิตใจ** เรื่องมันก็จบ เพราะ
 มีธรรมชาติถูกต้องและเพียงพอ, มีธรรมชาติครบถ้วนและถูกต้อง
 มันก็เป็นไปได้.

ธรรมะที่จำเป็น ๔ เกล็ด.

เดี๋ยวนี้เราจะมาพูดกันเฉพาะธรรมะที่ในวงจำกัดก็ได้
 ในชีวิตประจำวันทั่วไปก็ได้ หรือว่าจะเนื่องมาจากการบรรยาย
 ครั้งที่แล้วมา ที่ว่า จะควบคุมกระแสแห่งปฏิจกสมุปปาท
 ให้ดีกว่าบีเก่า อย่างนี้ก็ได้อีก ก็ใช้ธรรมะนี้แหละที่จะควบคุม
 กระแสปฏิจกสมุปปาทให้ดีกว่าบีเก่า หรือจะแก้ปัญหานั้น
 อย่างทุกประการให้ดีกว่าบีเก่า จึงได้เลือกเอาธรรมะที่จำ
 เป็นก่อน เรียกว่าเป็นเพื่อนเกลอที่สนิทสนม ที่จะอยู่ใกล้
 ชิดเป็นพิเศษกันอยู่ตลอดเวลา เรียกว่าธรรมะ ๔ เกล็ด ก็
 เคยพูดมาบ้างแล้ว, บางคนจะจำไว้ได้แล้วก็ได้อีก แต่บางคน
 ก็คงจะลืมเสีย.

ธรรมะ ๔ เกลด คือ **สติ บัญญา สัมปชัญญะ**
สมาธิ เรียงอย่างนี้ เรียงเพราะว่ามีลำดับที่จะใช้ในการเผชิญ
 กับเหตุการณ์ เรียงลำดับว่า สติ บัญญา สัมปชัญญะ สมาธิ,
 เรียงอย่างอื่นก็ได้ ถ้ามีเหตุการณ์เป็นอย่างอื่น จะเรียง
 เป็นว่า สติ สัมปชัญญะ สมาธิ บัญญา อย่างนี้ก็ได้, แต่มัน
 ต้องครบทั้ง ๔ อย่างนี้เป็นอย่างน้อย เป็นอย่างน้อย มันจึงจะ
 พอกุ้มครอง

จะอธิบายไปที่ละอย่าง ๆ ก่อน แล้วจึงค่อยพูดว่ามัน
 สัมพันธ์กัน ร่วมมือกัน คราวเดียวทั้ง ๔ อย่าง อย่างไม่.

ธรรมะข้อที่ ๑ : สติ.

คนที่หนึ่ง หรือ ธรรมะข้อที่ ๑ เรียกว่าสติ สติ
 สติ คำนี้ ตามตัวหนังสือก็แปลว่าแล่นเร็ว แล่นมาเร็ว, โบราณ
 เขาไม่มีปืน เขามีสิ่งแล่นเร็วที่สุดเพียงลูกศร เขาเอากำ ๆ นี้
 มาใช้เป็นชื่อของธรรมะที่ว่าแล่นเร็ว คือสติ สิ่งที่แล่นเร็ว.

คำว่า สติ ที่สอนอยู่ในโรงเรียน ก็แปลว่า ความ
 ระลึกได้ แต่ขอให้รู้ว่า หมายถึงความระลึกที่เร็วเหมือน

กับลูกศร จึงจะระลึกได้ทันแก่เวลา; ถ้านั่งระลึกอยู่ตั้ง
ชั่วโมง มันก็ช่วยอะไรไม่ได้ มัน ต้องระลึกได้ทันควัน
อย่างนั้น จึงเรียกว่าสติ.

สิ่งที่มีชีวิตทุกชนิด มันก็มีสติของมันมาแล้ว
ตามธรรมชาติ. แต่มันยังน้อยไป มันไม่พอสำหรับกรณี
ที่สำคัญ หรือสูงไปกว่าธรรมดา, แต่ก็ควรจะมอง มิฉะนั้น
จะไม่รู้จัก ว่าบรรดาสิ่งที่มีชีวิต แม้แต่สุนัขและแมวนี้ มัน
ก็มีสติ ที่มันจะต้องระลึกได้ ตามสมควรที่จำเป็น ที่จะ
ปลอดภัย, มันต้องมีสติสำหรับควบคุมความรู้สึก หรือ
ควบคุมการกระทำ มันจึงทำไปได้ มิฉะนั้นมันจะเดินไม่
ตรง มันจะหกล้ม มันจะชนนั่นชนนี่ หรือว่ามันจะทำผิด
หลายอย่างหลายประการ : อาจะกินข้าวไม่ถูกปาก, อาจะ
บ้วนข้าวใส่จมูก มันถึงขนาดอย่างนี้มันก็เป็นไปได้เหมือนกัน.
มันก็มีสติตามสมควรที่จะต้องมีสิ่งเหล่านั้น แม้แต่สุนัขและ
แมว มันจึงทำอะไรตามที่มันทำได้ เห็น ๆ กันอยู่ เป็นเครื่อง
ช่วยชีวิต, แต่ว่าในเรื่องที่สำคัญที่ลึกซึ้งกว่านั้นมันไม่มี มัน
ไม่รู้ มันทำไม่ได้.

คนเรานี้ก็เหมือนกัน สติเท่าที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เหมือนกับสุนัขและแมว นั้นไม่พอ ต้องอบรมให้มากกว่านั้น, ให้เข้มข้นกว่านั้น หรือว่าให้มันเร็วกว่านั้นก็ได้นั้นจึงจะพอ จึงมีการฝึกสติตามกฎเกณฑ์อันลึกซึ้งของธรรมชาติ ที่จะช่วยให้มีสติอย่างยิ่ง ตามที่มีอยู่แล้ว เช่น ระบบอานาปานสติ เป็นต้น, ลองไปฝึกเข้า มันก็จะมีสติ มีสติที่ลึกพิเศษกว่าธรรมดา กว่าธรรมดามากมายประมาณกันไม่ได้ ก็เทียบกันไม่ได้. มันจะมีสติทุกอิริยาบถ มันจะมีสติรู้จักป้องกัน, รู้จักเลือกสรร รู้จักทำทุกอย่าง, มีสติสำหรับจะมีชีวิตอยู่อย่างถูกต้อง, มีสติสำหรับจะทำงานอย่างดีที่สุด, มีสติสำหรับจะตายให้ดีที่สุด ซึ่งข้อนี้สุนัขและแมว จะทำเป็นหรือไม่ก็ไม่รู้เหมือนกัน. แต่ว่ามนุษย์นี้ทำได้ มนุษย์นี้ทำได้, นี้สติตายให้ดีที่สุดนี้ต้องทำได้ ต่อเมื่อฝึกแล้วอย่างเพียงพอ.

ผู้ใดสนใจจะมีสติ ก็ต้องสนใจที่จะฝึกสติตามวิธีต่างๆ ที่เขาได้ค้นพบกันมาตั้งแต่โบราณถึงคำบรรพ์. แล้วก็สอนสืบต่อกันมา, แล้วก็ทำให้ดี ให้ยิ่ง ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป. เรื่องนี้ไม่ใช่เพิ่งจะมีสอนเมื่อเกิดพระพุทธเจ้าแล้ว, เขาสอน

อยู่ตั้งแต่ก่อนพระพุทธเจ้าเกิด ตั้งแต่มนุษย์เริ่มมีสติปัญญา
สูงกว่าคนป่า มันก็รู้จักมีสติสูงขึ้นมากตามลำดับ, แล้วก็สอน
สืบ ๆ กันไว้.

วิธีกำหนดลมหายใจนี้ มีอยู่ก่อนพุทธกาล,
นอกพุทธศาสนาก็มี มีวิธีกำหนดลมหายใจ บังคับลมหายใจ
มีอยู่ก่อนแล้ว, แต่ว่าได้รับการปรับปรุงให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป
ให้ยิ่ง ๆ ขึ้นมา ยิ่ง ๆ ขึ้นมา จนกระทั่งพระพุทธเจ้าเกิดขึ้น
ก็มีปรับปรุงอย่างดีที่สุด ที่เรียกว่าระบบอานาปานสติ.
หมวดที่ ๑ เกี่ยวกับลมหายใจ ทั้งนั้นแหละ นั้นแหละยอด
สุดของระบบควบคุมบังคับลมหายใจ เขามีชื่อเรียกมาแต่เดิม
แต่โบราณกาลว่า *ปราณายามะ* *ปราณะ* + *อายามะ* แปลว่า
การบังคับปราณะ; ปราณะคือลมหายใจ, ปาณะนั้นแหละ
แล้วก็มึละเอียดสูงขึ้น ๆ อย่างในอานาปานสติ รู้จักจนใช้
ประโยชน์ได้ มีประโยชน์สูงขึ้นไปในหลายทิศทางเสียอีก
ไม่เพียงแต่มีสติอย่างเดียว, แต่ถ้าได้ฝึกแล้วก็มีสติอย่าง
เพียงพอ.

ขอให้สนใจและลองฝึกดู ฝึกดูก็จะมีสติเพิ่มขึ้น จะมี
 สติรู้ความแตกต่างแม้แต่เล็กน้อยของลมหายใจ ว่าลมหายใจ
 มันเป็นอย่างไร, มันเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร, จนกระทั่งว่า
 มันใกล้จะตายก็รู้ รู้เสียแล้วว่า ลมหายใจเปลี่ยนมาอย่างนี้
 มันใกล้จะตาย ถ้าเป็นนักเลงโดยแท้จริง ก็รู้ว่าจะตายใน
 การหายใจครั้งไหนด้วยซ้ำไป, นี้เรียกว่าฝึกสติ.

ถ้าสมบูรณ์ด้วยสติ มันก็ทำอะไรผิดไม่ได้,
 แม้ที่สุดแต่ว่ามันจะลืมอะไรไม่ได้, ที่ลืมกันอยู่เป็นธรรมดา
 ลืมของวางไว้แล้วไม่รู้ว่าจะวางไว้ที่ไหน บางทีเข้านอนแล้วก็ยัง
 สงสัยว่าปิดประตูแล้วหรือยัง ลงกลอนประตูแล้วหรือยัง,
 หรือออกจากบ้านไป ก็ไปกังวลใจอยู่ว่า ออกมานี้ได้ปิด
 ประตูหรือเปล่า ได้ใส่กุญแจหรือเปล่า เหล่านี้เป็นต้น, มัน
 เป็นเรื่องธรรมดาสามัญแท้ ๆ; แล้วถ้ามันไม่มีสติเพียงพอ
 มันจะต้องทำอะไรผิดพลาด มีตบาคมือบ้าง เดินสะดุดบ้าง
 อย่างที่เป็น ๆ เห็น ๆ กันอยู่ ของคนที่ไม่มีสติ.

ครั้นร่างกายทรุดโทรมแก่ชรา สติมันก็ไม่ค่อยจะมี
 ที่ตั้ง, มันก็ผลอสติ มันก็เสียสติ มันก็หลง ๆ ลืม ๆ ก ๆ

เงิน ๆ ไปตามแบบของคนแก่, ^{นี้}เรียกว่าความมีสติมันได้
ถอยกำลัง. แต่ ^{ถ้า}ว่า ^{ได้}ฝึกไว้ ^{ให้}ดี ฝึกไว้ให้เป็นนิสัย
ความเป็นอย่างนั้นจะมีน้อยหรือจะไม่มี ก็ ^{จะมี}สติสมบูรณ์
จนกระทั่ง ^{สิ้น}ชีวิต โดยรู้ว่า ^{จะ}สิ้นชีวิตลงในการหายใจครั้ง ^{นี้}
หรือครั้ง ^{ไหน}, ฉะนั้นเรื่องอานิสงส์ของอานาปานสติ จึงกล่าว
ไว้ถึงกับว่า เขาจะรู้ว่า เขาจะดับจิตในการหายใจครั้ง ^{ไหน}
อย่าง ^{นี้}เป็นต้น.

มีเรื่องเล่าว่า พระเถระผู้สามารถสูงสุดในอานาปาน-
สติ, จะนิพพาน เป็นพระอรหันต์ ^{จะ}นิพพานในการหายใจ
ครั้ง ^{ไหน} ท่าน ^{รู้}, ท่านก็แสดงบทบาทอานิสงส์ของอานา-
ปานสติ เรียกไปประชุมกันที่กลางสนามหญ้า แล้วท่านก็
เดินไปเดินมาตลอดหัวท้ายของสนามหญ้า, แล้วก็จัด ๒-๓
องค์อยู่ตรงกลาง บอกว่าจะตายตรง ^{นี้}, แล้วก็เดินไปเดินมา
หัวท้ายสนามหญ้า แล้วก็มานิพพาน คือ ^{สิ้น}ลมหายใจตรง
กลางสนามหญ้า ตรงที่มีพระคอยรับคอยรออยู่ อย่าง ^{นี้}เป็นต้น,
แล้วก็ตาย คือ ^{นิพพาน}ด้วยการหายใจครั้ง ^{นั้น}ที่ตรง ^{นั้น}
อย่าง ^{นี้}ก็มีปรากฏอยู่ พิจารณาตนเองเถิด ว่ามันวิเศษอย่างไร

มันคืออะไร, มันมีประโยชน์อย่างไร, นี้เรียกว่ามีอันสงส์
สูงสุดของการเจริญสติ.

เราไม่ค่อยจะมีสติกัน เมื่อจะจำอะไร จะเรียนอะไร
เพื่อจะจำ ต้องมีสติสำหรับจะจำ, เราก็ต้องมีสติสำหรับระลึก
สิ่งที่จำนั้นไว้บ่อยๆ จนกว่ามันจำไม่ลืม จะจำคนหรือจะจำ
พระธรรม จำข้อความในพระบาลี จะจำอะไรก็ตาม ต้อง
จำด้วยสติ, พยายามให้จำได้ดีที่สุด. แต่อย่าเพ่อเข้าใจว่า
พอแล้ว, มันจะลืม มันต้องมีสติระลึกถึงสิ่งนั้น หรือหน้าตา
บุคคลนั้น ชื่อบุคคลนั้น อยู่อย่างน้อยวันละครั้ง ครั้งต่อมาก็
หลายวันครั้ง ต่อมาก็คือวันละครั้ง อย่างนี้เป็นต้น, มันก็จะ
ไม่ลืม มันจะไม่ลืม. จะเป็นชื่อธรรมะชื่อพระสูตรก็ดี จะ
เป็นเรื่องบ้านเมืองสถานที่ก็ดี เป็นชื่อบุคคลก็ดี อะไรก็ดี
มันก็ไม่ลืม เพราะมันมีการฝึก แล้วมันมีประโยชน์. เที่ยวนั้น
เราก็จำกันไม่ค่อยจะได้ แล้วมันก็ลืม มันก็ยุ่ง มันเกิดความ
เสียหายขึ้นไม่มากก็น้อย.

จงพยายามฝึกฝนให้มีสติ แล้วก็ให้มีชนิด
ละเอียดลออลึกซึ้ง ไม่ใช่หยาบๆ ไม่ใช่ชู้ๆ อย่างที่คน
อวดดีเขามักจะมีกัน, นี้เรื่องสติ.

ธรรมะข้อที่ ๒ : บัญญา.

ที่นี้ก็เรื่องบัญญัติ เกลตคนที ๒ เราเรียกว่าเรื่อง
บัญญัติ บัญญาแปลว่า ความรู้ทั่วถึง, ประแปลว่าทั่วถึง, ญา
แปลว่ารู้, บัญญาก็แปลว่ารู้อย่างทั่วถึง. ที่นี้คำว่า ทั่วถึง
ก็ทั่วถึงเฉพาะที่มันควรจะรู้ ที่ไม่จำเป็นจะต้องรู้ก็ไม่ต้องแหละ,
ไม่ต้องเพราะมันไม่จำเป็น เพราะมันไม่มีประโยชน์อะไรก็ได้.
แต่ถ้าที่มันมีประโยชน์ หรือจำเป็นจะต้องรู้แล้ว. ก็ขอ
ให้รู้กันอย่างทั่วถึง ก็ขอให้ศึกษาอย่างดีที่สุด ให้มีความรู้
เกี่ยวกับเรื่องนั้นอย่างดีที่สุด รอบคอบสุขุมที่สุด ลึกซึ้ง
ที่สุด : รู้ว่าเรามีปัญหาอย่างไร, จะต้องแก้ปัญหาคำด้วยความรู้
อะไร ตลอดจนไป ก็มีการศึกษา มีการศึกษาที่ถูกต้องตามความ
หมายของการศึกษา ก็จะเป็นดีที่สุด.

เดี๋ยวนี้ในโลกเขามีคำพูดไปตามภาษาของเขา, แต่
เราก็มีคำพูดตามภาษาของเรา แล้วก็ถือว่ามุ่งหมายถึงสิ่งเดียว
กัน แต่คำนั้นมันจะเป็นสิ่งเดียวกัน มีความหมายอย่างเดียว
กันหรือไม่ ก็รู้ไม่ได้; เช่น เขาจะเรียกมันว่า education
education ว่าการศึกษา educate นั้นก็ยังไม่รู้ว่าอะไร ได้แต่

ให้เรียน ให้จำ ให้ท่อง ให้ฝึกฝนไป มันก็ไปอย่างนั้นแหละ. แต่ถ้าเราใช้คำว่า ศึกษา หรือ สึกษา ตามแบบของภาษาบาลีแล้ว มันระบุเจาะจงจำกัดเหลือเกิน ว่า มองดูตัวเอง.

คำว่า สึกษา หรือ ศึกษา^{นี้} คือ ตั้งต้นด้วยการดูตัวเอง, แล้วก็เห็นตัวเอง, แล้วก็รู้จักตัวเอง. สะมันแปลว่า *เอง* หรือ *ข้างใน* อิกยะ แปลว่า *เห็นหรือดู*, สิกขะ—*สึกขานี้* ดูตัวเอง, เห็นตัวเอง, รู้จักตัวเอง มันก็พลอยรู้ต่อไปถึงว่า ตัวเองนั้นมันเป็นอะไร, ควรจะทำอย่างไร, ทำได้มากได้น้อยอย่างไร, ควรจะพัฒนามันอย่างไร, ควรจะฝึกฝนมันอย่างไร. รู้จักตัวเอง ก็พอใจตัวเอง สงวนตัวเอง รักตัวเอง, ก็มี การฝึกฝนตัวเอง เคารพตัวเอง เชื่อมั่นในตัวเอง ว่าต้องทำได้ แล้วก็ทำได้จริงๆ, แล้วก็พอใจในตัวเอง ปลดเปลื้องตัวเองให้ออกไปจากปัญหาและความทุกข์ได้ ให้นิพพานเฉพาะตนเกิดขึ้นมา; คำว่า สึกษา สึกษาในภาษาไทยเรา^{นี้} มันมีความหมายพิเศษประเสริฐ, เชื่อว่า คำว่า education นั้น จะได้สักกะฝึกหนึ่งก็ไม่ได้ ในความหมายของคำว่า ศึกษา ศึกษา^{นี้}.

ฉะนั้น เราจะต้องมีการศึกษาที่แท้จริง ไม่ใช่
 คาคคะเน หรือไม่ใช่ให้จำให้ท่องสิ่งที่ไม่ปรากฏอยู่ในความ
 รู้สึก, จะศึกษาสิ่งใดต้องมีสิ่งนั้นมาอยู่เฉพาะหน้า. ถ้า
 มันเป็นเรื่องอดีต ก็ต้องเอามาทำให้เป็นความรู้สึก อยู่ในความ
 รู้สึก, ถ้าเป็นเรื่องธรรมะแล้ว ต้องเป็นความรู้สึกของจิตใจ
 ปรากฏอยู่ในจิตใจ เป็นตัวธรรมะจริง ๆ ปรากฏอยู่ในจิตใจ
 แล้วก็ศึกษาลงไปที่สิ่งนั้น.

เดี๋ยวนี้ก็ได้ทำอย่างนั้น อย่างเรียนบาลีเรียนนัก
 ธรรมนี้ ไม่รู้ว่าเรียนอะไรด้วยซ้ำไป, เพียงแต่จำได้ ท่อง
 ได้ บอกได้ ตอบคำถามได้ มันเกือบจะไม่ใช่การศึกษาอะไร
 ถ้าเป็นการศึกษา ตามความหมายนั้นแล้ว มันต้องมีของ
 จริงตัวจริงปรากฏอยู่ในใจ มีจิตใจลบล้างอยู่ที่สิ่ง ๆ นั้น
 รู้จักสิ่งนั้น เข้าใจสิ่งนั้น, บังคับควบคุมสิ่งนั้น, พัฒนาสิ่ง
 นั้น ซึ่งทำด้วยตนเองทั้งนั้นแหละ, เป็นการเบิกตาตัวเอง
 ให้เห็นแจ้ง. เดี่ยวนี้เขาเที่ยวเบิกตากคนอื่นเขาโน่น มัน
 เที่ยวเบิกตากคนอื่นโน่น, แล้วก็กล้าถึงกับเบิกตาพระพุทธรูป
 บ้าบอเท่าไรก็ลองคิดดูเถอะ คนที่จะเบิกตาพระพุทธรูปนะ.

นี้ เบิกตาตัวเอง ให้รู้จักว่ามันเป็นอย่างไร โง่ฉลาดอย่างไร
เป็นการ เบิกตาตัวเอง นั่นแหละคือความหมายอันแท้จริง
ของคำว่าศึกษา คือดูตัวเอง เห็นตัวเอง รู้จักตัวเอง จัด
การกับตัวเองอย่างถูกต้อง, ถ้าอย่างนั้นมันก็ได้ปัญญา บัญญา
มหาศาล.

สอดส่องศึกษาไปที่ตัวเองเถิด มัน จะพบตัว
ความทุกข์ อยู่ในตัวเอง, เหตุให้เกิดทุกข์ อยู่ในตัวเอง,
ภาวะดับสนิทแห่งทุกข์ ในตัวเอง, หนทางที่จะดับทุกข์
ได้ในตัวเอง; อย่างที่ พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า โลกนี้ก็ดี,
เหตุให้เกิดโลกนี้ก็ดี, ความดับสนิทแห่งโลกนี้ก็ดี, ทางให้ถึง
ความดับสนิทแห่งโลกนี้ก็ดี, ตถาคตบัญญัติไว้ในกายที่ยาว
ประมาณวาหนึ่งนี้ ซึ่งยังมีสัญญาและใจ คือยังเป็น ๆ ไม่ใช่
ต่อตายแล้ว. ตายแล้วทำอะไรไม่ได้ เมื่อยังเป็น ๆ รู้สึกอะไร
ได้อยู่^๕ ขอให้ทำเถอะ, ขอให้มองดูเถอะ มันจะพบทั้งหมด^๕
คือทั้ง ๔ อย่างนี้; แต่ท่านใช้คำว่าโลก เพื่อให้มันกว้าง
กว่าความทุกข์ เพราะว่าทั้งโลกมันก็คือความทุกข์, โลก
มันก็คือความทุกข์ของคนทุกคนมารวมกัน จึงใช้คำว่าโลก
แทนคำว่าทุกข์.

มีเรื่องประกอบ, คน ๆ หนึ่งเขาต้องการจะพบที่สุก
โลก เทียววิงหาโลก ว่าเป็นเทวดาเทียววิงหาที่สุกของโลก,
เทวดาตนนี้เหาะเร็วเหมือนกับลูกศร ไปสุกจักรวาลข้างโน้น
สุกจักรวาลข้างนี้ สุกริมโลกนี้ก็ไม่พบ ไม่พบที่สุกของโลก.
พระพุทธรเจ้าท่านบอกว่า โอ มันอยู่ในร่างกายที่ยาวเพียง
วาหนึ่เท่านั้นแหละ แยกไปวิงเสียไม่รู้จักเท่าไรต่อเท่าไร.

นี่ให้สนใจที่จะดูให้เห็นทุกอย่างจากภายในของ
ตน ; เพราะว่าถ้ารู้เรื่องทุกข์, เรื่องเหตุให้เกิดทุกข์, ความ
ดับทุกข์, ทางให้ถึงความดับทุกข์แล้ว มันก็คือรู้หมด รู้สิ้น
รู้จบ รู้หมด ไม่มีอะไรเหลือสิ่งที่ยังไม่รู้ สิ่งที่ต้องรู้ รู้หมด
เพราะรู้สิ่งทั้ง ๔ นี้. มันก็คือ รู้จักร่างกาย รู้จักจิตใจรู้จัก
กิเลส รู้จักอนุสัย รู้จักความทุกข์ รู้จักทุกอย่างที่มันมีอยู่
เกี่ยวข้องกันอยู่กับร่างกาย ที่ยาวประมาณวาหนึ่ นั้น แล้วก็
ยังเป็น ๆ อยู่.

ฉะนั้น ถ้าจะเรียนกันอย่างธรรมดาแท้ ก็ต้อง
เรียนข้างใน, เรียนให้รู้ข้างใน ให้รู้จักข้างใน. เรียนข้าง
นอกนั้น มันก็มีประโยชน์สำหรับจะไปเรียนข้างใน,

เรียนธรรมะ เรียนบาลี อย่างเรียนข้างนอก เรียนพระไตร-
ปิฎก เรียนอะไรมากมายนี้ มันเรียนข้างนอก, ทั้งหมดนี้มัน
ก็เพื่อให้รู้จักไปเรียนข้างใน, เป็นวิธีที่จะเข้าไปเรียนข้างใน
เรียนอย่างข้างนอก ก็พบวิธีสำหรับไปเรียนข้างใน แล้วก็
ไปเรียนข้างใน แล้วก็รู้ทุกเรื่องที่ควรจะรู้ นั่นเรียกว่า
ปัญญา.

เรื่องชีวิตคือร่างกายกับจิตใจซึ่งเป็นอนัตตา;
ถ้ามองดูอยู่ที่ตัวชีวิตจริง ก็จะพบความจริงของธรรมชาติ
ว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา รู้มากขึ้นๆ เป็นปัญญา, จนเป็น
ปัญญารู้ว่า สังขารทั้งปวงเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา,
ถือเอาให้เป็นตัวตนตามความประสงค์ไม่ได้; เพราะว่ามัน
มีเหตุ มันมีปัจจัย, มันต้องเป็นไปตามเหตุ ตามปัจจัย, แล้ว
มันก็เป็นอย่างนั้น. เช่นว่ามันไม่เที่ยง, มันไม่เที่ยง อาการ
ที่มันไม่เที่ยง ทำให้เกิดอาการที่ต้องทน หรือทนยาก
ทนลำบาก; เมื่อมันไม่เที่ยงมันต้องทน นี่มันไม่มีตัวตนอัน
แท้จริงอะไรของมัน. ถ้ามันมีตัวตน มันก็ต้องเที่ยงชั้ ต้อง
เที่ยงแท้ชั้ และมันต้องไม่ทำความทุกข์ด้วย, จึงเห็นว่า โอ้
มันไม่เที่ยง มันเป็นทุกข์ เป็นอนัตตา, แล้วก็มีความอื่น ๆ

อีกมากแหละ มัน เป็นสัญญาตา ว้างจากตัวตน, มัน เป็น
ตถาตา มัน เป็นเช่นนั้นเอง, รู้สิ่งเหล่านี้ อย่างครบถ้วน
ถูกต้อง ก็เรียกว่ามีปัญญาเพียงพอ.

เดี๋ยวนี้ คนไม่ได้สนใจจะเรียนจะศึกษา เพราะ
ว่าเขาบูชาเนื้อหนัง, รู้สึกว่าเป็นกำแพงกายที่สุด บูชา
เนื้อหนัง แต่เอามาพูดให้สุภาพที่สุด ใช้คำว่าบูชาเนื้อหนัง,
ที่แท้มันบูชากามารมณ์ บูชาความรู้สึกทางเพศ มันรู้อะไร
ให้มากกว่านั้นไม่ได้ มันบูชาความรู้สึกทางเพศหรือเกี่ยวกับ
ทางเพศเป็นสิ่งสูงสุด, โดยเฉพาะคนวัยรุ่นคนหนุ่มคนสาว
มันรู้จักเพียงเท่านั้น, รู้จักเพียงเท่านั้น, แล้วมันจะรู้จักเรื่อง
กิเลส เรื่องความทุกข์ เรื่องนิพพานได้อย่างไร มันก็ต้อง
หัวเราะร้องไห้ ไปเรื่อย ๆ ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะรู้จัก, แต่บางที
มันก็ชิงฆ่าตัวตายเสียก่อน ไม่ทันรู้เรื่องเหล่านี้ก็มี. นี่เพราะ
บูชาเนื้อหนัง ไม่บูชาความรู้หรือธรรมะที่จะช่วยดับทุกข์ ได้
ก็เรียกว่าไม่มีปัญญานั้นเอง, มันมีปัญญาแต่จะบูชาเนื้อหนัง
จะหาเงินหาอำนาจวาสนาบารมี มาสะสมความสุขสนุกสนาน
เอVERT ร้อยทางเนื้อหนัง เรียกว่าอย่างสุภาพอีกทีว่า มัน

เป็นทาสของอายตนะ เป็นทาส เป็นข้าของอายตนะ
 ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ.

นี่พูดให้สุภาพที่สุดแล้ว ว่าเป็นทาสของ
 อายตนะ, ถ้าจะพูดตรงๆมันก็เป็นคนบุชชาเพศ, ความ
 รัสึกทางเพศทางกามารมณ์ สัตว์ไตรัจฉานมันก็ทำเป็น.
 กิจกรรมทางเพศนั้นมันสกปรก มันน่าเกลียด มันเหน็ดเหนื่อย
 สัตว์ไตรัจฉานมันก็ทำเป็น นี่ก็กรรมทางเพศ, แล้วทำไม
 จะต้องบูชา ก็เพราะไม่มีปัญญา เพราะมันไม่มีความรู้ ถ้ามี
 ปัญญามีความรู้ มันก็ไม่หลงบูชาดอก แล้วพ่อแม่ก็ไม่สอน
 เพราะพ่อแม่เองก็บูชาเสียแล้วเหมือนกัน, ถ้าว่ารู้ รู้กันแต่
 ที่แรกก็จะสอนกันมาแต่อ่อนแต่ออก มันก็คงจะดีกว่านี้.
 เต็มวันวัฒนธรรมมันเลวอยู่ เพราะไม่สอนให้ลูกรู้จัก
 ความจริงของสิ่งที่เป็นกิเลสและความทุกข์, ช่วยกันส่งเสริม
 ให้บูชาความสุขทางเนื้อหนัง ให้อุตสาหศึกษเล่าเรียน
 หาเงินหาทองหาอำนาจวาสนาบารมีมา เพื่อจะรวบรวมซึ่ง
 ความสุขทางเนื้อหนังด้วยกันทั้งนั้น ซึ่งเป็นข้าศึกอย่างยิ่งต่อ
 ธรรมะ.

ธรรมชาติต้องการจะเอาชนะอิทธิพลของความสุขทางเนื้อหนัง ความรู้เหล่านั้นเรียกว่าปัญญา, ปัญญา—รู้ทั่วถึงรอบคอบที่จะไม่ตกเป็นทาสของอายตนะ, ลองศึกษากันไว้ให้พอ ให้มีปัญญาเพียงพอ นี่เป็นเรื่องที่ ๒.

ธรรมชาติที่ ๓ : สัมปชัญญะ.

เรื่องที่ ๓ สัมปชัญญะ สัมปชัญญะ มันก็อีกแหละ ญา รู้, ปะ แปลว่า ทั่วถึง, สัม ก็ พร้อม, พร้อมหน้า, ปัญญาอย่างครบถ้วนที่มีอยู่อย่างพร้อมหน้า นี้เรียกว่า สัมปชัญญะ. ปัญญาถ้าอยู่ที่อื่น อยู่กันบังของจิตใจที่ไหนก็ไม่รู้ มันก็ไม่มีประโยชน์, จนกว่ามันจะมาอยู่เฉพาะหน้าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น. เหมือนกับว่าเรามีอาวุธดี เป็นปืนอย่างดี อาวุธอะไรอย่างดี แต่มันเอามาใช้ไม่ได้ทันที่เวลาที่แก่เหตุการณ์ มันก็ไม่มีประโยชน์อะไร, สู้ก่อนไม้ค้อนหนึ่งก็ไม่ได้, เอาชิต้ามันอยู่ใกล้มือ เอามาใช้ได้ทันเหตุการณ์. ปืนที่ดีที่สุด มันก็ใช้อะไรไม่ได้ เพราะมันไม่มาอยู่ในเหตุการณ์, แต่ว่าก่อนไม้ค้อนหนึ่งมันอยู่ใกล้มือ เอามาตีขโมยได้ มันก็ยังมี

ประโยชน์มากกว่าเป็น, นี้สัมปชัญญะนี้ก็คือปัญญาที่มาอยู่ในเหตุการณ์.

ปัญญานั้นสะสมไว้เรื่อยๆ เพื่อว่าจะได้เอาไปใช้ในเมื่อเหตุการณ์มันเกิดขึ้น, ถ้าสติได้เอาปัญญานั้นไปใช้ในเหตุการณ์นั้นพร้อมหน้าอยู่พร้อมหน้าอยู่ เรียกว่าสัมปชัญญะ. ปัญญาที่เก็บไว้ในที่เก็บนั้นมันไม่ทำอะไรได้, แต่ปัญญาที่สติไปเอามาทันกับเหตุการณ์แล้วรอพร้อมหน้าอยู่ ยืนจ้อง คอยจ้องอยู่ นี้เรียกว่า สัมปชัญญะ ปัญญาที่เข้าประจำการ.

ฝึกให้มีให้มากเถอะ ให้มีปัญญาพร้อมหน้าอยู่ในขณะที่มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น, ปัญญาที่เรียกว่าสัมปชัญญะเป็นตัวเดียวกันแหละ แต่มัน ถูกนำมาใช้เฉพาะหน้าเผชิญกับเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น อย่างนี้เรียกว่าสัมปชัญญะ.

ธรรมะข้อที่ ๔ : สมาธิ.

เอา, ที่นี้มาถึงเกลอที่ ๔ คือสมาธิ, สมาธิ คือ กำลังใจ กำลังจิต กำลังใจ ที่แน่นอน ที่มั่นคง ที่รวมกัน.

ลักษณะของสมาธิขั้นต้นที่สุด ก็จะเป็นการรวมกำลังจิตทั้งหมด ให้มาสู่จุดๆ เดียว, เหมือนแก้วนูนตรงกลาง รวมแสงแดดให้มาอยู่ตรงจุดกลาง จนลุกเป็นไฟขึ้นมา เพราะมันรวมแสงทั้งหมด, แสงแดดทั้งหมดถูกรวมเข้ามาอยู่เป็นจุดเล็กนิดเดียว มันจึงลุกเป็นไฟได้ เพราะมันร้อนพอ, แต่ถ้ามันไม่ได้รวม มันก็ร้อนไม่พอ. กำลังจิตก็เหมือนกัน ถ้าไม่ได้รวมกัน มันก็ไม่แรงพอ, แต่ก็มีวิธีรวมเข้ามาแรงพอ แล้วก็มาอยู่ที่จุดๆ เดียว จุดๆ เดียว แล้วแต่ว่าจะเอาอะไรเป็นอารมณ์ เอาอะไรเป็นอารมณ์ มารวมจุดอยู่ที่นั่น.

จิตมีจุดรวมอันเดียว อยู่ที่แห่งเดียว เขาเรียกว่า เอกัคคตาจิต, จิตที่มียอด มีจุดยอดอยู่ที่อันเดียวหรือสิ่งเดียว เรียกว่า เอกัคคตาจิต. ถ้าจะใช้ให้เป็น ความหมายทั่วไปหมด ก็ใช้ว่ามีนิพพานเป็นอารมณ์, เอกัคคตาจิตนั้นแหละ มันจะไปรวมอยู่ที่อารมณ์หรืออะไรๆ ก็ตามใจ ในเวลาแรกๆ ระวัง แต่มันมุ่งหมายปลายทางก็จะมีพระนิพพานเป็นผลที่มุ่งหมาย จึงใช้รวบยอดเสียทีเดียวเลยว่า เอกัคคตาจิต มีพระนิพพานเป็นอารมณ์ นั่นแหละคือสมาธิที่ถูกต้อง

ในพระพุทธศาสนา. ถ้ามีสมาธิในการที่จะมีฤทธิ์มีเดช จะเหาะเหินเดินอากาศ จะล่องหนจะหายตัว จะเอาเปรียบผู้อื่น อย่างนี้ไม่ใช่สมาธิในที่นี้ มันสมาธิทุจจริต เอกัคคตาคิจต นั้นพอจะเรียกได้ แต่มันทุจจริต. ดังนั้น จะต้องจำกัดให้ชัดเจนไปว่า มีพระนิพพานเป็นอารมณ์, เอกัคคตาคิจตที่มีพระนิพพานเป็นอารมณ์ นั้นแหละคือสมาธิ. ถ้าเป็นสมาธิของพวกเขาฤษีพวกมาร พวกโจรพวกอันทพาลนั้น มันก็มีเอกัคคตาคิจตที่มีกิเลสเป็นอารมณ์, มีประโยชน์ของมัน เป็นอารมณ์ ไม่ใช่สิ่งที่เรียกว่าสมาธิในพระพุทธศาสนา, แต่มันก็เป็นสมาธิ เป็นสมาธิของพวกเขา, สมาธิที่ให้สำเร็จประโยชน์เต็มตามที่ตามความมุ่งหมายต้องการของพวกเขา มันก็ได้เหมือนกัน เพราะว่าเขาต้องการผลแห่งความทุจจริตเป็นอารมณ์.

ฉะนั้น สมาธินี้ มันก็แล้วแต่จะเอาไปใช้กับอะไร ใช้ถูกต้องก็เป็นสัมมาสมาธิ, ใช้ผิดก็เป็นมิจฉาสมาธิ, ก็เป็นสมาธิด้วยกัน. แต่ในที่นี้ แม้เราจะเรียกสั้น ๆ ว่า สมาธิ เราก็หมายถึงฝ่ายที่ถูกต้อง คือฝ่ายที่เป็นสัมมาสมาธิ ที่จะเป็นการเพิ่มกำลังให้แก่ปัญญา, เมื่อปัญญา

เป็นสัมปชัญญะแล้ว กำลังมันอ่อนอยู่ ต้องเพิ่มกำลังให้ด้วยสมาธิ กำลังจิตที่เข้มแข็งที่มีกำลังมาก เอามาใช้เพิ่มกำลังให้แก่สัมปชัญญะ, สัมปชัญญะคือปัญญาที่ทำหน้าที่ของมันเฉียบขาดลงไปได้.

พูดให้เข้าใจง่าย สมาธิ^๕เหมือนกับน้ำหนักปัญญาเหมือนกับความคม แม้มันจะมีความคม คมยิ่งกว่ามีตโกน แต่ถ้ามันไม่มีน้ำหนักสักชนิดหนึ่ง มันก็ตัดไม่ได้, แม้มันจะมีความคม มันก็ต้องมีน้ำหนักที่จะกดลงไป น้ำหนักมากเท่าไร มันก็ตัดได้มากเท่านั้น; ฉะนั้น สมาธิจึงเปรียบเหมือนกับน้ำหนัก ที่จะทำให้ปัญญาซึ่งเปรียบเสมือนกับความคมนั้น มันตัดอะไรลงไปได้. ลองสังเกตดูเถอะ เรามีมีตที่เราจะตัดอะไรลงไป มีคนนั้นต้องคม มีความคม, แล้วก็ต้องมีน้ำหนักที่จะเงือจะเหวี่ยงมีตนั้นลงไป มันประกอบกันอยู่ด้วยของ ๒ อย่าง คือ ด้วยความคมและน้ำหนัก. ^๕ปัญญาเหมือนกับความคม, สมาธิเหมือนกับน้ำหนัก พอได้มารวมกันเข้า มันก็สำเร็จประโยชน์ในการที่จะตัด. ในการแก้ปัญหาละในทางจิตใจก็เหมือนกันแหละ ปัญญา^๖ก็เหมือนกับความคม สมาธิก็เหมือนกับน้ำหนัก ถ้าน้ำหนักไม่พอ ก็ต้องเพิ่ม

น้ำหนักให้พอ แล้วมันก็จะตัดขาออกไปอย่างดีที่สุด อย่างเป็นผลดีที่สุด.

นั่นได้เป็น ๔, ๔ ธรรมะ หรือ ๔ เกลอ ธรรมะ ๔ เกลอ : ข้อที่ ๑ คือ สติ, ข้อที่ ๒ คือ ปัญญา, ข้อที่ ๓ คือ สัมปชัญญะ, ข้อที่ ๔ คือ สมาธิ, เรียงลำดับอย่างนี้เป็น การเรียงลำดับเฉพาะหน้าเหตุการณ์ ที่จะเผชิญกับเหตุการณ์. แต่ถ้าเป็นเรื่องอย่างอื่นเรื่องอย่างอื่นมันก็ได้ หรือแม้ที่สุดแต่เอามาใช้ทีละเกลอก็ได้ ไม่ต้องเอามาทั้ง ๔ เกลอก็ได้, แต่ในบรรดาเรื่องทั้งหลายที่สำคัญ ที่จะสำเร็จประโยชน์แล้ว จะต้องครบทั้ง ๔ เกลอ, เมื่อเรามีเกลอ ๔ เกลอ เราจะขอแรงระดมพร้อมกันทั้ง ๔ เกลอก็ได้. แต่ถ้าธุระการงานมันไม่มากถึงอย่างนั้น จะใช้เพียงเกลอคนเดียวก็ได้, เอามาเพียงคนเดียวแล้วก็ทำหน้าที่ได้, แต่ความสมบูรณ์ถึงที่สุดนั้นต้องเป็นธรรมะ ๔ เกลอ.

ประโยชน์ของธรรมะ ๔ เกลอ.

มีธรรมะ ๔ เกลอ ก็เหมือนกับมีเพื่อนประเสริฐวิเศษ ๔ คน กอยพิทักษ์รักษากุ่มครองบ้องกันจะสนับสนุน

ช่วยเหลือร่วมมือ, จะทำอะไร **สติมาก่อน** ระลึกได้ว่ามันเป็นเรื่องอะไร, มีปัญหาอย่างไร, ควรทำอย่างไร, ระลึกกันมาให้มันทั่วถึง นี่มันจึงจะทำให้ถูกต้องหมายได้, แล้วก็ระลึกถึงในที่นี้ก็ระลึกถึงปัญญาความรู้ ว่ามันมีเรื่องของมันอย่างไร **เอาปัญญามาเผชิญหน้ากับเหตุการณ์นั้นๆ** ทำหน้าที่เป็นสัมปชัญญะ, เหมือนกับถืออาวุธคุมเชิงอยู่, แล้วก็ **มีสมาธิ** เพิ่มกำลังให้แก่การตัด ตัดปัญหาตัดกิเลส.

จะ ยกตัวอย่างโดยเฉพาะในเรื่องปฏิบัติสมุပ္บาท เมื่อตากระทบรูปเป็นต้น อย่างที่พูดมาแล้วในเรื่องปฏิบัติสมุပ္บาท ตากระทบรูปเข้าแล้วอย่างนี้ อะไรจะต้องมาทันควันทันทั่วทั้งที่ ก็คือสติ, **สติต้องมาทันควัน** เมื่อตากระทบรูปเข้าแล้ว จะไม่หลงไปในลักษณะอาการหรืออะไรของรูปนั้น สตินี้มาก็มาด้วยปัญญาความรู้ถูกต้องในสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ว่าเป็นอย่างไร, **สติเหมือนกับขนส่งเอาปัญญามาให้ทันแก่เวลา** ปัญญาขึ้นครั้นมาถึงแล้ว ก็ทำหน้าที่เป็นสัมปชัญญะ พิจารณารูปนี้มันเป็นรูปอะไร เป็นรูปอะไร มาจากไหน มันจะทำให้เกิดอะไรขึ้น จะต้องจัดการกับมันอย่างไร. ถ้ามันเป็นรูปที่สวยงาม ก็รู้ว่า โอ้ มันเช่นนั้นเอง,

เป็นรูปที่ไม่สวย ก็โอ้ มันเช่นนั้นเอง, สัมผัสบัญญัติ บัญญา
 มันรู้อย่างนี้ มันจะไม่หลงที่สวยงามหรือไม่สวย มันจะไม่เกิด
 ความยินดียินดีร้าย เพราะมันมีบัญญัติเพียงพอมาควบคุม
 สถานการณ์อยู่ในเวลานี้ แต่ที่นี้ ถ้าว่าแรงบัญญัติไม่พอ
 เพราะรูปนี้มันสวย มันน่ารัก มันช่วยวนเหลือเกิน อย่างนี้
 ก็ต้องเอากำลังของสมาธิมาช่วยแรงของบัญญัติ ให้เห็น
 ชัดตามที่เป็นจริงว่า อ้อ มันก็แค่นั้นเอง มันก็เช่นนั้นเอง
 ฉะนั้น ความสวยที่ช่วยวนที่สุดมันก็หลงไม่ได้ เพราะว่ามี
 บัญญาพอ มีสมาธิมาช่วยเพิ่มกำลังให้.

นี้ก็เรียกว่า ทั้ง ๔ เกลอร่วมกันทำงานกันอย่างดี
 คน ๆ หนึ่งก็รอดพ้นจากอิทธิพลของสิ่งเลวร้าย คืออารมณ์
 ที่เกิดขึ้นมาสำหรับล่อหลอกให้รักหรือเกลียด คือให้ยินดีหรือ
 ให้ยินร้าย, ในภาษาบาลีเรียกว่าอภิขณาและโทมนัส ถ้ายินดี
 หลงใหลก็เป็นอภิขณา, ถ้ายินร้ายโกรธเกลียดก็เป็นโทมนัส,
 อย่าให้มันมีทั้งอภิขณาและโทมนัส, นั่นคือวัตถุประสงค์ของ
 บัญญาของสติ บัองกันไม่ให้เกิดอภิขณาและโทมนัส.

พูดอย่างเตี้ยวนั้นเป็นวิทยาศาสตร์หน้อยกว่า อย่าให้
 มันเป็นบวม อย่าให้มันเป็นลบขึ้นมา จิตมันจะได้คงที่

มีปัญญา รู้จักผิดชอบชั่วดีว่าควรจะทำอย่างไร. ถ้าเห็นเป็นบวก คือใจก็เห็นเป็นบวก มันก็หลงใหล ในทางที่จะรักจะเอาจะได้, ถ้ามันไปใจเห็นเป็นลบ มันก็เกลียดกลัวไปตามเรื่อง มันก็ไม่มี ความคงที่หรือคงอยู่ได้ มันก็ต้องพ่ายแพ้ จะเรียกว่าเป็น positive เป็น negative ภาษาวិทยาศาสตร์ก็ได้เหมือนกัน. อย่าให้ใจไปหลง เห็นเป็นแง่ positive หรือว่าเป็น negative คือไม่บวกไม่ลบ, หรือจะเรียกเป็นภาษารวมตาก็คือไม่ดีไม่ชั่ว จะเรียกให้ศักดิ์สิทธิ์กว่านั้นก็เรียกว่า มันไม่บุญมันไม่บาป มันไม่บุญมันไม่บาป ไม่ยอมให้เป็นบุญ ไม่ยอมให้เป็นบาป ให้มีแต่ว่ามันเป็นอย่างไร, มันเป็นอย่างไร, ควรจะทำกับมันอย่างไร. ฉะนั้นจะจัดการกับอารมณ์นั้นๆ ในลักษณะอย่างนี้เท่านั้น ไม่ให้มันเป็นบวกเป็นลบมาครอบงำน้ำใจของฉัน ; เมื่อเป็นอย่างนี้ก็รักษาความคงที่ ความตั้งมั่นหรือความถูกต้องของจิตไว้ได้, จิตนั้นก็ไม่พ่ายแพ้แก่อารมณ์, อารมณ์นั้นๆ จะมาทำให้เกิดกิเลสไม่ได้, เมื่อเกิดกิเลสไม่ได้ มันก็ไม่มีปัญหาอะไรแล้ว มันก็รอดตัว มันก็ไม่มีความทุกข์.

นี่ถ้าเรามีเกลอ ๔ เกลอมาช่วยอยู่อย่างนี้ เราก็สามารถจะเผชิญหน้ากับสิ่งทุกอย่างในโลก ที่มันมาหลอก

ให้เห็นเป็นบวกหรือเป็นลบ เป็นดีเป็นชั่ว เป็นบุญเป็นบาป เป็นคู่ๆ คู่ๆ อย่างนั้นไป, ถ้าว่ามันมี ๔ เกลอนี่ มาเป็นเพื่อน คู่ครองอยู่แล้ว ไม่ต้องกลัว จะไม่ตกลงไปในหลุมในเหว ที่หลอกหลวงของสิ่งต่างๆ ในโลก ก็เลยพูดได้ว่า ๔ เกลอนี่ มันช่วยให้เราพ้นจากการตกลงไปในหลุมหลอกหลวงของโลก.

ถ้าจะพูดให้ลึกกว่านั้น ก็ไม่ให้ต้องเป็นไปตามผล แห่งกรรม. กรรมดีกรรมชั่ว มันจะมาให้เป็นทุกข์ ก็ไม่เป็นทุกข์, มันจะมาให้เป็นสุข, ก็ไม่เป็นสุข, มันเฉย มันเป็นกลางอยู่อย่างนั้นแหละ, อย่างนี้เราก็พูดว่าชนะโลก หรือชนะกรรม หรือชนะพระเป็นเจ้า. พูดอย่างนี้มันคล้าย กับคฤถูกพวกถือพระเป็นเจ้า แต่เราก็กังพูดอย่างนี้ว่า ถ้าจิตของเราปรกติ ไม่ตกไปฝ่ายบวกฝ่ายลบแล้ว พระเจ้าก็ทำอะไร ไม่ได้ เพราะพระเจ้าทำเป็นเพียง ๒ อย่างเท่านั้น คือให้รางวัลหรือลงโทษ พระเจ้าทำเป็นเพียงเท่านั้น. ให้รางวัลเราก็ไม่ยินดี, ลงโทษเราก็ไม่กลัว, เพราะเราไม่อยู่ใต้อำนาจ นี้มันสามารถที่จะชนะพระเจ้าได้. แต่ว่าพูดไปเดียวเขาจะโกรธ, ไม่พูดก็ตีเหมือนกัน, ถ้าว่าใครเขาถือพระเจ้าอยู่ เขาก็โกรธ

เอา ว่าเราสามารถควบคุมชีวิตนี้ ให้เป็นอิสระหลุดพ้นเหนือ
 สิ่งทั้งปวง แม้แต่เหนือสิ่งที่พระเจ้าจะให้ คือโปรตหรือโทษ.
 พระเจ้าจะโปรตปรานหรือพระเจ้าจะลงโทษ ไม่มีความหมาย
 คือว่าไม่ตีไม่ช้ำ ว่างจากตีจากช้ำ คงเส้นคงวา เป็นตถาคต
 ก็เป็นพระอรหันต์ อยู่เหนือตีเหนือช้ำ เหนือบวกเหนือลบ
 เหนือบุญเหนือบาป เหนือทุกอย่างที่มันหลอกให้เอียง
 เป็นฝ่ายซ้ายหรือฝ่ายขวา ฝ่ายหนึ่งก็รักที่จะเอา ฝ่ายหนึ่งก็
 เกลียดที่จะทำลาย เตือครอัน ก็เรียกว่าอินดีหรืออินร้าย.
 ไม่มีความยินดี ไม่มีความยินร้าย.

นี่คือธรรมะสูงสุด มีแล้วก็เหมือนกับมีพระพุท
 เจ้ามาเป็นกัลยาณมิตร, พระพุทเจ้าเองมาเป็นกัลยาณมิตร
 เข้ามาในรูปของเกลอ ๔ เกลอ อย่างที่ว่ามาแล้ว, แล้วก็คุ้ม
 ครองให้เรารอด หลุดพ้น วิมุตติหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง
 อยู่เหนือโลก เหนือการปรุงแต่งทุกอย่างทุกประการ เรื่อง
 มันจบแหละ ก็คือมันเป็นนิพพาน.

นี่ การที่มีธรรมะใน ๔ ลักษณะนี้ เหมือนกับ
 ๔ เกลอนี้ เหมือนกับมีพระพุทเจ้ามาเป็นกัลยาณมิตร;

ดังนั้น ขอให้ท่านทั้งหลาย สนใจในธรรมะ ๔ ความหมาย หรือธรรมะ ๔ เกล็ดเถิด มันจะช่วยให้การเป็นอยู่ทุกระดับ แม้แต่จะอยู่ในโลกนี้ ก็อยู่ได้ดีได้ถูกต้องเหนือปัญหา, แม้ว่าการจะขึ้นเหนือโลกพ้นโลกเป็นโลกุตตระ ก็จะสำเร็จ ได้โดยง่าย โดยไม่ยากเลย.

ขอให้สนใจมีสติ ปัญญา สัมปชัญญะ สมာธิ ทิตปาก ทิคใจ ทิคอยู่ในชีวิต พร้อมทั้งจะมี พร้อมทั้งจะมีสติ ปัญญา สัมปชัญญะ สมาธิ ไม่ว่าจะทำนา ไม่ว่าจะทำสวน ไม่ว่าจะค้าขาย ไม่ว่าจะทำงานอะไร. **ขอให้ มีสติ ปัญญา สัมปชัญญะ สมาธิ** กำกับอยู่ในทุกเหตุการณ์ ทุกสถานที่ ทุกเวลา มันก็จะช่วยให้รอดพ้นจากอุปสรรค ก็จะประสบความสำเร็จ คือเหนือทุกข์ เหนือความทุกข์, ไม่มีความทุกข์ในปริยายใด ๆ ซึ่งมันมีอยู่มากมายหลายสิบอย่างหลายร้อยอย่าง, จะไม่มีความทุกข์แม้แต่อย่างเดียว มาทำอันตรายได้ เพราะว่ามีธรรมะ ๔ เกล็ด.

การบรรยายนี้ ก็เพื่อจะเสริมคำบรรยายในครั้งที่แล้วมาว่า ความคุมปฏิจาสุมุขบาหิหมากกว่าก่อน ก็อาศัย

ธรรมะ ๔ เกลอนี้ ควบคุมกระแสแห่งปฏิจัสสัมปบาท
 ไม่ให้มันปรุงแต่งองกามไปจนเกิดทุกข์ แต่ให้มันหยุด
 ชะงักทางที่จะเกิดทุกข์, แล้วสงบอยู่ในความไม่มีทุกข์ เป็น
 ความดับทุกข์ เรื่องมันก็จบแหละ. มันก็มีชีวิตเย็น มี
 ความหมายเป็นพระนิพพาน อยู่ทุกๆ อิริยาบถ ทุกเวลา
 ทุกสถานที่ ก็เรียกว่าจะต้งดีที่สุด แต่ไม่ใช่ดีชนิดที่คู่กับชั่ว
 มันดีชนิดที่เหนือดี คือเหนือความทุกข์ทุกๆ ประการ.

การบรรยายเรื่องธรรมะ ๔ เกลอ ก็พอสมควรแก่
 เวลาและเรี่ยวแรงที่ไม่ค่อยจะมี จึงขอยุติการบรรยายในวันนี้
 ลงเพียงเท่านั้น, เปิดโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย สวดบทพระ
 ธรรมคุณสาชยาย ให้เกิดกำลังใจ เพื่อส่งเสริมการประพฤติ
 ปฏิบัติ ให้น่วนแน่นเข้มแข็งยิ่งขึ้นไปในกาลบัดนี้.

การอยู่ด้วยปัจจุบัน ไม่มีอดีต ไม่มีอนาคต*

[ภทฺเทกรศุคคณา.]

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาควิชาสหบุรุษ เป็นครั้งที่ ๕ ในวันนี้ อาตมาก็ยังคงกล่าวเรื่อง **หลักพุทธศาสนาที่ยังเข้าใจผิดกันอยู่** ต่อไปตามเดิม และมีหัวข้อย่อย เฉพาะครั้งนี้ว่า **การอยู่ด้วยปัจจุบัน ไม่มีอดีต ไม่มีอนาคต.**

นี่เป็นหัวข้อที่ท่านทั้งหลาย จะต้องกำหนดไว้ให้ดี เพราะหัวข้อนี้เป็นหัวข้อที่เรากำลังเข้าใจผิดกันอยู่; เข้าใจผิดนี้ก็มีแต่โทษ ก็อวว่าเราเข้าใจผิดในพระพุทธรักษา

* บรรยายเมื่อ ๓๑ ก.ค. ๒๔๒๕

นั้นแล้ว ก็เอามาใช้ให้เป็นประโยชน์ไม่ได้; มันเสียเวลาเปล่า เป็นหมันเปล่า, แล้วยังมีโทษถึงกับว่า เอามาเทียบกันถึงกับทะเลาะวิวาทกันด้วยสิ่งที่เรายังเข้าใจผิดกันอยู่ จึงเป็นหน้าที่ที่จะต้องพยายามแก้ไขความเข้าใจผิดเหล่านั้น ให้หมดไป.

การเข้าใจผิดต่อหลักพุทธศาสนาของตนเอง นี้เป็นเรื่องน่าเวทนา น่าสงสาร ยิ่งกว่าสิ่งใด. ขอให้คิดดูเถิดว่า เราเป็นพุทธบริษัท, แล้วเข้าใจผิดต่อหลักพุทธศาสนาของบริษัทเอง, แล้วคุยจ้อเป็นนกแก้วนกกขุนทอง มันก็น่าสังเวชหลายชั้นหลายซ้อน.

ทำความเข้าใจภาษาของพระพุทธเจ้าให้ถูกต้อง.

การเข้าใจผิดนี้ เนื่องจากพระพุทธเจ้าได้ตรัสข้อความเหล่านั้น ด้วยความหมายที่พิเศษ ด้วยภาษาพิเศษ เป็นภาษาธรรม; ไม่ได้พูดภาษาคนธรรมดา แต่พูดภาษาธรรม. พุทธภาษาของคนที่รู้ความจริงแล้ว; และบางทีก็เป็นการตรัสเฉพาะกรณีนั้น ๆ ไม่ทั่วไปในกรณีอื่นก็มี. ฉะนั้นมันจึงเป็นถ้อยคำที่แปลกกัน บางทีก็ตรัสกันคนละระดับ พูด

สำหรับคนที่มีความสูงแล้ว ก็ใช้คำพูดอย่างหนึ่ง, คนที่ไม่มีธรรมะเลย ก็ใช้คำพูดอีกอย่างหนึ่ง, หรือบางทีก็ทรงมุ่งหมายพิเศษ จะแสดงความหมายอะไรพิเศษ คำที่ตรัสนั้น มันก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง.

ที่แล้วมา เราเข้าใจไม่ตรงกัน ; เช่นเรื่องจิตว่าง โลกว่าง หรือความว่าง หรือ การมีชีวิตอยู่ด้วยความว่าง, อย่างนี้เป็นต้น ซึ่งได้อธิบายกันแล้วในการบรรยายครั้งที่แล้วมา.

ที่วันนี้หัวข้อที่จะพูดก็คือเรื่อง การอยู่ด้วยปัจจุบัน โดยไม่ต้องมีอดีต หรืออนาคต มารบกวน. นี่มันฝืนความรู้สึกของคนธรรมดาสามัญ ; เพราะคนสามัญเขาเข้าใจเอาเองว่า เราต้องเอาอดีตมาเป็นครู, เอาอนาคตเป็นความหวัง. ปัจจุบันนี้เรากำลังทำหน้าที่อยู่อย่างใดอย่างหนึ่ง มีความอาลัยอาวรณ์ในอดีต, แล้วก็หวังอะไรอยู่ในอนาคต, นี่เขาว่ามันต้องทำอย่างนี้.

แต่ที่นี้ก็มีถ้อยคำอีกคำหนึ่ง หรืออีกประโยคหนึ่ง ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสว่า บุคคลไม่ควรตามคิดถึงสิ่งที่ล่วงไป

แล้วด้วยอาลัย, ไม่พะวงถึงสิ่งที่ยังไม่มาถึง, แล้วให้กำหนด
อยู่ที่ปัจจุบัน ให้ดีที่สุด.

นี่คนบางคนเขามันเป็นไปไม่ได้; ที่เขารอคอย
ได้ทุกวันนั้นก็เพราะเขาหวัง ปัจจุบันให้ทำการงาน, หรือว่า
คิดถึงอดีตเอามาเป็นครู, แม้จะต้องกังวลอยู่กับอดีตและ
อนาคต ก็ยังพอใจ.

ที่นี้ พระพุทธเจ้าท่านทรงมุ่งหมายพิเศษว่า เวลา
ที่เราจะอยู่กับอย่างไม่มีความทุกข์เลยนั้น จะต้องเป็น
อย่างไร, จะต้องทำอย่างไรเกี่ยวกับอดีต ปัจจุบัน หรือ
อนาคต. ฉะนั้น ขอให้ถึงบทสวดมนต์ที่เราสวดกันอยู่เป็น
ประจำ ที่เรียกว่าภักทธะรัตตคาถา. คนประจำวันนี้ก็สวด
กันได้ทุกคนเรียกว่า ภักทธะรัตตคาถา. *อดีต นานวาค-*
เมยฺย นปฺปฏิกงฺข อนาคติ ซึ่งแปลว่า *ไม่กังวลถึงสิ่งที่ล่วง*
ไปแล้ว, และก็ไม่วังถึงสิ่งที่ยังไม่มา อยู่ด้วยปัจจุบัน
อย่างเห็นแจ่มแจ้งอยู่ ในสิ่งที่ปัจจุบัน ชัดเจน แจ่ม
แจ้ง แน่วแน่ไม่อ่อนแอจนคลอนแคลน, พยายามทำอย่างนั้น
ให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป. พังคัมมันก็ยังยุ่ง แต่จะบอกเป็น ใจความ
สั้น ๆ ว่า ถ้าเราต้องการจะอยู่อย่างมีความสุขสงบเย็นกัน

สักวันหนึ่ง, เรียกว่าสักวันหนึ่งก็ได้; นั้นเราจะต้องทำ
กันอย่างที่ว่านี้.

ภทฺท นั้นแปลว่า *เจริญงอกงาม เป็นสุขสบาย,*
เอกรตฺต นั้นแปลว่า *คืนหนึ่ง.* ในภาษาบาลีนี้ ถ้าจะนับว่า
กี่วัน ๆ เขาชอบใช้คำว่า “กัคืน” คือใช้คำว่าคืนเป็นเครื่อง
นับ. พวกเราสมัยนี้ ใช้คำว่า “วัน” เป็นเครื่องนับ; เช่น
ว่าเราจะจากบ้านไปสัก ๓ วัน เราก็จะพูดว่า จะไปสัก ๓ วัน.
แต่ถ้าเป็นภาษาโบราณ ในอินเดียครั้งพุทธกาล เขาจะพูดว่า
จะไปสัก ๓ คืน. นี่ เพราะฉะนั้นวันหรือคืนนี้เป็นเครื่อง
หมายนับรอบ ๒๔ ชั่วโมง. ฉะนั้น *เอกรตฺต ราตรีเดียว*
คืนเดียว, นั่นก็หมายความว่า ๒๔ ชั่วโมง *ภทฺทเอกรตฺต* จะมี
ความสุขความเจริญสักคืนหนึ่ง, คือสักวันหนึ่ง หรือสัก ๒๔
ชั่วโมง.

ภทฺทเทกะรัตตะคาถา ที่ใช้สวดมนต์ก็มี ใช้สวด
ท้าวตรีภมี เป็นคำสอนพิเศษ ที่พระพุทธเจ้าสอนให้
สำหรับผู้ที่ต้องการจะอยู่ ด้วยชีวิตที่ประเสริฐที่สุดสัก
วันหนึ่ง. พุทธธรรมคาถาสามัญที่ว่า เราอยากจะมีชีวิตที่ดีที่สุด
กันสักวันหนึ่งไฉน, จะทำอย่างไร.

ทันทีถ้าวันหนึ่งได้ ทำหลายวันมันก็ได้; แต่
 เคี้ยวที่อยู่กับนั้น ก็วัน ๆ มันก็ไม่ได้, จึงต้องพูดว่า มาอยู่
 กันให้ดีที่สุด เป็นสุขกันที่สุดกันสักวันหนึ่งไวย์, หรือ
 จะแปลว่า สักชั่วขณะหนึ่งไวย์, สักครู่หนึ่งไวย์, สักชั่วโง
 หนึ่งไวย์ ก็ได้. ถ้าจะอยู่อย่างมีชีวิตที่เป็นสุข เจริญ, *ภักทะ*
 แปลว่า *เจริญ* หรือที่เราแปลว่า *กิน้ำนม*; ถึงแม้จะมีชีวิต
 อยู่วันเดียวกับกิน้ำนม, คำว่า *ภักทะ* มันหมายความอย่างนั้น
 จะใช้ทับศัพท์ว่า *ภักทะ* ก็ได้ แปลว่า *เจริญ* ภักทะ, มีชีวิต
 ที่ภักทะกันสักวันหนึ่งไวย์.

ท่านก็ลองคิดดูเองว่า ตลอดเวลาที่เราเป็นอยู่กับนั้น
 เรามีสักวันหนึ่งใหม่ ที่มีชีวิตอันประเสริฐ จนเรียกได้
 ว่าเป็นภักทชีวิต, ภักทะชีวิต? ถ้ามีได้เป็นที่พอใจก็แล้ว
 ไป ไม่ต้องพูดกัน; แต่ถ้ายังไม่มี, ยังหาไม่พบ ก็มาพูด
 กัน. นี่คือนี่ที่กำลังจะพูดกัน; ว่าเราจะมีการเป็นอยู่ที่
 เป็นสุขสูงสุด เป็นที่พอใจของเราสักวันหนึ่ง.

เข้าใจเรื่องเวลาให้ถูกต้องด้วย.

เรื่องที่จะต้องพูดให้เข้าใจต่อไปอีก ก็คือว่า คือเรื่อง
 เวลา นั้นเอง : เวลาที่เป็นอดีต เวลาที่เป็นปัจจุบัน

เวลาที่เป็นอนาคต นั้นนะมันคืออะไรกันแน่? ทำไมท่านจึงบอกให้ว่า อยู่กับปัจจุบัน แล้วก็ไม่มีอดีต ไม่มีอนาคต? อย่างนี้แล้วละก็จะดีที่สุด จะพูดถึงประโยชน์ก็จะ เป็นประโยชน์ที่สุด จะพูดถึงมีความสุขก็มีความสุขที่สุด.

เราจะมีชีวิตอย่างไร จึงจะเป็นชีวิตที่มีแต่ปัจจุบัน
แล้วก็*ไม่มีอดีต ไม่มีอนาคต?* พูดตรงๆ ก่อนดีกว่า ถ้าเรามีอดีต ก็เรื่องในอดีตมารบกวน, เรื่องหนหลังมารบกวน เราก็หาความสงบสุขไม่ได้. ฉะนั้นถ้าใครมีเรื่องในอดีตมารบกวนอยู่ในจิตใจ หาความสงบสุขไม่ได้; ก็เข้าใจความข้อนี้เสียสิว่า เรามีอดีต, เราเป็นคนมีอดีตมารวมอยู่ด้วย มารบกวนเราอยู่ตลอดเวลา.

ที่นี้ อนาคต ก็เหมือนกัน ใครมีอนาคตที่หวัง, หวังอย่างยิ่ง ที่เขาเรียกว่าสร้างวิมานในอากาศนั้น; ถ้ามีความหวังต่ออนาคตอย่างนั้นอยู่ อนาคตนั้นแหละรบกวน, อนาคตมันรบกวน ไม่เป็นความสงบสุข. พูดให้ชัดกว่านั้น ก็ว่า ความหวังนั้นแหละมันรบกวน.

แต่เดี๋ยวนี้ในโรงเรียน หรือการศึกษา เขาสอนกัน ว่า *ให้มีชีวิตอยู่ด้วยความหวัง.* เข้าใจว่าลูกเด็ก ๆ ทั้งหลาย

ที่นั่งอยู่ที่นี้ คงจะถือหลักอันนี้ ครูเขาว่า หรือเพื่อนเขาว่า
ว่าชีวิตนั้นอยู่ด้วยความหวัง. เราตั้งความหวัง หวังอย่างยิ่ง,
กลายเป็นชีวิตอยู่ด้วยความหวัง ก็ได้เหมือนกัน. แต่ดูให้ดี
เถอะว่ามันเป็นอย่างไรบ้าง ชีวิตอยู่ด้วยความหวัง มันเย็น
หรือมันร้อน?

ชีวิตอยู่ด้วยความหวังจักถูกทรมาณ.

ความหวัง นั้น มันก็คือความต้องการ อะไรสัก
อย่างหนึ่ง แล้วยังไม่ได้, แล้วก็หวังอยู่เรื่อย, นี่มัน
เป็นอย่างไรบ้าง มันสบายดี หรือว่ามันรบกวน? คน
เป็นโรคประสาทกัน ก็เพราะความหวังนั่นเอง. ความหวัง
ทรมาณจิตใจ ไม่ประสบความสำเร็จตามความหวัง นานเข้า
มันก็เป็นโรคประสาท, มันเป็นมากถึงอย่างนั้น.

เราหวังอะไรก็ได้; เราก็คงดูให้ดีกว่า เราควรจะได้
อะไร? เราหวังอะไร? พอคิดเสร็จแล้วเราก็อย่าหวังมัน
เลย; ทำก็แล้วกัน, กระทำ ๆ กระทำ ตามที่ควรจะทำ.
อย่าเอาความหวังมาทรมาณใจเรา; พอเราหวัง เราก็
ผิดหวังทันที.

ไปสังเกตดูเถอะว่า พอเราหวังเท่านั้น, แล้วเราก็ผิดหวังทันทีที่เราหวัง; เพราะมันยังไม่มา, มันยังไม่ได้. นี่เราจะไปหวังให้ผิดหวังทำไม? เพราะความผิดหวังยังไม่ได้ตามที่หวังนั้น มันทรมาณใจเรา มันกัดเรา.

ฉะนั้น เราก็ไม่ต้องหวัง เราคิดก็คิดว่า เราต้องการอะไร? แล้วคิดเสร็จแล้วเราก็ทำ. ที่นี้ก็ทำไปด้วยกำลัง ด้วยสติด้วยปัญญา; ทำด้วยสติปัญญาไม่กัด, ถ้าทำด้วยความหวังแล้วมันก็ขัดบ มันกัด มันขบ. มีชีวิตอยู่ด้วยความหวังนั้นละ ความหวังมันจะกัด มันจะขบ อยู่ตลอดเวลาเลย, มันเป็นสัตว์ร้าย ความหวังนะ. ที่นี้เราไม่มีชีวิตอยู่ด้วยความหวัง เราก็มี ชีวิตอยู่ด้วยสติปัญญา, สติปัญญาระลึกไว้ดีแล้วก็ ทำไป ๆ. เราไม่ต้องหวัง ให้มันกัดเรา; ที่นี้สิ่งเหล่านั้นมันก็ดำเนินไป ๆ. จนถึงเวลาที่มันมีผล มันก็ได้ผล.

ไม่ทำด้วยความหวัง จะไม่ผิดหวัง.

ในเรื่องนี้ พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้เหมือนกันว่า
แม่ไก่มันไข่ออกมา แล้วมันก็ฟักไข่ นอนทับไข่เท่านั้นแหละ

มันไม่ต้องหวังว่าลูกไก่จะออกมา. ไม่มีแม่ไก่บ้ำตัวไหนที่มันจะหวังว่า ลูกไก่จะออกมา, ลูกไก่จะออกมา, แล้วมันจึงนอนทับไข่ให้ถูกต้อง, ให้ถูกต้อง, ให้ถูกต้อง, จะเห็นว่ามันคุ้มบ้าง มันเขี้ยวบ้าง มันพลิกบ้าง มันอะไรบ้าง มันก็ทำให้ถูกต้อง แล้วพอถึงเวลาลูกไก่มันก็ออกมา.

ฉะนั้น อย่าทำอะไรด้วยความหวัง, ให้ความหวังมันกัดเอา, กัดเอา, กัดเอา, ไม่เท่าไรจะเป็นโรคประสาท, ไม่เท่าไรจะเป็นบ้า, หรือว่าอาจจะตาย, นี่เรื่องอนาคตเป็นอย่างนี้. หรือเราเป็นชวานา เราก็ไถนา แล้วก็ดำข้าวแล้วก็ปลูกต้นข้าว อย่าไปหวังว่าข้าวจะออกมา, ข้าวจะออกมา, ข้าวจะออกมา; มันจะเป็นชวานาบ้า. จงรู้จักดำรงจิตใจให้ถูกต้องซึ.

เมื่อเราต้องคิดก็คิดเถอะ, คิด ๆ คิด ๆ กรบถ้วนรอบคอบ, จะคิดหน้าคิดหลัง คิดตรงกลาง คิดข้างบน คิดข้างล่าง: คิดให้ถูกต้องหมดแล้ว, สรุปความที่เราต้องทำอย่างนั้นแล้ว; ที่นี้เราก็ทำด้วยสติปัญญา อย่าทำด้วยความหวัง. ทำด้วยความหวัง คือทำด้วยความหิว ความหิวนั้น ไม่ใช่ของสนุก มันเป็นทุกข์.

นี่คำสอนของพระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้อย่างนี้; แต่คนเดียวกัน *คนในโลก* เดียวกันเขาไม่พูดอย่างนี้, เขาไม่สอนอย่างนี้, *เขาสอนเด็ก ๆ ให้อยู่ด้วยความหวัง, ให้ทำด้วยความหวัง; ให้มันกัดเอาๆ. ที่นี้ความหวังนั้นมันก็ผิดหวัง* เพราะมันไม่มาทันตามที่หวัง ก็เท่ากับผิดหวัง. พอเราลงมือหวัง มันก็ผิดหวัง; หนอยู่ไม่ได้ ก็ขโมย, ก็ต้องทำชั่วอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะมันยังไม่ได้ตามที่หวัง. ฉะนั้นเราทำจิตใจปรกติ; อย่าให้อนาถมันทรมาณใจเรา, อย่าให้ความหวังถึงสิ่งในอนาคต มันทรมาณจิตใจของเรา.

อย่าคิดเรื่องอนาคตอนาคตมาทรมาณใจ.

ภักทกะระตคคาธา ข้อที่หนึ่งว่า *อดีต นานวากเมย* —ไม่คำนึงถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว, คือไม่เอามาอาลัยอาวรณ์ถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว; มันแล้วก็ล่วงไปแล้ว เอามาอาลัยอาวรณ์ให้มันเป็นทุกข์ทำไมเล่า; ฉะนั้น สิ่งที่ล่วงไปแล้วก็เป็นอันว่าอย่าเอามาทรมาณใจ. ที่ผิดพลาดไปแล้วก็อย่าเอามาทรมาณใจ; ที่ทำผิดไปแล้วก็เลิกนึกถึง ถือแต่ว่าจะไม่ทำให้ผิดอีก, จะไม่ผิดซ้ำอีก, แค่นี้ก็พอแล้ว ไม่ต้องเอามาทรมาณใจ.

ส่วนที่จะมาข้างหน้าก็ไม่เอามาทรمانใจ แล้ว
 อยู่แต่ที่ว่า เตียวนี้ ปัจจุบันนี้ เราจะทำอะไร, ก็คือเราทำ
 ไปตามที่เราคิดดีแล้ว, กิดดีแล้ว, กิดแล้วกิดอีก, กิดดีแล้ว.
 อย่างเราเรียนหนังสือ เป็นนักเรียน เราก็ทำให้ดีที่สุดที่เรา
 จะต้องเรียนอยู่เตียวนี้, เรียนอยู่เตียวนี้ทำให้ดีที่สุด. สิ่ง
 รบกวในในอดีต หรือสิ่งที่หวังในอนาคตอย่าเอามา, อย่า
 เอามาทรمانจิตใจ, มันไม่มีประโยชน์อะไร ดังนั้นเราจึงมี
 ความสบายใจ.

ถ้าเราเอาเรื่องอดีตมารบกว, เอาเรื่องอนาคต
 มารบกว เราจะไม่มี ความสบายใจ, เราจะมี ความสะกุง
 กลัว หวาดเสียว ว่าจะไม่สำเร็จ หรือว่ามันจะเป็นไปในทาง
 ที่เราไม่ต้องการ ไม่ประสงค์.

นี่ขอให้เอาเรื่องจริงๆ ที่มันเกิดขึ้นแล้วแก่เราทุกคน
 เป็นหลัก; ถ้ายังไม่เคยมี ต่อไปนี้ก็ลองสังเกต. เราอย่า
 ให้ความคิดหนหลังมาทรمانใจเรา, อย่าให้ความคิด
 ในอนาคตมาทรمانใจเรา, เราทำดีที่สุด อยู่แต่ปัจจุบัน.
 ถ้าอย่างนี้ก็เรียกว่า เวลาไม่กักเรา แต่เราเสียอีกกลับกินเวลา.

เราต้องกินเวลา อย่าให้เวลากินเรา

เอ้า, ไหน ๆ ก็พูดแล้วก็พูดให้หมด ว่า *มีพระบาลี* อยู่ว่า *เวลากินสรรพสัตว์ และตัวมันเอง. เวลาวันคืนล่วงไป เราเรียกว่าเวลา แล้วกินสรรพสัตว์,* คือให้สัตว์ล่วงเวลา ล่วงเวลา ไปหาความแตกดับ หรือความตาย; อย่างนี้ก็ เรียกว่า เวลามันกินสรรพสัตว์ แล้วมันกัด เจ็บปวดตรงที่ เราหวังเกี่ยวกับเวลา; มันยังไม่ได้ตามที่เรากำลังต้องการ. นี่เวลามันกัดเรา; เพราะว่าเราไม่ได้สิ่งที่เรากำลังต้องการทันใจเรา เวลา มันกัดเรา เราก็เจ็บปวด.

ต้องปฏิบัติ ไม่ให้เวลากัดเอา.

เราทำอย่างไร อย่าให้เวลามันกัดเรา? ก็คือเรา รู้เรื่องของเวลา แล้วเราก็ไม่ทำอะไรด้วยความหวัง, ทำด้วยจิตที่แจ่มแจ้ง, เป็นจิตที่รู้ เฉลียวฉลาด แจ่มแจ้งอยู่ในสิ่งที่เราทำ แล้วก็ทำ; ไม่ให้เวลาเข้ามาแทรกแซง, ไม่ให้เวลาเข้ามามีความหมาย. เวลาไม่มีความหมายสำหรับเรา, สิ่งที่เราเรียกว่าเวลาไม่มีสำหรับเรา; เพราะเดี๋ยวนี้ เรา ไม่คำนึงถึงอดีต ไม่คำนึงถึงอนาคต เพราะไม่มีความ

อยาก. ความอยาก มีอยู่ที่เมื่อต้องการสิ่งที่จะได้ข้างหน้า ถ้าเราไม่คิดถึงสิ่งที่จะได้ข้างหน้า เราก็ไม่มีความอยาก; เมื่อไม่มีความอยาก เวลานั้นก็ไม่มี.

นี่ลูกเต๋ก ๆ ทงหลาย คงจะรู้จักเวลาแต่ที่เครื่องบอกเวลา; เช่นนาฬิกาเป็นต้น วันคืน เดือนปี เป็นต้น นั้นมันเป็น เครื่องบอกเวลา, เครื่องกำหนดเวลา. อย่างนี้ไม่เคยกั้ ไม่กั้เรา, กั้เราไม่ได้ เพราะมันเป็นเพียงเครื่องบอกเวลา.

ทีนี้ ตัวเวลาจริงมันอยู่ที่ไหน? ตัวเวลาจริง ๆ บางคนเขาพูดว่า เวลาตัวจริงนั้นไม่มี; อย่างนี้ไม่ถูก เราไม่เห็นด้วย. เราว่าเป็นคนไม่รู้ ที่จะพูดว่าเวลามันไม่มี. เวลานั้นมี เป็นสิ่งที่มี; แต่มันจะมีเฉพาะคนโง่ เฉพาะคนโง่ เวลาจะมีเฉพาะคนโง่, ถ้าคนฉลาดแล้วเวลาไม่มี. คนโง่มันไปต้องการนั้นไปต้องการนี้ ไปหวังนั้น ไปหวังนี้; นั้นมันเป็นคนโง่ ถ้าเป็นคนโง่อย่างนี้แล้วก็เวลามันมี เพราะเรามีความอยาก. จุดตั้งต้นจากความอยาก จนกว่าเราจะได้รับสิ่งที่เราอยากนั้นแหละคือตัวเวลา.

รู้จักหมายของเวลา เพื่อไม่มีทุกข์เพราะเวลา.

เราอยาก นี่เป็นจุดตั้งต้น, แล้วกว่าเราจะได้สิ่งที่เราอยาก นั้นเป็นจุดฝ่ายข้างปลาย; ระหว่างนั้นคือเวลา, มันจะมีความหมายเพราะเราอยาก. ถ้าเราไม่อยาก มันก็ไม่มีเวลา, คือมันไม่มีจุดตั้งต้น และมันไม่มีจุดสุดท้าย, ถ้าเราไม่อยาก. ฉะนั้นเวลามีเฉพาะคนโง่ ที่กำลังมีความอยาก, กำลังมีความหวัง เท่านั้นเอง.

ท่านจึงพูดไว้เลยว่า *พระอรหันต์ไม่มีเวลา, พระอรหันต์อยู่เหนือเวลา.* ความหมายเกี่ยวกับเวลาไม่ใช่แก่พระอรหันต์เพราะพระอรหันต์ไม่มีเวลา, หรือว่าเครื่องวัดเครื่องกำหนดมาตราวัดกำหนดอะไรต่างๆ ที่มีอยู่ ใช้ไม่ได้กับพระอรหันต์. พระอรหันต์อยู่เหนือการที่จะถูกวัด ด้วยเครื่องวัดใดๆ ทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับเวลา; เพราะเวลาจะมีตัว เวลามีความหมายแห่งเวลาอะไรขึ้นมาต้องมีความอยาก; ถ้าจะมีความอยากต้องมีความโง่, คือมันไม่รู้ว่าไม่ต้องอยาก, ไม่ต้องอยาก, ไม่มีสิ่งที่ควรจะอยาก. อย่าไปอยาก อย่าอยากชิ, อย่างนี้เรียกว่าไม่โง่. ถ้ามันยังโง่อยู่

จะรู้สึกว่ามีอะไรอยาก, ที่น่าอยาก ที่ต้องอยาก แล้วก็
อยาก ๆ ๆ, อยากเอาด้วยความโง่.

เมื่อมีความอยาก, แล้วก็มีความจุดตั้งต้นที่มันเริ่มอยาก,
แล้วว่ามันจะได้สิ่งนั้นมา, นั่นแหละคือความหมายของ
เวลา ซึ่งกัก ๆ, กักหัวใจของคนนั้น, กักหัวใจของคนโง่ที่มี
ความอยาก และหวังที่จะมีการได้สิ่งนั้นในเวลาหนึ่ง.

อยู่เหนือความอยากสักวันเดียวก็เป็นสุข.

ที่นี้ ธรรมะก็สอนว่า ไม่ต้องอยาก, ไม่ต้องอยาก,
รู้ว่าควรทำอะไร, อย่างไร, ทำที่ไหน, ทำเมื่อใด, ก็ทำก็แล้ว
กัน. อย่ามีความอยากที่เป็นจุดตั้งต้น แล้วก็จะได้ตาม
อยาก; นี่เรียกว่าเขาไม่มีเวลา, เขาจะไม่มีเวลาเสียเวลา;
เขาจะไม่เป็นทุกข์เพราะเวลา เพราะว่าเขาอยู่เหนือเวลา,
อยู่เหนือความหมายของเวลา, เวลาไม่มีสำหรับเขา, แล้ว
คนนี้จะมีความสุขมากน้อย? คนที่เวลาไม่กักเอา แล้วเขาอยู่
เหนือเวลา ไม่มีความอยากความหวังอะไร มาทรมานใจเขา
เขาจะเป็นสุขเท่าไร? จะเยือกเย็นเท่าไร? จะสวยงามเท่าไร?
นั่นแหละคือภักทเทกะรัตตะ มีชีวิตอยู่ได้อย่างนั้นแม้เพียง

วันเดียวกันน่าชม, มีชีวิตที่อยู่เหนือความอยาก เหนืออดีต เหนืออนาคต แม้มีชีวิตอยู่เพียงวันเดียวกันน่าชม.

นึกกลัวว่าจะสวทมนต์บทนี้ สวทกันแล้วสวทกันอีก ทั้งพระทั้งเณร ทั้งอุบาสกอุบาสิกา แล้วก็ยังโง่ ไม่รู้ว่าอะไร; แล้วบางคนอาจจะสงสัยไปพลางว่า เอ, นี่ไม่ให้สนใจอดีต สนใจอนาคต แล้วจะอยู่กันได้อย่างไร? ทั้งที่ตัวเองสวทพระบาลีบทนี้อยู่.

ฉะนั้น ขอให้ดูให้ดี ให้เข้าใจให้ดี ว่าพระพุทธรเจ้า ท่านตรัสว่า ถ้าจะอยู่กันอย่างงดงาม นำขึ้นออกขึ้นใจกันสักวันหนึ่ง แล้วจงอยู่กันอย่างนี้เถิด; อย่าอยู่อย่างคำนึงถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว, อยู่อย่างไม่ต้องหวังถึงสิ่งที่ยังไม่มาถึง.

อะไรมีอยู่ที่นี้ปัจจุบันนี้ จงทำกับมันให้ดี; ไม่มีความหมายแห่งอดีตเข้ามารบกวน ไม่มีความหมายแห่งอนาคตเข้ามารบกวน, จิตก็ไม่ถูกรบกวน จิตก็เข้มแข็ง มีกำลัง มีอำนาจ ทำสิ่งที่นี้เป็นปัจจุบันได้ดี. ที่ดีกว่านั้นอีก ก็คือเป็นสุขด้วย, เป็นสุขด้วย ถ้าเป็นผู้ทำงาน ก็ทำงานได้ดี. ถ้าไม่ต้องทำงาน ก็คือเป็นสุขอย่างยิ่ง เรียกว่า ภัทเทกะรัตโต — มีชีวิตอยู่แม้เพียงราตรีเดียวกันน่าชม.

นี่เป็นเรื่องเปรียบเทียบ คนชนิดนี้อยู่เพียงวันเดียว
ก็มีค่ามากกว่าคนชนิดไหน ที่อยู่ร้อยปี พันปี ก็ไม่มีค่าอะไร
เพื่อให้สาวกของพระองค์ มีชีวิตอยู่เพียงวันเดียวก็มีค่ามาก
ท่านจึงสอนอย่างนี้ แล้วเราไต่เป็นอย่างไรกันหรือเปล่า?

แล้วก็ไปเข้าใจให้ชัดเจนว่า ถ้าเราอยู่ได้อ่านาจ
ของเวลา เรียกว่าเป็นทาสของเวลา แล้วเราก็ จะถูกเวลา
กักกินเอาให้เราลำบาก. ความอาลัยอาวรณ์ในอดีตก็มา
กักกิน, ความหวัง, หวังในอนาคตก็มากักกิน แล้วจะเป็นสุข
ได้อย่างไร?

มีความอยากเมื่อใดเวลาจะมีทันที.

สิ่งที่เรียกว่า เวลา นั้น จะมีได้เฉพาะคนที่
มีความอยากด้วยความโง่; เพราะโง่นั้นเองมันจึงอยาก
พออยาก แล้วความหมายแห่ง เวลา ก็เกิดขึ้นทันที. ถ้าเรา
ไม่อยากอะไร ไม่ต้องการอะไร เวลาไม่มี; เวลาไม่เกิด
สำหรับบุคคลนั้น. แต่โดยเหตุที่คนธรรมดาสามัญทุกคน
มีความอยาก มีความต้องการ ดังนั้นเวลานั้นจึงมี สำหรับ
ทุกคนที่เป็นคนธรรมดาสามัญ ที่ยังโง่อยู่ ยังอยากอยู่ ยัง
ต้องการอยู่; ฉะนั้นคนทุกคนในโลกจึงมีเวลา.

ขณะที่มีความอยาก และต้องการจะให้ใ้สมอยาก นั้นแหละคือเวลา พอไม่มีความอยาก เวลาไม่มี, เวลาหายไปหมด, เวลาไม่มีความหมาย; ฉะนั้น เวลาจะมีเฉพาะเมื่ออยาก, หรือเมื่อต้องการจะใ้. นี้เราอยู่อย่างไม่อยากอะไร, ไม่ต้องการจะใ้อะไร; เวลาก็ไม่กินเรา; แต่เรานี้จะเป็นผู้กินเวลา.

พระพุทธเจ้าท่านจึงตรัสว่า ผู้กำจัดตัณหาเสียได้ เป็นผู้กินเวลา. เวลากินคน, กินสรรพสัตว์อยู่; แต่ผู้ใดหมดตัณหา สิ้นตัณหา ผู้นั้นจะกลับกินเวลา, คือเวลาเป็นเรื่องเล็กน้อย, เป็นเรื่องหัวเราะเยาะเล่น, เป็นเรื่องของเด็กกอมมือไปเลย ไม่มากักเรา ไม่มากินเรา มันกลับกันอยู่อย่างนี้.

ถ้ามีความอยาก ก็มีเวลา แล้วก็กักกินผู้อยาก; ถ้าหมดความอยาก ก็ไม่มีเวลา, ผู้นั้นกลับกินเวลา; หมายความว่าทำให้เวลามันล่องไป โดยไม่มีความหมายอะไรแก่เรา. เวลาไม่มีแก่เรา, เวลาไม่ทำอะไรแก่เรา, เราอยู่เหนือเวลา. ผู้ใดอยู่เหนือเวลาอย่างนี้ เรียกว่ามีชีวิตอยู่เพียงวันเดียวก็น่าชม.

ที่นี้ ต้องเข้าใจไปถึงที่ว่าเมื่อตะกัน ที่ว่าจะไม่มีเวลานี้ ต้องไม่มีอดีต, ต้องไม่มีความหมายแห่งอดีต, ต้องไม่มีความหมายแห่งอนาคต จึงจะเรียกว่าไม่มีเวลา.

เครื่องกำหนดเวลา เช่น นาฬิกา เป็นต้น นั้น เป็นเครื่องกำหนดเวลา ซึ่งไม่รู้จะเอาไปใช้กับเวลาไหน ; แล้วแต่จะเอาไปใช้ หรือว่าดูคุณบิละครั้ง นี้ก็เป็นเครื่องกำหนดเวลา, หรือว่าพระอาทิตย์โผล่มาให้เห็นวันละครึ่งๆ ก็เป็นเครื่องกำหนดเวลา, อย่างนี้เป็นเครื่องกำหนดเวลา. แต่ตัวเวลาที่แท้จริงนั้น คือจุดระหว่างความอยาก กับความได้สมอยาก ของคนโง่ ของคนอยาก ของคนที่มีความอยาก.

ฉะนั้น เครื่องกำหนดเวลา ก็เอาไว้กำหนดเวลา พอจะได้พูดกันรู้เรื่อง ว่ามันจะกินเวลาเท่าไร ; ถ้ามันมีเวลา. แต่ถ้าสำหรับผู้ที่ไม่มีความอยาก ไม่มีเวลา เช่น พระอรหันต์ เป็นต้นนี้ มันไม่มีความหมาย, วัน คืน เดือน ปี ไม่มีความหมาย, นาฬิกาไม่มีความหมาย, เอาไปทิ้งให้หมดก็ได้ มันไม่มีเรื่องเกี่ยวกับเวลา หรือปัญหาของเวลา. แต่ถ้าเป็นคนธรรมดา ยังจะต้องทำงานเพื่อประโยชน์ ได้รับ

ประโยชน์ แล้วมันก็จะต้องมีเวลา; ยิ่งเขาอยู่กัน ผูกพันกันเป็นสังคม, เป็นหมู่คนทำงานเนื่องกัน แล้วเครื่องกำหนดเวลาก็ยิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง.

ฉะนั้นเรารู้เสียว่า เวลานั้นสำหรับคนโง่ มีความอยากแล้วโง่ นาฬิกาแขวนข้อมือมันสำหรับคนโง่ สำหรับคนอยาก สำหรับคนที่ไม่โง่ไม่อยากนั้น ไม่ต้องแขวน; เพราะมันไม่ต้องการอะไร วัน ก็นั้น เดือน ปี มันไม่มีสำหรับคนที่ไม่อยาก หรือไม่ต้องการอะไร แล้วคนนั้นสบายก็มากน้อย. ฉะนั้นถ้าว่ามีชีวิตอยู่วันเดียว ก็จะเจริญ กังตงามนั้นหมายความว่า เป็นพระอรหันต์ลองดูวันเดียวก็แล้วกัน มีชีวิตอยู่วันเดียวก็เจริญ คือเราลองเป็นพระอรหันต์ดูสักวันหนึ่ง แล้วก็ทำอย่างที่ว่านี้, ก็เรียกว่า วันเดียวก็เจริญ. แต่สำหรับ พระอรหันต์ ท่านไม่ใช่วันเดียว ท่านตลอดไปเลย, ท่านจะมีชีวิตที่สงบเย็น เป็นสุข งตงามที่สุด ตลอดไปเลย; ถึงไม่ใช่คำว่าวันเดียว. แต่ที่นี้สำหรับคนธรรมดาที่ยังไม่เป็นพระอรหันต์นี้ ลองกำหนดกันว่าสักวันหนึ่งเกิดภักทกะรัตโต วันเดียวก็น่าชมนี้ กันดูสักวันเกิด ก็คือทำอย่างนี้.

อยู่เหนือเวลาได้ นับว่าทำอย่างพระอรหันต์.

ฉะนั้น ถ้าใครอยากจะเป็นพระอรหันต์ หรือเหมือนพระอรหันต์ สักวันหนึ่ง ก็คือทำอย่างนี้ : คือทำอย่างที่อยู่เหนือเวลา, อยู่เหนือความหมายของเวลา, อยู่เหนือคุณค่าของเวลา, ไม่มีความอยาก ไม่มีกิเลส ไม่มีตัณหา ไม่มีอุปาทาน ไม่มีความโลภ ไม่มีความโกรธ ไม่มีความหลง เพราะว่าอยู่เหนือเวลา.

ที่จะมีความโลภ หรือมีตัณหาได้ ก็เพราะว่าต้องการเวลาให้ทันแก่ความต้องการ ของตน มันยังอยากอยู่; ถ้ามันไม่มีเวลา ก็ไม่รู้จะอยากไปทำไม. เรื่อง ความโกรธ ก็เหมือนกัน มัน ไม่ได้ทันเวลา ก็โกรธ. เรื่อง ความหลง มันก็ ไม่รู้จะทำอย่างไรให้ทันแก่เวลา มันก็โง่.

ฉะนั้นถ้าเรา ไม่ต้องการอะไรเสียอย่างเดียว ก็ไม่มีปัญหาเรื่อง ความโลภ ความโกรธ ความหลง, ไม่มีปัญหาว่าทันแก่เวลา หรือไม่ทันแก่เวลา, ไม่มีปัญหาว่าได้หรือเสีย แพ้หรือชนะ อะไรมันก็พลอยไม่มีไปหมด.

ฉะนั้นเรารู้เรื่องเวลา ว่าเราจะอยู่ให้ดีที่สุขสักวันหนึ่งแล้วนี้ อย่าอยู่ด้วยอดีตหรืออนาคต; แต่อยู่ด้วย

ปัจจุบัน. แต่ถ้าเรายังมีอยู่ เราจึงอยู่ด้วยปัจจุบัน ฉะนั้น
เราจึงเป็นพระอรหันต์ได้วันเดียว หรือได้ชั่วระยะ ๆ หนึ่ง.

ทีนี้ ถ้าเราจะ เป็นพระอรหันต์ตลอดไป ไม่ชั่ว
วันเดียว จะต้องทำอะไร? ก็คือเลิกปัจจุบัน เสียด้วยสิ,
เลิกตัวปัจจุบันนั้นเสียด้วย, อดีตก็ไม่มี, ปัจจุบันก็ไม่มี,
อนาคตก็ไม่มี; เพราะว่าไม่มีตัวกู, เพราะว่าไม่มีตัวกูที่
เป็นอยู่, มันไม่มีตัวเราที่เป็นอยู่, ทั้งนั้นมันก็ไม่มีปัจจุบัน.
เพราะว่าไม่มีตัวเราที่เป็นอยู่ มันก็ไม่มีการอยู่ที่เป็นปัจจุบัน,
ไม่มีตัวกูที่กำลังอยู่ซึ่งเป็นปัจจุบัน เมื่อไม่มีตัวกูแล้ว อดีต
ก็ไม่มี อนาคตก็ไม่มีเอง ยกเลิกหมดทั้งอดีต ทั้งปัจจุบัน
ทั้งอนาคต ก็เป็นพระอรหันต์สมบูรณ์ นี้อยู่เหนือเวลาหมด
สิ้นเชิง ไม่มีอะไรที่จะกล่าวว่าอดีตหรือปัจจุบัน หรืออนาคต.

แต่ถ้ายังไม่เป็นพระอรหันต์ถึงขนาดนั้น จะเป็น
เพียงภิกษุเทวะรัตโต ราตรีเดียวกันน่าชม. นี้ยังมีปัจจุบัน
เหลืออยู่ เป็นเครื่องกำหนดอยู่ เพราะว่ามีตัวเราอยู่, ยังมี
ตัวเราเหลืออยู่. แต่ถ้าตัวเราอยู่ที่ที่สุด ก็มีกันแต่ปัจจุบัน
อย่ามีอดีตอย่ามีอนาคต.

ขอให้เข้าใจว่า *ที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า อยู่อย่าง
ราตรีเดียวกันน่าชม มีแต่ปัจจุบัน, ไม่มีอดีต ไม่มีอนาคตนั้น*

เป็นสิ่งที่พอจะทำได้. เราจะพักผ่อนจิตใจนี้ อคติไม่มารบกวน อนาคตไม่มารบกวน อยู่แต่ปัจจุบัน กำหนดแต่ส่วนที่เป็นปัจจุบัน. สิ่งที่ถูกกำหนดนั้นมันก็ไม่ได้รบกวน; มันแค่เพียงรู้สึกที่เราทำอะไรอยู่ มันก็เลยเป็นผู้มีความสุขความเจริญ อยู่อย่างที่มีตัวตน อย่างมีบุคคล ที่เรียกว่า มีราตรีเดียวกันเจริญ, ราตรีเดียวกันน่าชม; แปลว่า ไม่ได้เพิกถอนความหมายของเวลาจนสิ้นเชิง ก็ยังมีปัจจุบันเป็นเครื่องกำหนดอยู่; แต่ถึงอย่างนั้นก็พูดได้ว่าปัจจุบันนั้นไม่ได้ทรมาณจิตใจเรา.

เราอยู่กับบี บี ก็สิบปีแล้ว มันยังไม่มี ยังไม่เคยมีความสงบสุข; เรา ลองอยู่อย่างมีความสุขดูสักวันหนึ่ง เป็นไร; ก็คือการทำอย่าให้มีอดีตและอนาคต กำหนดอยู่แต่สิ่งที่ต้องเห็น ต้องดู ต้องทำ อยู่เฉพาะหน้า ้วยไม่มีความรู้สึกอยากได้อะไร ต้องการอะไร.

ที่จริง ถ้าจะให้ถึงที่สุด ก็จะต้องทำด้วยความรู้สึกที่ว่า ไม่มีตัวตนเหมือนกัน; แต่เดี๋ยวนี้มันยังละไม่ได้ ยังมีตัวตนอยู่ ก็อย่าให้อดีตและอนาคตมารบกวน. ให้มีแต่จิตใจอย่างเดียว กระทำอยู่ในสิ่งที่ต้องทำ ต้องรู้

ต้องเห็นนั้นนะอยู่อย่างเดียว ; ก็ไม่มีความทุกข์, เป็นผู้ที่
อยู่ด้วยความสงบสุข แม้วันเดีวยกี่ยังน่าชม.

อยู่กับปัจจุบันที่สุดก็คือสมาธิ.

อยู่กับปัจจุบันที่ดีที่สุด ก็คือสมาธิ, มีสมาธิ
กำหนดสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นอารมณ์ของจิต สำหรับจิตจะอยู่
ที่นั่น ; แล้วทำสมาธิสำเร็จ ก็มีผลของสมาธิที่เรียกว่า วิทก
วิจารณ์ ปีติ สุข เอกกคตา ซึ่งเป็นผลของสมาธิ. แล้ว
เอกกคตานั้นมีจิตเดียว, จิตกำหนดอยู่ที่สิ่งเดียว ; นั่นก็
เป็นแต่เพียงการกำหนด ไม่มีความหมายแห่งอดีตหรือ
อนาคต. จิตที่หยุดอยู่ในสมาธิ ก็เรียกว่าอยู่กับปัจจุบัน
ไม่มีอดีต ไม่มีอนาคต.

ที่นี้ถ้ายังทำไป ยังดำอยู่ ก็เลื่อนขึ้นไป เป็นไม่มี
วิตกวิจารณ์ เป็นหุตินยามาน มันก็เป็นปัจจุบันที่เข้มข้นขึ้นไป,
กระทั่งไม่มีปีติ ไม่มีสุข, มีแต่อุเบกขากับเอกกคตา. ส่วน
ที่เป็นอุเบกขานั้นเป็นปัจจุบันที่สุด, เป็นปัจจุบันที่
สะอาดที่สุด ที่กำหนดได้แล้วจะไม่มีความทุกข์ หรือว่า
ปฏิกิริยาที่เป็นทุกข์แต่ประการใด เรียกว่าอยู่กับอุเบกขา.

จิตที่อยู่ด้วยอุเบกขา, วางเฉยได้ต่อสิ่งทั้งหลายทั้งปวง. นี้เรียกว่าอยู่กับปัจจุบันเท่านั้น อดีตอนาคตไม่อาจจะแทรกแซงเข้ามาได้.

ที่นี้ อุเบกขานี้จะทำให้ยิ่งขึ้นไป ๆ จนถึงกับว่า สูงสุด เป็นอรุณภาพเป็นสมาบัติ มันก็ยังเป็นอุเบกขา, หรือว่าเป็นปัจจุบันที่ละเอียดยิ่งขึ้นไป, เป็นปัจจุบันที่สูงสุด; เป็นปัจจุบันที่ละเอียดสูงสุด ก็ไม่มีทางที่จะเกิดความรู้สึกเป็นอดีตหรืออนาคต. และระหว่างนั้นเมื่อกำหนดอยู่อย่างนั้น ก็ไม่มีทางที่จะเกิดตัวตนเหมือนกัน, จะไม่เกิดความรู้สึกเป็นตัวตน; เหมือนพระอรหันต์ที่ตัดขาดแล้วจากอุปาทาน ไม่มีตัวตน. แต่เดี๋ยวนี้มันขาดจากตัวตน ชั่วเวลาที่เรากำหนดอยู่อย่างนี้; พอเราไม่กำหนดอย่างนี้ มันก็กลับมาอีก. ฉะนั้นจึงเรียกว่าแม้แต่วันเดียวก็ยังมี, คือชั่วเท่าที่มันกำหนดได้, จะสักวันหนึ่งหรือสองวัน หรือชั่วโมงเดียวก็ยังมี; ใช้คำว่าอย่างนี้จะฟังง่าย.

ที่ว่าจะเป็นผู้มีชีวิตอันสูงสุดคู่สักวันหนึ่ง หรือคู่สักครึ่งวัน หรือว่าคู่สักชั่วโมงหนึ่ง ก็ขอให้ทำอย่างนี้ ก็มี

จิตกำหนดอยู่แต่ที่เป็นปัจจุบัน อดีตไม่มารบกวน อนาคตไม่รบกวน. แล้วสิ่งที่เรียกว่าปัจจุบันนั้น ก็คือสิ่งใดที่จิตกำหนดอยู่ ก็เรียกว่าปัจจุบันได้; แล้วถ้ากำหนดไป ๆ จนมัน วางเฉยในสิ่งนั้น ๆ ได้ อันนั้น ยังเป็นปัจจุบันอย่างยิ่ง.

แล้วอุเบกขา หรือ ความวางเฉย นั้น ก็มีหลายระดับมากขึ้นไป ตามที่จิตเป็นสมาธิมากขึ้นไปเท่าไร. กำหนดอยู่ที่อุเบกขา ที่เป็นอารมณ์เอกอารมณ์เดียว เป็นเอกกัคคา อย่างนี้เรียกว่าปัจจุบันที่สุด ไม่เกิดกิเลส ตัณหา อุปาทาน ใด ๆ ได้ นี้เรียกว่าอยู่เหนือเวลา ชะเวลา.

ถ้าเป็นพระอรหันต์ ก็เลิกหมด ทั้งอดีตทั้งปัจจุบัน และอนาคต. ถ้าเป็นเพียงภิกษุเทวครัตโต อย่างว่านี้ เอาปัจจุบันอย่างเดียวไว้, อดีตและอนาคตก็ไม่มี. แต่ถ้าทำเรื่อยไป ๆ มีความเจริญองกงามก้าวหน้า มันก็ไปตามทางของธรรมะ ที่จะตัดกิเลสให้หมดสิ้นได้ ก็กลายเป็นพระอรหันต์ในที่สุด. เต็มวันนี่เมื่อยังเป็นพระอรหันต์ไม่ได้ ก็จะลงอยู่อย่างพระอรหันต์ หรือคล้ายพระอรหันต์ คู่สักวันหนึ่ง ๆ.

นี้เรียกว่า อาการของภัทเทกะรัตโต อยู่ด้วยสิ่ง
เป็นปัจจุบัน, ภัทเทกะรัตโต อยู่ด้วยอุเบกขาจิต. แต่
ถ้าเป็นพระอรหันต์ ก็อยู่ด้วยนิพพาน ซึ่งเป็นปัจจุบัน
ยิ่งกว่าสิ่งใด.

ปัจจุบันที่สุดคือนิพพาน.

ถ้าพูดว่า อะไรเป็นปัจจุบันที่สุด? แล้วก็ต้อง
ตอบว่า พระนิพพาน เพราะว่าพระนิพพาน ไม่มีความหมาย
ว่าเกิดขึ้น — ตั้งอยู่ — ดับไป, ไม่มีความหมายว่าเกิดขึ้น
ตั้งอยู่ ดับไป; ความที่ไม่มีอะไรปรุงแต่งพระนิพพาน;
พระนิพพานจึงไม่มีเกิดขึ้น — ตั้งอยู่ — ดับไป. ฉะนั้น พระ
นิพพาน จึงมีลักษณะที่เรียกได้ว่า เป็นปัจจุบันตลอดเวลา.
ฉะนั้น การมีพระนิพพานเป็น อารมณ์ ของพระอรหันต์นั้น
เรียกว่าท่านอยู่กับปัจจุบันได้ถึงที่สุดตลอดเวลาจริงๆ ด้วย.

ผู้ที่กำหนดปัจจุบันอยู่ จึงมีอยู่เป็น ๒ พวก : ถ้า
เป็นพระอรหันต์ ท่านอยู่ด้วยพระนิพพาน ซึ่งเป็น
ปัจจุบัน; ถ้ายังไม่ถึงพระอรหันต์ ก็อยู่กับการกำหนด
สิ่งที่กำหนดอยู่ ในลักษณะที่เป็นอุเบกขาก็แล้วกัน.

ฉะนั้น ใครทำจิตให้เป็นอุเบกขาได้อย่างไร; กำหนดอุเบกขานั้นอยู่ อดีตจะไม่รบกวน อนาคตจะไม่รบกวน เขาก็จะเป็นภักทเทกะรัตโต แม้มีชีวิตอยู่วันเดียวกันน่าชม; ไม่ใช่เป็นเรื่องเสียหาย ไม่ใช่เป็นคนโง่ เป็นคนบ้าที่ไม่รู้เรื่องอนาคต ไม่รู้เรื่องปัจจุบัน.

คนพวกนี้ถ้าเขาต้องการจะต้องรู้เรื่องอนาคต หรือรู้เรื่องปัจจุบันเขาก็ทำได้ เพราะไม่ได้เป็นคนโง่ ไม่ได้เป็นคนผิดปรกติ; ถ้าเขาจะ ระลึกถึงอดีต เพื่อจะเอามาเป็นครูแก่ปัจจุบัน เขาก็ทำได้; แต่ว่าอดีตนั้นจะไม่มาทำให้เขาเป็นทุกข์. คนบุญชน เมื่อนึกถึงเรื่องอดีต แล้วก็เอาเรื่องในอดีตมาฟื้นฟูความจำทำให้เป็นทุกข์ เพราะเคยผิดพลาดมาแล้ว, หรือแม้ว่าอดีตเคยเป็นสุข มันก็เอามาทำให้ซ้ำอีกครั้งหนึ่ง ไม่ใช่ความสงบ.

หรือว่า คนที่เป็น ภักทเทกะรัตโต น้อยากคำนวณอะไรในอนาคต เขาก็คำนวณได้, เขาจะ คิดถึงสิ่งที่ในอนาคตก็ได้ แต่ไม่มาทำให้เขาเป็นทุกข์ได้; เพราะเขาไม่ได้คิดอย่างความหวัง. เขาคิดอย่างที่ว่ามันเป็นอย่างไร, มันควรจะเป็นอย่างไร, จะจัดมันให้เป็นอย่างไร. ดังนั้น

มันจึงเป็นเพียงส่วนประกอบของความคิด เพื่อจะกำหนดลงไปว่า เขาควรจะทำอย่างไร, ควรจะได้อะไร, ควรจะเป็นอย่างไร, ตามที่ถูกที่ควร. แต่อย่าลืมว่าเขาไม่หวัง, เขาไม่หวังด้วยกิเลส ตัณหา, ไม่อยากด้วยตัณหา ไม่หวังด้วยอาสว ไม่นิยมมันด้วยอุปาทาน. ฉะนั้น แม้เขาจะ คิดถึงอนาคตเพื่อวางแผนการอะไรก็ได้ แต่ไม่เป็นทุกข์; ไม่ใช้ความหวังที่จะมากักเจ้าของให้เป็นทุกข์.

ฉะนั้น เราจะอยู่ในโลกนี้ บัจจุบันนี้, เป็นคนธรรมดา^๕นี้ ได้ โดยที่^๕ว่า ไม่มีอดีต ไม่มีอนาคต ชนิดที่มันจะกักเอา, ไม่มีอดีต อนาคต ชนิดที่จะทำอันตรายแก่จิตใจของเรา ฉะนั้น อดีตจึงเป็นเพียงบันทึก, อดีตจึงเป็นเพียงบันทึกความจำ, จะเอามาใช้เมื่อไรก็ได้. อนาคตจึงเป็นเพียงแผนการ ของสิ่งที่เราควรจะทำ ที่เราวางไว้, ไม่หวังว่าจะได้ด้วยกิเลสตัณหา; เพราะเราไม่มีความโง่พอที่จะมีตัวตน หรือว่าจะได้อะไรมาเป็นของตน แล้วรู้ว่าทุกสิ่งมันอย่างนั้นเอง.

“เช่นนั่นเอง” และ “ความว่าง” เป็นข้อจุมอย่างยิ่ง

นี่เรื่อง อย่างนั่นเอง ตถาตา-อย่างนั่นเอง เกย
พุกกันมากี่ครั้ง ๆ แล้ว; ระวังกันให้ดี จำให้ดี จำไว้ให้ดี
มัน จะช่วยป้องกันมิให้เกิดความหวัง ชนคติโง่ ชนคติที่เป็น
ทุกข์, ให้เกิดเวลาขึ้นมาจำกัดกินเอา. แต่มันเช่นนั่นเอง,
มันก็เช่นนั่นเอง จะไปหลงรักอะไรกะมัน แล้วจะไม่หลงโกรธ
หลงเกลียด หลงกลัว หลงอะไรหมดทุกอย่าง. ฉะนั้น
ตถาตาช่วยให้เราอยู่ด้วยจิตปรกติ : อคติก็ไม่ทำอัน-
ตราย, อนาคตก็นำไม่ทำให้เกิดอันตราย, ปัจจุบันก็ไม่ก่อให้เกิด
เกิดปัญหา ชนคติที่จะเป็นอันตราย.

ฉะนั้น รักษาความรู้เรื่อง ตถาตา, ตถาตานี้ไว้
ให้ดี ๆ; แล้วเราจะไม่อาลัยอาวรณ์ด้วยอดีต เพราะ
ว่ามันเช่นนั่นเอง, แล้วเราจะไม่หวัง เป็นบ้าในวิมานใน
อากาศในอนาคต เพราะว่าเป็นเช่นนั่นเอง; แล้วก็อยู่
ด้วยความเป็นเช่นนั่นเอง, ก็คือความรู้ว่ามันเป็นเช่นนั้น
เอง, ไม่ก่อให้เกิดความอยาก กิเลส ตัณหา อะไรขึ้นมา ก็
เรียกว่าเป็นปัจจุบัน.

หรือจะพูดเอาเปรียบหน่อยก็ว่า เช่นนั้นเอง คือ
 ปัจจุบันอย่างยิ่ง; ถ้าไม่เช่นนั้นเองมันก็เปลี่ยน; ถ้า
 เปลี่ยนก็ไม่ใช่ปัจจุบัน. ปัจจุบันอันแท้จริงก็คือความที่
 ไม่เปลี่ยน, ความที่ไม่เปลี่ยนนั้นแหละคือปัจจุบัน. ตัว
 เช่นนั้นเอง, ความหมายที่มันเป็นเช่นนั้นเองนั้นมันไม่
 เปลี่ยน เมื่อไม่เปลี่ยนมันก็เป็น เช่นนั้นเอง, แล้วมันก็
 เป็นปัจจุบัน เพราะว่ามันคงที่อยู่เป็นปัจจุบัน. ถ้าคิด
 อะไรไม่ออก ก็คิดความหมายของคำว่า "เช่นนั้นเอง".

ขอให้รู้จักสิ่งที่เรียกว่า ตถาตา หรือเช่นนั้นเอง
 ไว้ให้ดีๆ; มันไม่มีการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นมันจึงเป็น
 ปัจจุบัน, หรือว่าเพราะมันเป็นเช่นนั้นเอง, เห็นเช่นนั้น
 เอง แล้วมันก็มีประโยชน์ คือ ไม่อยากอะไร.

ผู้ที่เห็นความเป็นเช่นนั้นเอง ของสิ่งใด เขาก็จะ
 ไม่อยากอะไรเกี่ยวกับสิ่งนั้น. ถ้าเขาเห็นเป็นเช่นนั้นเอง
 ของทั้งหมดของทุกสิ่ง เขาก็ไม่อยากอะไรในทั้งหมดในทุกสิ่ง;
 เมื่อเขาไม่อยาก ก็ไม่มีเวลา เวลาไม่ทำอะไรได้แก่ผู้
 ไม่อยาก; -เวลาไม่ทำอะไรได้ ไม่มีอำนาจอะไร แก่ผู้ที่ไม่มี

ความอยาก เช่นนั้นเองทำให้ไม่อยาก ; เมื่อไม่อยาก เวลา
ก็ทำอะไรไม่ได้ เขาก็ไม่มีความทุกข์เกี่ยวกับเวลา ;
เพราะว่าเขาเป็นคนที่ไม่มีอดีต เป็นคนที่ไม่มีอนาคต. นี่
เรียกว่า การเห็นเช่นนั้นเองนั้นมีประโยชน์ที่สุด.

หรือจะดูกันอีกทีหนึ่งก็จะเห็นว่า ความว่างนั้นแหละ
เป็นปัจจุบันที่สุด, ไม่มีอะไรที่จะเป็นปัจจุบันมากเท่ากับความ
ว่าง ; เพราะความว่างนั้นมิได้เกิดขึ้น—ตั้งอยู่—ดับไป, มัน
ไม่มีอะไรจะเปลี่ยนแปลงในความว่าง. นิพพานก็ว่างอย่างยิ่ง
ในความว่างไม่มีอะไรจะเปลี่ยนแปลง ; เพราะฉะนั้น
ความว่างจึงเป็นปัจจุบันอย่างยิ่ง. ถ้าจิตของเรากำหนด
อยู่กับความว่าง ก็คือกำหนดอยู่ที่ปัจจุบันอย่างยิ่ง มันก็ไม่
เกิดความอยาก ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับเวลา ไม่มีอดีต ไม่มี
อนาคต ที่จะมารบกวน.

คำสอนทางศาสนาสูงกว่าการศึกษาในโลกปัจจุบัน

นี่เรื่องทีกล่าวนำทั้งหมดนี้ เป็นเรื่องฝ่ายธรรมะ
ฝ่ายพระศาสนา เป็นคำสอนในพระศาสนา. ส่วนการศึกษา
ปัจจุบันของชาวบ้าน ของโลกปัจจุบันนั้น เขาอาจจะพูดกัน

อย่างอื่น, เขาไม่พูดกันอย่างนี้, เราเอามาใช้กันไม่ได้. เรา
 สามารถจะอยู่เหนือเวลาได้; แต่ชาวบ้านทั่วไป หรือ
 การศึกษายุคปัจจุบัน ไม่ได้สอนให้คนอยู่เหนือเวลาได้;
 สอนได้แต่เพียงให้คนรีบทำอะไร, รีบทำให้เสร็จ ๆ ทันเวลา,
 ทำเร็ว ๆ นี่จึงเป็นโรคประสาทกันเต็มบ้านเต็มเมือง เพราะ
 ไม่มีความรู้ เรื่องที่ว่าอยู่เหนือเวลาเอาเสียเลย. นี่การศึกษา
 ของโลกปัจจุบันนี้ไม่สูงพอ ที่จะทำให้คนเรามีความรู้เรื่อง
 การอยู่เหนือเวลา.

ความรู้ในพุทธศาสนาสูงพอ ที่จะทำให้เราสามารถ
 อยู่เหนืออำนาจของเวลา. ส่วนความรู้ในโลกปัจจุบันนี้ ไม่
 อาจจะทำให้รู้ได้ว่า เวลาทำอะไรด้วยซ้ำไป. ความรู้วิทยาศาสตร์
 ปัจจุบันนี้ ไม่ทำให้เรารู้ได้ว่า เวลาทำอะไร; เพราะเขาเอา
 แต่วัตถุเป็นหลัก, อย่างตึกก็เป็นเครื่องกำหนดเวลา. แต่ความ
 รู้ในทางธรรมะ ทางศาสนานี้ สอนให้เรารู้ได้ว่า เวลา
 นั้นคืออะไร. คือบัญญัติลงไปได้เลยว่า เวลา คือจุดระหว่าง
 ความอยากตั้งต้น กว่ามันจะได้รับผลของความอยาก
 นั้นคือเวลา, คือความอยากยังไม่ได้ตามความต้องการของ
 ความอยาก นั้นคือความหมายของเวลา. ถ้าไม่มีความอยาก

ก็ไม่มีเวลา, ไม่มีความหมายของเวลา. เวลาจะมีค่ามีอำนาจ
ขึ้นมาได้ ก็ต้องมีความอยากของบุคคลนั้น.

ฉะนั้นมันจึงน่าหวั่นว่าอยู่ในโลกด้วยกันนี้; บางคน
อยู่ใต้อำนาจของเวลา, บางคนอยู่เหนืออำนาจของเวลา.
คนปุถุชนทั่วไปอยู่ใต้อำนาจของเวลา, ถูกเวลาบีบคั้น
กักกินอยู่. แต่ พระอรหันต์อยู่เหนืออำนาจของเวลา,
เวลาไม่บีบคั้นกักกินท่านได้. แล้วเราก็อยู่ในโลกเดียวกัน
พวกหนึ่งอยู่ใต้อำนาจของเวลา, พวกหนึ่งอยู่เหนืออำนาจของ
เวลา. คนที่อยู่ใต้อำนาจของเวลา ก็ทนทรमानไป,
ต้องทนทรमानไปตามอำนาจความบีบคั้นของเวลา เขาก็มี
อดีตปัจจุบันและอนาคต.

เป็นภักทเทกะรัตโตกันบ้าง จะผาสูกัสักวันหนึ่ง.

เถยวันเรามาเป็นคนที่อยู่เป็นสุข เหนือเวลาทั้ง
เสียบ้าง สักวันหนึ่งคืนหนึ่งจะเป็นไรไป; มาเป็นภักทเท-
กะรัตโต มีชีวิตที่ดีที่สุดกันสักวันหนึ่งเอาไหมล่ะ? ก็
คือมามีชีวิตอยู่เหนือเวลา เหมือนพระอรหันต์กันเสียบ้าง
สักวันหนึ่งสักคืนหนึ่ง แม้แต่สักชั่วโมงหนึ่งก็ยังดี, ดีกว่า
เปล่า.

ฉะนั้นขอให้เป็นที่สนใจว่า เราจะได้รับประโยชน์ มีความสุขจริงจากชีวิตของเรา นี้จะต้องรู้จักทำชีวิต ให้อยู่เหนือการบีบคั้นของเวลา เพราะเราไม่โง่และไม่อยากอะไร เข้า ชีวิตนี้จึงอยู่เหนือการบีบคั้นของเวลา; อย่างน้อยก็ได้รับประโยชน์ คือไม่มีความทุกข์, และถ้าเราทำเรื่อย ๆ ไป มันก็จะดียิ่ง ๆ ขึ้นไป. เวลาหมดอำนาจโดยสิ้นเชิง, หรือว่าเรา รู้จักทำบ้าง บางครั้งบางคราว มันก็คุ้มเราให้อยู่เป็นผาสุกได้ ไม่ต้องละอายแมว.

คำถามจะพูดอยู่เสมอ ใครจะชอบหรือไม่ชอบก็ตามใจ; พวกละอายแมว นอนไม่หลับเป็นโรคประสาท ต้องละอายแมว; เพราะคนเหล่านั้นเวลานั้นบีบคั้นเกินไป. สัตว์ไตรัจฉานมันไม่มีความอยาก มันไม่มีความต้องการมากเหมือนมนุษย์; เวลาที่บีบคั้นสัตว์ไตรัจฉานไม่ได้มากเหมือนมนุษย์. สัตว์ไตรัจฉานไม่เป็นโรคประสาท; แต่คนเป็นโรคประสาทให้ละอายแมว ให้ละอายหมาด้วยก็ได้; เพราะไม่เห็นแมวหรือหมาเป็นโรคประสาท เพราะการบีบคั้นของเวลา.

จึงหวังว่า เราควรจะรู้จักความหมายของพระพุทธรูป
 ภาสิตข้อนี้ ว่าท่านตรัสไว้อย่างถูกต้องที่สุด. เรามีชีวิต
 ประเสริฐได้ โดยไม่อาลัยในอดีต โดยไม่หวังในอนาคต
 แต่พวกนักศึกษาในปัจจุบันนี้ไม่เข้าใจ; แล้วเขาไม่เห็น
 ค่าย, แล้วเขาคำอาตมา ไม่ได้คำพระพุทธเจ้า เพราะเขาไม่
 รู้ว่าคำนี้พระพุทธเจ้าตรัส. เขาเข้าใจว่าท่านพุทธทาสแห่ง
 สวนโมกข์กล่าว เขาเลยเอาไปเขียนคำในหนังสือพิมพ์เลย.

นี้ก็ไม่ใช่ที่จะแก้แค้นหรืออะไร, ไม่ใช่; แต่
 บอกว่าให้รู้ว่า การศึกษาในโลก สมัยนี้มันไม่พอ, ไม่พอที่
 จะรู้ว่า เราสามารถอยู่นอกอำนาจอดีต นอกอำนาจ
 อนาคตได้. แล้วการอยู่อย่างนั้นไม่เสียหายอะไร, ไม่ขาด
 ทุนอะไร, ไม่ทำให้หยุดพัฒนา ไม่ได้ทำให้เสียประโยชน์ใดๆ,
 แต่จะทำให้สบายดี.

นี่ จึง ขอให้รู้จักปฏิบัติธรรมะข้อนี้ คือภัทเทกะ
 รัตโต, ภัทเทกะรัตตคาถาที่เราสวดมนต์กันอยู่ทุกวันนี้
 ว่าเป็นสิ่งที่เราจะต้องมี จะต้องได้, จะต้องทำให้ได้.
 วันหนึ่งคืนหนึ่ง เราเป็นผู้เจริญด้วยธรรมกันเสียบ้างบ่อยๆ;
 วันหนึ่งคืนหนึ่ง แม้ไม่ตลอดทุกวันไป ก็จะไม่เสียที่ที่ไต่เกิด

มาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนา, ไม่ต้องโง่งจนถึงกับ
ขนาดหาว่าคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าผิด. เหมือนกับที่
คราวหนึ่งเขาว่า สันโดษเป็นคำสั่งสอนที่ผิด เป็นศัตรูของการ
พัฒนา. เดียวนี้เขาก็เข้าใจว่า ถ้าเราไม่ระวังในอดีต ไม่ระวัง
ในอนาคต เราก็คงหมดเนื้อหมดตัว ไม่มีผ้าจะนุ่ง จะเลวจะ
ยากจน จนไม่มีผ้าจะนุ่งกันแล้ว ถ้าไม่ระวังอดีตไม่ระวัง
อนาคต; แต่หารู้ไม่ว่า ที่เราไปผูกพันกันอยู่กับมัน
เราต้องเป็นโรคประสาท, เราต้องเป็นบ้าและตาย มัน
ยิ่งกว่าเสียอีก.

ธรรมะนี้ ไม่มีทางผิด ดอก หรือว่าที่ พระพุทธ-
เจ้าท่านตรัสไว้ไม่มีทางผิดดอก; เรายังไม่ต้องเชื่อท่าน
ก็ได้ แต่เราลองเอาไปสังเกตดู ไปคิดดูไปใคร่ครวญดู ไป
ลองปฏิบัติดู จะรู้ว่าไม่ผิด. ฉะนั้น อย่างกล้าคิดว่าพระ-
พุทธเจ้าตรัสอะไรแล้วก็ยังมีผิด, แล้วผู้ที่เอามาพูดต่อ มา
กล่าวต่อ ก็ถูกหาว่า ว่าเอาเอง หรือว่าผิดๆโดยว่าเอาเอง.

นี้อาตมามีเจตนามุ่งหมายที่จะทำความเข้าใจกัน ใน
หลักของพระพุทธศาสนา ที่เรากำลังเข้าใจผิดกันอยู่ต่อไปที่
ละเรื่องๆ จนกว่าจะหมดเรื่องที่เรากำลังเข้าใจผิดกันอยู่. ใน

วันนั้นก็พูดเรื่อง ภัทเทกะรัตโต มีชีวิตอันประเสริฐที่สุด
 ดุสส์กวันหนึ่งเป็นไร, มีชีวิตที่ประเสริฐสูงสุดดุสส์กวันหนึ่ง
 เป็นไร, คือเรื่องนี้; โดยเพิกอิทธิพลของอดีตและ
 อนาคตออกไปเสีย, หยุดอยู่กับปัจจุบัน อันบริสุทธ์;
 แล้วก็ไม่มีความทุกข์ เรียกว่างดงามอย่างยิ่ง น่าชมอย่างยิ่ง,
 เรียกโดยบาลีว่า ภัทเทกะรัตโต—มีชีวิตอยู่เพียงวันเดียวก็น่า
 ชม.

การบรรยายนี้สมควรแก่เวลาแล้ว อาตมาขอยุติการ
 บรรยาย เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย สวดสาธยาย
 บทพระธรรม ที่เป็นเครื่องส่งเสริมกำลังใจ ในการประพฤติ
 ปฏิบัติธรรม ให้ก้าวหน้าสืบต่อไปในบัดนี้.

มีโดยไม่ต้องมีผู้

ถ้ามีอะไร แล้วใจ รู้สึกเหนื่อย
สำนักเรื่อย ว่ากูมี อย่างนั้นหนา
มีทั้ง "กู" ทั้งของ "กู" อยู่อัตรา
นั่นอัตรา มาผุดขึ้น ในการมี

ถ้ามีอะไร มีไป ตามสมมุติ
ไม่จับยุค ว่า "ของกู" รั่วรั่ว
แห่งจิตใจ ไม่วิปริต ผิดวิธี
มีอย่างนั้น ย่อมไม่เกิด ตัวอัตรา

ฉะนั้นมีอะไร อย่าให้มี อัตราเกิด
เพราะสติ อันประเสริฐ คอยกันทำ
สมบูรณ์ด้วย สัมปชัญญ์ และปัญญา
นี้เรียกว่า รู้จักมี ที่เก่งเกิน

เป็นศีลปะ แห่งการมี ที่ชั้นยอด
ไม่ต้องกอด ไฟนรก ระหกระเหิน
มีอย่างว่าง ว่างอย่างมี มีได้เพลิน
ขอชวนเชิญ ให้รู้มี อย่างนี้แล.

พุทธทาสภิกขุ

เรียนชีวิต

เรียนชีวิต อย่าแสวง จากแหล่งนอก
อย่าเข้าไป ในคอก แห่งศาสตร์ไหน
อย่ามัวคิด ยุ่งยาก ให้ผากใจ
อย่าพิจารณา จาระไน ให้งุ่นงำ

อย่ายึดมั่น นั่นนี้ ที่เรียกกฎ
มันตรงตรง คดคด อย่างหมดหวัง
จงมองตรง ลงไปที่ ชีวิตัง
ดูแล้วหยั่ง ลงไป ในชีวิต

ให้รู้รส หมดทุกด้าน ที่ผ่านมา
ให้ชิมซาบ วิญญาน์ อย่างวิศิษฐ์
ประจักษ์ทุกข์ ทุกระดับ กระชับขีด
ปัญหาชีวิต จะเผยออก บอกตัวเอง.

W. S. S. S.

มีธรรมเป็นอาภรณ์ :

คนไร้ธรรม พันเพื่อน เหมือนเปลือยกาย
มันน่าอาย อวดได้ ไม่คลีนเหียน
คนมีธรรม รู้อาย ไม่ว่ายเวียน
จูงดูให้ แนบเนียน มีอาภรณ์.

อาจสุขเย็น เห็นประจักษ์ เพราะรักตัว
ไม่เมาแก้ว รักกิเลส เป็นเหตุถอน —
ตนออกจาก ความจริง สิ่งถาวร
จนเห็นกง — จักรร้อน เป็นดอกบัว.

ความเห่อเหิม เพิ่มตณหา ให้อั้วจัด
เหมือน หลงสร้าง — สมบัติ ไร้ทุนหัว
ยังมีมาก หนักมาก ยิ่งยากตัว
ทั้งยังกลัว ความวิบัติ ขึ้นบัดดล ฯ

พุทธทาสภิกขุ

เรียนธรรมะ

เรียนธรรมะ อย่าตะกละ ให้เกินเหตุ
จะเป็นเปรต นิวปราชญ์ เกินคาดหวัง
อย่าเรียนอย่าง ปรัชญา มัวบ้าดัง
เรียนกระทั่ง ตายเปล่า ไม่เข้ารอย.

เรียนธรรมะ ต้องเรียน อย่างธรรมะ
เรียนเพื่อละ ทุกข์ใหญ่ ไม่ทอดย
เรียนที่ทุกข์ ที่มีจริง ยิ่งเข้ารอย
ไม่เลือนลอย มองให้เห็น ตามเป็นจริง.

ต้องตั้งต้น การเรียน ที่หูตาฯ
สัมผัสแล้ว เกิดเวทนา ตัณหาวิง —
ขึ้นมาอยาก เกิดผู้อยาก เป็นปากปลิง
“เรียนรู้อย่าง ตัณหาคับ นับว่าพอ”ฯ

—พุทธทาสโอฬารวิบูลย์—

ខ្មោច ក្រែង ក្រៃ

ខ្មោច ក្រែង ក្រៃ ខ្មែរ ខ្មែរ ខ្មែរ
ខ្មោច ក្រែង ក្រៃ ខ្មែរ ខ្មែរ ខ្មែរ
ខ្មោច ក្រែង ក្រៃ ខ្មែរ ខ្មែរ ខ្មែរ
ក៏ ខ្មែរ ក្រែង ក្រៃ ខ្មែរ ខ្មែរ ខ្មែរ ។

អន្តរាយ ខេត្ត :-

"ក្រែង ក្រៃ ក្រៃ" គឺ ខ្មែរ ក្រែង ក្រៃ ខ្មែរ ខ្មែរ ខ្មែរ
ក្រែង ក្រៃ ក្រៃ ខ្មែរ ខ្មែរ ខ្មែរ ក្រែង ក្រៃ ក្រៃ ។

"ខ្មែរ ក្រែង ក្រៃ" គឺ ខ្មែរ ក្រែង ក្រៃ ខ្មែរ ខ្មែរ ខ្មែរ
ក្រែង ក្រៃ ក្រៃ ខ្មែរ ខ្មែរ ខ្មែរ ខ្មែរ ក្រែង ក្រៃ ក្រៃ ។

"ក្រែង ក្រៃ ក្រៃ" គឺ ក្រែង ក្រៃ ក្រៃ ខ្មែរ ខ្មែរ ខ្មែរ
ក្រែង ក្រៃ ក្រៃ ខ្មែរ ខ្មែរ ខ្មែរ ក្រែង ក្រៃ ក្រៃ ។
គឺ ក្រែង ក្រៃ ក្រៃ ខ្មែរ ខ្មែរ ខ្មែរ ក្រែង ក្រៃ ក្រៃ ។

ល. ខ្មែរ ក្រែង ក្រៃ

เราสองคน ๑๘๗

เราสองคน ๑๘๗
นี่เรา, ลีกว่าหัดเลย

นี่ฉันนั้นแหละเราหน่อย
มาทักให้ดูบ มั่นใจ

ดูบข้อไม้ได้ใจนี้
ดูบข้อไม้ไว้ เป็นคุณ

อยู่ดี ๑๗๗ เพาะบุญ
ตลอดชีวิตมา

ดูบข้อไม้อยู่ด้วย
เราทักให้ฉัน เห็นมัย ?

แต่ฉันนี้ เราทักให้ใจ
ดูบข้อไม้แล้วมัย ?

ผู้ทักให้ใจ

ถ. ด. ค.

- ๑) ปู่ในวัยนี้ สำหรับสี่ กวางปีเตอร์
 ดั้ง ๆ ๑๑๑๑ และจำนวน ส่วนโพธิ์แก้ว
- ๒) สิบปีหน้า ก็คงจะว่า ปู่ในวัยนี้
 รู้จักแล้ว ละแล้ว, เพราะเห็น ๗๕๐

สี่ร้อยห้าร้อย กวางปีเตอร์
 แต่ดั่งนี้ กลับกอบกอด สักคน
 ไม่กี่ปี จะหมดอายุ เพราะสี่พัน
 สี่-๑๐ สี่พันไป ขึ้นใจ โดย ๕

พุทธศักราช ๒๕๐๕

บันทึกการจัดพิมพ์

หนังสือชุดลอยปทุมนี้ ได้รวบรวมธรรมบรรยายชุดลอยปทุมของท่านเจ้าคุณหลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ แห่งสวนโมกขพลาราม ที่ได้บรรยายไว้ในกาลสมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ อันเป็นธรรมบรรยายที่มีคุณค่าอย่างยิ่งสำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไป และเพื่อเป็นการสืบทอดพระธรรมคำสอนให้ถูกต้องและสมบูรณ์บริบูรณ์ จึงได้จัดพิมพ์จากต้นฉบับของธรรมทานมูลนิธิ

การจัดพิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๓ นี้ ธรรมสภาจัดพิมพ์เป็นธรรมลักการะในมงคลกาล ๑๐๐ ปี ท่านพุทธทาส พระพุทธศักราช ๒๕๔๔ อันเป็นการประกาศเกียรติคุณแห่งองค์บรรยายหนังสือชุดนี้

หนังสือชุด 'ลอยปทุม'

๑. เรื่อง ชีวิตเยือกเย็น	๒. เรื่อง เห็นธรรมชาติ
๓. เรื่อง พระธรรมคตติ	๔. เรื่อง พบชีวิตจริง
๕. เรื่อง ธรรมโอสถ	๖. เรื่อง ธรรมะคู่ชีวิต
๗. เรื่อง เช่นนั้นเอง	๘. เรื่อง ความหลุดพ้น
๙. เรื่อง พรพระธรรม	๑๐. เรื่อง ศิลป์แห่งชีวิต
๑๑. เรื่อง พระพุทธศาสนา	๑๒. เรื่อง บำเพ็ญบารมี

ฯลฯ

หนังสือชุดลอยปทุมนี้มีถึง ๓๐ เล่ม

ธรรมทานมูลนิธิและธรรมสภา จัดจัดพิมพ์ครบบริบูรณ์

ในมงคลกาล ๑๐๐ ปี ท่านพุทธทาส ในปีพระพุทธศักราช ๒๕๔๔

ธรรมสภาได้รวบรวมหนังสือและสื่อธรรมะ ไว้บริการท่านสาธุชน
จากสำนักพิมพ์และสำนักปฏิบัติธรรมทั่วประเทศ ท่านที่สนใจเลือกชมได้ที่

ศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา

เลขที่ ๒-๖ ถนนบรมราชชนนี เขตทวีวัฒนา กทม. ๑๐๑๗๐ โทร. ๘๘๘๗๙๔๐

ริมถนนบรมราชชนนี กิโลเมตรที่ ๑๖ ก่อนถึงพุทธมณฑลสถาน เพียง ๒ กิโลเมตร

ความสุข

ความสุข คือ ความสุข
ที่ใครๆ ทุก คน, ชอบแท้ ได้วิ่ง
"แก๊งค์สุข, มีสิทธิ์สุข, ทุกเวลา"
แต่ดูให้ดี ๓ แห่ง นี้ แลดูจริง

ที่เธอเขา รัวทันนา, ก็น่าจะสุข
ที่มันเขา เขาก็ "สุข" หรือ เก่ง ย่อม ได้
เขาว่าสุข สุขแท้! อย่างน้อยไป
มีสุข สุขแท้ หรือ สุขใหม่ 4 นี้ แน่ ๑๐๐%

คุณธรรม อธิปไตย

ธรรมสักการะบูชาพระคุณแห่งองค์บรรยาย ในวาระมงคลกาล ๑๐๐ ปีพุทธทาส
ท่านที่สนใจปรารถนามีไว้ศึกษาหรือจัดพิมพ์เป็นธรรมทาน โปรดติดต่อที่...ธรรมสภา
โทรศัพท์ / โทรสาร : (๐๒) ๔๕๑๑๕๓๕, ๘๘๘๗๙๕๐, ๔๕๑๑๙๑๗, ๔๕๑๑๕๘๘

974-453-307-2

9 789744 533072

ราคา ๑๐๐ บาท